ALBERICI GENTILIS

De Legationibus,

LIBRI TRES.

LONDINI,
Excudebat Thomas Vautrollerius
1585.

ILLVSTRISSIMO PHILIPPO SYDNEIO

Albericus Gentilis

S. P. D.

AGNVM, Sydnei, desiderium fuit, quo summam erga te animi mei propensionem, summamque obseruantiam facere testatissimam, & illustrem desideraui. Quidquid enim hoc toto Anglicano quinquennio potui in rem istam excogitare, mihi illud omne exile semper, & tanta voluntate longè inferius visum est. Sic scilicet vsu venit, vt in quæ studio quodam ferimur singulari, in his numquam satis nobismet ipsis facere valeamus. Ego cum in Angliam appulissem primò, & nihil sanè pro ea, quæ me tenet condicio, cogitarem minùs, quàm nobilibus viris operam dare, aut in ipsorum oculis apparere: insignis fecit, frequens, & constans virtutum tuarum prædicatio, vt ipse quoque caput attollere, & ad eam, quam fortè æquo etiam plus refugi, lucem vltrò decurrere, adeoque ad te properare voluerim. Et tu verò cùm litteris, tum sæpissimè coram ita mecum egisti, vt nunc rem nullam auribus vmquam meis accidisse oportuniorem ipso hoc putem, quo factum est, vt in tuam notitiam, & familiaritatem desiderarim, próque tua humanitate, potuerim peruenire. Nam quid eius quæso viri beneuolentia gratius, qui auita nobilitate, præsenti virorum illustrißimorum

necessitudine, suis virtutibus ita splendet, vt quod quod est præstantissimum in multis, id tamquam in vnam arborem plura genera, sic in eum vnum multorum insitum, atque illuminatum conspiciatur? Illustrissimus meritò sit, & habeatur parens Henricus, *Proregis Hiberniæ munere, Præfectura VValliæ, summo Garteriæ ordine, excellentissima Consiliarij dignitate, honoribus reliquis: te tamen quòd talem, tantumq; filium habet, ipse & ab alijs, & a me longè nobilissimus existimabitur. Illustrissimum, & religiosissimum* Walsingamum, *alterum parentem, socerum tuum, an credimus vel supremi illo Secretarij gradu, vel insigni alia administratione se beatiorem censere, quàm quod filiam vnicam, eámque lectissimam tibi ex omnibus nobilibus delecto in matrimonium, & in spem domus collocarit? Dicam de fratribus? Ecce ipsi egregium nacti gloriæ cursum, illum, te præeunte, ac prælucente, fœlicissimè tenent. Quid illustrissimum* Pembrochiæ *Comitem appellem, nobilissimæ sororis tuæ nobilissimum virum? Iste adfinitate Sydneiorum maximè delectatus, te in ore, te in oculis pectoris semper incredibili cum iucunditate habet. Sed Comites illustrissimi* Waruicensis, & Leicestrensis *auunculi te vnum sic intuentur, vt reliquorum, quibus honorati, beatiq; supra omnes existunt, bonorum obliti, & in te vno esse ipsis omnia, credere, videantur. Quid attinet singula prosequi?* Waruicensis *dignitates amplissimas, & summos exercituum narrare ducatus?* Lecestrij *decora omnia explicare? Hic propter sapientiam singularem, egregiam charitatem in patriam, admirabilem erga principem fidem, religionem in Deum excellentissimam, suspicitur bonis omnibus, diligitur, colitur, veneratur. Is ille est, qui magnarum virtutum suarum documenta toto hoc tẽpore, quo SERENISSIMAE REGINAE adsedit, talia ac tanta dedit, vt nisi penitus & nos occupet malus genius, de ipsius laudibus conticescere non possimus. Sit enim, vt est, maximum, ac propè diuinũ ELIZABETHAE ingenium, consiliumque: déque ipsa cani illud verissimè posit,*

Vos etenim reges animum geritis muliebrem,
HÆC REGINA viri:

Nullus tamen cùm vmquam fuerit princeps, nec esse quidem possit, qui sine administris regat imperium suum: his certè rectionis non minimum est deferendum. Itaque, si quid hodie boni Anglia habet,

(habet

(habet verò pacem, religionem, reliquaque, quæ illas sequuntur bona. quibus nec vllum est sanctæ administrationis certius argumentum.) id tanta ex parte, quanta maxima ipsius est administratio, consilijs huius auunculi tui, necesse est, referamus acceptum. Et sanè nec possumus sine grandi alio piaculo non faustis omnibus acclamationibus excellentissimo viro fauere: quem ELIZABETHA *(*ELIZABETHAM *quum dicimus, pietatem dicimus, & virtutem ipsam) a consilijs sibi esse voluit, & longissima experientia comprobauit. Nemo profectò, nemo, qui de* PRINCIPE OPTIMA *sentiat benè,* Lecestrio *non applaudet, & votis maximis non fauebit. Nam sunt ita rationes consiliariorum iunctæ rationibus principis, vt Romani illi Imperatores partem corporis sui consiliarios esse profiteantur, & se violatos, consiliarijs læsis, adfirment. Quæ si profligatissimæ mentis homines quidam sentirent, vel famosæ vocis turpitudinem, omnium temporum legislatoribus scilicet, & sanctissimis viris detestatam, intuerentur; latratus nefarios contra virum fortissimum nec commonissent, nec os fœdissimum aperuissent. Verùm & vecordes isti virtutibus* Lecestrensis *testimonium (sint aliás lege intestabiles) non minus adferunt, quàm faciant boni omnes, qui virum meritissimum nec nominare quidem sine honoris præfatione, aut insigni laudatione solent. vt enim a probis laudari laudatissimum est, ita ab improbis audire conuicia, non nisi summa in laude ducimus reponendum. quoniam & turpis hominis laudatio turpis laudato est, labemq; turpem aspergit: & vt honestorum commendatio hominum arctissimam cum illis coniunctionem, sic istorum criminatio nobis cum istis dissimilitudinem, latámque disiunctionem esse demonstrat. Macte animo ingenti, Comes excellentissime: cuius videlicet nomen cùm cæteræ virtutes tuæ, tum merita in patriam, obsequia in principem, pietas in Deum, voces bonorũ, ipsique improborum furores gloriosum testantur, & laudatissimum in omne æuum transmittent. cui inimici esse non possumus, (Anglum me pro charitate facio, qua indies Angliæ magis, atque magis deuincior) quàm patriæ priùs, quæ secundùm Deum,* PRINCIPEM*que, consiliariorum, adeoq; tua* Lecestri, *opera multa floret; priùs* PRINCIPI, *qua nihil vidit Sol ipse in terris vmquam excelsius, quæq; optimũ de te viro nobilissimo iudiciũ tulit; religioni priùs sanctissimè a vobis cõstitutæ bellũ intulisse nefariũ*

necessitudine, suis virtutibus ita splendet, ut quod quod est praestantissimum in multis, id tamquam in unam arborem plura genera, sic in eum unum multorum insitum, atque illuminatum conspiciatur? Illustrissimus meritò sit, & habeatur parens Henricus, *Proregis Hiberniæ munere, Præfectura VValliæ, summo Garteriæ ordine, excellentissima Consiliarij dignitate, honoribus reliquis: te tamen quòd talem, tantumq; filium habet, ipse & ab alijs, & a me longè nobilissimus existimabitur. Illustrissimum, & religiosissimum* Walsingamum, *alterum parentem, socerum tuum, an credimus vel supremi illo Secretarij gradu, vel insigni alia administratione se beatiorem censere, quàm quod filiam unicam, eámque lectissimam tibi ex omnibus nobilibus delecto in matrimonium, & in spem domus collocarit? Dicam de fratribus? Ecce ipsi egregium nacti gloriæ cursum, illum, te praeunte, ac prælucente, fælicissimè tenent. Quid illustrissimum* Pembrochiæ *Comitem appellem, nobilissimæ sororis tuæ nobilissimum virum? Iste adfinitate Sydneiorum maximè delectatus, te in ore, te in oculis pectoris semper incredibili cum iucunditate habet. Sed Comites illustrissimi* Waruicensis, & Leicestrensis *avunculi te unum sic intuentur, ut reliquorum, quibus honorati, beatiq; supra omnes existunt, bonorum obliti, & in te uno esse ipsis omnia, credere, videantur. Quid attinet singula prosequi?* Waruicensis *dignitates amplissimas, & summos exercituum narrare ducatus?* Lecestrij *decora omnia explicare? Hic propter sapientiam singularem, egregiam charitatem in patriam, admirabilem erga principem fidem, religionem in Deum excellentissimam, suspicitur bonis omnibus, diligitur, colitur, veneratur. Is ille est, qui magnarum virtutum suarum documenta toto hoc tẽpore, quo SERENISSIMAE REGINAE adsedit, talia ac tanta dedit, ut nisi penitus & nos occupet malus genius, de ipsius laudibus conticescere non possimus. Sit enim, ut est, maximum, ac propè diuinũ ELIZABETHAE ingenium, consiliumque: déque ipsa cani illud verissimè possit,*

Vos etenim reges animum geritis muliebrem,
HÆC REGINA viri:

Nullus tamen cùm umquam fuerit princeps, nec esse quidem possit, qui sine administris regat imperium suum: his certè rectionis non minimum est deferendum. Itaque, si quid hodie boni Anglia habet,

(habet

(habet verò pacem, religionem, reliquaque, quæ illas sequuntur bona. quibus nec vllum est sanctæ administrationis certius argumentum.) id tanta ex parte, quanta maxima ipsius est administratio, consilijs huius auunculi tui, necesse est, referamus acceptum. Et sanè nec possumus sine grandi alio piaculo non faustis omnibus acclamationibus excellentissimo viro fauere: quem ELIZABETHA (ELIZABETHAM quum dicimus, pietatem dicimus, & virtutem ipsam) a consilijs sibi esse voluit, & longissima experientia comprobauit. Nemo profectò, nemo, qui de PRINCIPE OPTIMA sentiat benè, Lecestrio non applaudet, & votis maximis non fauebit. Nam sunt ita rationes consiliariorum iunctæ rationibus principis, vt Romani illi Imperatores partem corporis sui consiliarios esse profiteantur, & se violatos, consiliarijs læsis, adfirment. Quæ si profligatissimæ mentis homines quidam sentirent, vel famosæ vocis turpitudinem, omnium temporum legislatoribus scilicet, & sanctissimis viris detestatam, intuerentur; latratus nefarios contra virum fortissimum nec commonuissent, nec os fœdissimum aperuissent. Verùm & vecordes isti virtutibus Lecestrensis testimonium (sint aliàs lege intestabiles) non minus adferunt, quàm faciant boni omnes, qui virum meritissimum nec nominare quidem sine honoris præfatione, aut insigni laudatione solent. vt enim a probis laudari laudatissimum est, ita ab improbis audire conuicia, non nisi summa in laude ducimus reponendum. quoniam & turpis hominis laudatio turpis laudato est, labemq; turpem aspergit: & vt honestorum commendatio hominum arctissimam cum illis coniunctionem, sic istorum criminatio nobis cum istis dissimilitudinem, latámque disiunctionem esse demonstrat. Macte animo ingenti, Comes excellentissime: cuius videlicet nomen cùm cæteræ virtutes tuæ, tum merita in patriam, obsequia in principem, pietas in Deum, voces bonorũ, ipsique improborum furores gloriosum testantur, & laudatissimum in omne æuum transmittent. cui inimici esse non possumus, (Anglum me pro charitate facio, qua indies Angliæ magis, atque magis deuincior) quàm patriæ priùs, quæ secundùm Deum, PRINCIPEMque, consiliariorum, adeoq; tua Lecestri, opera multa floret; priùs PRINCIPI, qua nihil vidit Sol ipse in terris vnquam excelsius, quæq; optimũ de te viro nobilissimo iudiciũ tulit; religioni priùs sanctissimè a vobis cõstitutæ bellũ intulisse nefariũ

iudicemur. Cæterùm de Lecestrio *& aliàs, & longè plurima. Ad te nunc, Sydnei, reuertor. Hunc tu tantum tuorum splendorem, quem alij vix capere, aut ferre possent, non modò excipis, sed & maiorem multò excellentibus virtutibus tuis reddis, & magis, magisque illustrem facis. De his tamen, ne quid culpa ingenij detereatur, silendum est mihi: qui etiam, quod in ea scriptione valui, exprimere toto hoc opere conatus sum: vbi scilicet, vt de te imaginem perfecti legati, hoc est viri excellentissimi, exprimerem, sedulò, & viribus cunctis incubui. Me beatum, si huius voti aliqua ex parte sum factus compos. Vt enim non fuerit pictor, tertius artifex, qui ad viuum, plenèque, vtatur quamuis penicillo doctissimo, opus vllum artificis cuiusq; primi retulerit: ita nec ego is sum, qui tua ornamenta (quo stylo?) sic a me explicata credam, vt multa non prætermissa, plurima vix adumbrata, & infra omnium dignitatem expressa omnia non agnoscam. Probè mihi tenuitatis meæ conscius sum. Et hæc conscientia (vt iam complectar quod a principio proponebam) longum me istud tempus detinuit, ne mearum lucubrationum, quibus quidem poteram solis meæ illi cupiditati satisfacere, quidquam ad te deferrem. Postquam enim primitias in nomine summi viri, auunculi tui emisi; cui tamquam tutelari numini debebantur: nihil sanè ad manus fuit, quod te dignum existimarem. Volebam enim aliquid non ex meis studijs agrestioribus, sed, quod nobiliorem & magis ingenuam saperet eruditionem, obtulisse. Quod quàm difficile fuerit, & penè impossibile, vt ego consequerer: vel tu bonus mihi testis apud te eris, qui hominem, scio, nullis deditum alijs litteris cognouisti, quàm his, quibus Bartoli, ac Baldi conspersi sunt, & alios ipsi studiosos suos conspergunt, penitúsque, ac penitus imbuere solent. Nec verò meum illud desiderium explessem vmquam, nisi Oxoniam Illustrissimi* Lecestrensis *aduentus huic rei ansam aliquam præbuisset. Dum namque me illic, non doctissimos Anglos tantùm, audire (quod tu, qui aderas, benè tenes) voluisset: ea in corona ordinarias quæstiones missas facere, atque ipsa vel inuita Minerua tractare aliquid oportuit, quod illam occasionem deceret. Tractaui itaque de Legato quæstionem, & (vt scis) eam, in quam dispiciendam tu me olim deduxeras, atq; explicandam penitus Socratico omni artificio adiuuaras. An enim ego simile quidquam meditari, aut disputare potuissem, præsertim cum dicendum mihi (vt nosti) ex tempore*

re incubuerit? Ea tractatio, quòd placere visa fuit, resumpta mihi in manus, & doctissimo Doctore Ioanne Iames *hortante, ac impellente locupletata, expolitáque me tandem argumenti huius admonuit, quod aptum esset, in quo plenè explicando versarer, & in explicato veterem illam meam voluntatem perficere possem. Erat id quidem arduum mihi ab ijs omnibus adiumentis inopi, quæ res tanta requirebat: quæque vt compararem, ratio studiorum meorum, me diutiùs ab ipsis diuagari non sinens, summopere impediebat. Vicit tamen animi ardor hæc omnia. Repetij ex pristinis studijs ad rem quantum fauere memoria valuit. operis, nescio an succisiuis, sed certè de lectione consueta detractis, alia perlustraui. Sic festinaui, vt minutulo (vix enim sex intercedere menses agnoscis) hoc temporis spatio opus præsens confecerim. Id nunc eius, quam dixi, obseruantia in te mea, ac nomini tuo adfero, facioque sacrum. Atque tu excipere quidem sic debes, vel si illud non prorsus dignum existimes, quod tot inter alia tibi nuncupata reponas. tibi enim desideratum, meditatum, elaboratum, affectum, déque te, quà rudis potuit faber, effictum præferre aliud nomen non potest. At tu, tuus ille Sophus Lælius,* Eduardus Dierius *vel conatum meum iuuabitis: & is cùm apud alios, tum apud vos, quibus probari maximè cupio, aliquem locum obtinebit. Vale. Oxon. XII. Kal. Aug.*

AD ALBERICVM GENTILEM RICHARDVS EEDES.

QValem Oratorem Cicero, Stagirita beatum,
Communem Plato finxit in vrbe statum,
Qualem Helenam Zeusis, Venerem depinxit Apelles,
Qualem Pandoram turba dedere Deûm:
Talem legatum cum vis describere, in vnum
Cur non è multis quæ meliora legis?
Scilicet ille tibi describitur optimus vnus,
Optima qui clarus singula solus habet.

AD EVNDEM SCIPIVS F.

VT quondam rudis, atque indocta falce dolatus
Silenus mutis stabat hians calamis:
Quum verò arcanam reseraret faginus aluum,
Mira oculis hominum signa videnda dabat.
Sic tu, cuius opes, ac dædala mentis imago
Sub duro legum cortice clausa fuit:
Mirandas animis hominum nunc pandis aperto
Ingenij formas, diuitiasque sinu.

ALBE-

ALBERICI GENTILIS
DE LEGATIONIBVS
LIBER PRIMVS.

CAP. I.
Qui Legati nomine nuncupentur.

EGATVS aut is dici (Varrone, Cicerone, alijs testibus) solet, qui alicuius potestatis, magistratúsue personam, munúsue sustinet: aut is, qui mittitur aliquid explicaturus, quod illi libeat, a quo mittitur. Priores sunt, qui bellica legatione (sic Cicero nominat pro Balbo) apud Imperatores, Ducesque exercituum funguntur. Sunt qui magistratibus similem fiduciariam (vt Cæsar loquitur) operam in officio administrando præstant: Legati Proconsulum, alij, quorum & historiæ, & libri iuris ciuilis frequentissimè meminerunt. Sed & multi sunt magistratus istius nominis, propria munera exercentes: vt Pontificius ille Legatus, quem in exercitibus bella pro Papa Romano tractare, notat libro decimoquarto Guicciardinus. Ac quidem ex eodem foro sunt illi a latere, illi constituti, illi nati, de quibus scriptum in iure Pontificio non vno est loco. Fuit magistratus olim, quem dixere Legatum Cæsaris, siue Imperatoris. & is prouincię Pręses erat, vt traditũ est à Venuleio I.C. in l. 12. D. de accus. Hoc scilicet nomine Præsides, qui ab Imperatoribus in adsumptas sibi prouincias mittebantur, à præsidibus distinguebant, quos in prouincias suas mittebat populus. Quod

V. lib. 4. de lin. La. C. Verr. 4.

Lib. 2 de be. ciu.

C. 1. de Off. leg c. ij. eo. in 6. C. 1. de app. & 7 q. 1. placuit. L. pe. D. de Off. Præs.

Dio libro quinquagesimo tertio scribit. Fuit huius generis Legatus ad census accipiendum. De quo libro Epitomatum primo L.1.D.de mun. & ho. Hermogenianus loquebatur, & loquitur libro primo Annalium Tacitus. Sunt tandem & hi, qui re benè gesta, dispensandæ, cohonestandæque victoriæ ad Imperatores designabantur. Tales ad maiorem Africanũ superatis Cartaginensibus, ad Quinctium superato Philippo, ad L. Scipionem victo Antiocho, ad Æmi- Liu.lib.30 33. 37.45. lium victo & capto Perseo, ad Anicium Gentio in potestatem redacto, alij ex his causis ad alios multi fuere. quos dicere nec operæpretium est, nec præsentis nostri instituti; quod alterum Legatum, qui magistratus nullo modo est, spectat. Hæc verò satis sunt, quæ de Legato magistratu, aut magistratus vicem gerente indicauimus: ne deinceps ambiguitate nominis capti hæsitemus alicubi, vbi minimè fuerit hæsitandum.

CAP. II.

Multiplex eius Legati nomen, de quo nos sumus dicturi: & definitio.

EGATVS, de quo institutus nobis est sermo, & Orator quandoque, & Interpres, & Nuncius, vocabulis scilicet latioribus, nuncupatur. Atque ad Oratorem quod attinet, loci illud plures confirmant. Inquit Lib.7. Virgilius

Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ire iubet.

& libro vndecimo,

Iamq; oratores aderant ex vrbe Latina.

Liu.2.5.6.24. 25. Sed & Liuius vsus hoc nomine est frequentissimè: & vtitur Plautus in Prologo Amphitrionis, ac vulgata res est. Alterum nec videri obscurum potest, quod diximus, Oratoris nomen latiùs nomine Legati patere. Illud enim eius est, qui de rebus omnibus Cic.lib.1.de Orat. possit variè, copioseque disserere: istud verò ad hos tantùm refertur, qui negotia publica tractant. Ast & in eo differunt, quod oratoris, quà is est orator, artis propriæ appellatio est: Legati significatio

nificatio ad ministerium alienum refertur. Quare vt sit orator, etsi iam caussas non oret, orare tamen possit: non tamen dicitur Legatus nisi is, qui Legatione fungitur. Addite, quod Legare est mittere, & Legatus missus: orare est loqui, vel agere; orator vel loquutor, vel actor. Sic & alienas & suas caussas orator agit; & apud alios, & apud ciues: Legatus rei suæ, nisi vnus, non est; nec est ad ciues. Latior est ergo appellatio oratoris. Immo arctior iam ex communi vsu videri aliquando potest: siquidem Legatos quosdam deprehendemus, qui penitus nihil, aut solùm in accessionem operis peragendi aliquid loquuntur. Et istos ex recepta dicendi consuetudine nominare oratores vix possumus. Et scribit Plato, oratoriam earum esse artium, quæ oratione perficiuntur, & opere aut nullo indigent, aut perexiguo. Itaque superet illam Legatio, quoniam hæc & opere solo perfici potest, & opere verbisque. Quibus tribus differentijs artes omnes discriminantur. Quod autem Gulielmus Budæus oratoris vocabulo eos Legatos propriè significari censet, qui depræcabundi veniunt: id mihi persuasum non est. Repugnat enim nominis origo: quoniã orare ab antiquis dictum pro agere, docent Grammatici; & inde oratores nuncupatos hos Legatos, quod reip. mandatas partes agebant. Quid præterea eandem significationem omnis non susciperet orator? At dicitur orator non is modò, cuius oratio præcibus constat, verùm & alius quilibet, qui vituperet, accuset, minitetur. Non etiam in Budæi partes dederim vsum auctorum. Cæterùm de re isthac satis, & satis de oratore.

In Gorg.

In tit. de ui. pu.

Fes. Adorare. Orare.

Interpretem quoq; nominari Legatum scimus. Nam de nuncio Deorum Mercurio Virgilius Æneid. 4.

Interpres Diuum fert horrida iussa per auras.

Et eius nominis, itemque Iridis ad rem bellè explicat rationem Plato in Cratylo, quam exscribere nolo. Sed & Cicero interpretes dicit, qui ferunt, referuntque mandata. quos Legatos appellamus probè. Et sanè tali ratione stat Lucretij illud lib. 6.

Ma. in ep. 9. ad Bru.

Atque animi interpres manabat lingua

Et quod in Timæo Plato, orationem esse interpretem scribit. Differunt porrò isti. Quoniam & scriptorum interpres dicitur, non Legatus. Et pro præsente etiam ille est, quem loquentem non

referebat. Atque is propterea Philosophus in sua rep. legationem hanc sacram retinet. Ait enim libro duodecimo de legibus: *Ad Pythium Apollinem, ad Iouem Olympicum, Nemeam quoque Isthmũ mittendi sunt nonnulli, per quos sacrificia, ludosque his Dijs ciuitas nostra communiter conferat*. Hi siquidem sacri legati ad templa Deorum, rem diuinam vt agerent, oracula consulerent, munera portarent, legabantur. Et non rara eorum historia est. Habet verò de ipsis plura libro secundo, & tertio Heliodorus, & Plutarcus aliquid in Demetrio. Cæterùm sacræ huius legationis meminit etiam Philo in libro de legatione ad Caium, & illam dicit, qua Hierosolymam ad sacrificia peragenda, primitias, donúmue aliud ferendum in templum ibatur. At illud est perbellè a Plutarco relatum, quod Senatus Romanus Deos consultum quandoque miserit, quidnam ciuitati portenderet, quod mulier caussam (& hæc tamen propria fuit) in foro dixisset. Retulerint verò non pauci in harum legationum catalogum eas, quæ a Romano pontifice, vel ad eum sunt. Nam diuinitatis huic multum adfigitur. Et Hispani à legato Papæ, quo cum bellum gerebant, non aliter abstinuere annis abhinc cẽtum, atque piratæ Liparenses ab illis abstinuerint qui Delphos ab Roma proficiscebantur sacram istam legationem peragentes. Hoc scilicet tenet præ cæteris sacra legatio, quod inuiolata esse apud eos etiam valet, ad quos missa non est. Nec enim vel ad Hispanos pontificius proficiscebatur: sed ab illis hostibus interceptus, religionis ergó dimissus est. Alij non dimitterẽt, scio nec Heluetij illo eodem tempore tantum honorem vel ad ipsos misso detulere. Sed de sacra legatione abundè. De alia enim nobis non de ipsa, dicendum adsumpsimus.

Liu. lib. 5. 22. 29. 45.

In co. Ly. & Nu.

Guicc. lib. 12.

Guic. lib. 14

CAP. IIII.

Diuisiones legationum a personis mittentium, ijsq; ad quos mittuntur.

ALIA Legatio inter hominesmet est. Et cum cæteras, tum illam suscipit diuisionem, vt quædam a libera rep. principéue libero ad similem personam sit: quædam a rep. non libera, non libero principe ad similem remp.

prin-

principémue similem: quædam verò ex his mixta. Qui illi sint nobiliores legati primæ speciei, notum videtur. Est Anglus ad Gallum legatus, & ad Anglum Gallus, alijque eiusdem rationis. Quanquam regem Galliarum non vsquequaque supremi principis nomen ferre, quis dixerit: quoniam in re diuina Romanum sibi superiorem Pontificem tenet. Idem, quod de Gallo, asseuerari & de Hispano potest, alijsque: qui in hac vna caussa religionis subiecti viuunt Pontifici; cum in reliquis omnibus maximæ, liberrimæque potestatis existant. Cæterùm hoc argumento, non esse hos summos principes, nolo. Videmus enim Legationibus inde nullum fieri impedimentum: quæ vltrò, citroque commeat. Quod si temporariam, quam appellabimus, legationem ab Regina Angliæ, eiusdémue religionis alio quouis principe Hispanus, aliúsue talis apud se non ferat: id summi principis iuri nihil detrahit. Siquidem hæc legatio huiusmodi est, vt vbique, quod explanabimus, tolli queat. Quare non efficiat sublata principem minus præstantem. Sic si vel in re alia subiectus sit principi princeps, quæ tamen legationes non attingat, ego illum, iuxta propositum argumentum, supremi adhuc dignarim nomine principis. Ecce, Genuensis resp. regi Hispaniarum in quibusdam, vt audio, paret: & classem eius excipere vel ad vrbem tenetur, & alia quædam facere, patique, quæ summi prorsus principis nullo modo sunt. Genuensem tamen remp. de gradu illo excellentissimo minimè in re præsenti moueo: quoniam ad legationes isthuc non pertinet. Minus autem nocet, quod maiestatem alterius alter (vt inquit Proculus) comiter conseruare obstrictus sit: hoc etenim non est, vt intelligatur, principem hunc liberum non esse, sed vt intelligatur, illum superiorem esse, vtriusque inuicem dignitate collata; non etiam quòd aliqua alterius in alterum potestas sit. De feudatarijs potest controuerti. Sed inspecto tenore inuestituræ, res facilè componetur. Hæc porrò disquisitio vtilis est, ac necessaria: quoniam lata sit iuris differentia inter legatos istos supremi ordinis, & eos, qui inter subiectos habentur. Ista fuerat secunda species. Quæ qualis sit, ex iam dictis liquet. Nam simul atque liberos nouimus principes, &, qui liberi non sint, intelleximus. Definitione autem legati nostra concludo etiã illos, qui ab istis prin-

L. 7. D. de capt.

cipibus, ciuitatibusq; maiori parentibus imperio mittuntur; quia & legati passim nominantur, & multis quà legati priuilegijs fruuntur: possuntque publici, quo in definiendo vsus vocabulo sum, appellatione optimè contineri. Tertia species mixtarum fuit. Et ea quoque reddita perspicua est. Nam aut a non libera rep. vel principe non libero ad liberam remp. principemue liberum legati proficiscuntur: aut contra. Illud verum est, quod hæc legatio vel inter subiectos & principem ipsorum est; vel principem alius. Exempla (ne quid cuiquam desideretur) appono. Primi generis erant prouincialium legationes ad Senatum, siue imperatorem Romanum. Erant & quæ a magistratibus, alijsque, qui cum imperio extra vrbem agebant, in vrbem mittebantur. Quarum frequens libris nostris, Liuio, & alijs mentio est. Sunt hodie, quæ ab Hybernia, ab qua alia prouincia, ciuitatéue subiecta ad Angliæ reginam commeant. Atque hæ ipsæ ad regem Scotiæ (Num id fieri liceat, alia erit quæstio) missæ subiectorum ad principem non suum sunt. Hæc verò conuertantur: et exempla secundi generis constabunt. Mittet princeps ad subditum suum legatos, si quid sit, sibi magnæ curæ, & id subditum sentire velit. Retuli capite secundo de Cartaginensibus sic Syphacem & Asdrubalem accersentibus. Alius est Liuij præclarus locus, vbi de Flaminio consule Romam retrahendo loquitur. Ait: *In eam legationem (legatos enim mitti placuit) Q. Terentius, & M. Antistius profecti.* Et verò illud fiebat, quòd faciem reip. isti secum deferentes, & auctoritatem, non significabant modò principis voluntatem ei, ad quem ibant, sed & imperare poterant, & imperabant. Ast neque omittendum hîc est, quod subditorum legationes aut ex munere patriæ sunt, aut volentibus demandatæ. Item quod sunt quædam gratuitæ: quædam, quibus legatiuum præstatur. Et latiùs libro proximo. Nunc alias diuisiones prosequamur.

[Margin notes: L. 16. D de ve sig. — Lib. 22. — Liu. lib. 9. 29. 30.]

CAP. V.

De varijs legationum generibus secundùm mandata.

CONFERTVR publicum legationis nomen & publicæ rei, & rei priuatæ caussa. priorque legatio vel in nomine manet generis sui, vel publica etiam appellatur. Posterior

rior libera nuncupatur. Est verò illa aut negotij, aut officij, aut temporis. Altera, quia libera est, nulli certæ rei adstringetur. Dicemus de ipsa capite integro. Legatio ad negotium vel ad pacis est, vel ad belli. Pacis negotia nominamus quæque illa sint. Nam & ad coëmenda frumenta legatos missos esse, nobis narratum est. Liu. lib. 4. 42. Diony. 7. Quidquid igitur mandatum sit, quod bellicam actionem non sapiat, id pacis negotium nuncupauerimus. Et illi profectò ad pacis negotium sunt, qui ad pacem ipsam ineundam mittuntur. Hi fuerunt, quos ad pacem dandam Verminę filio Syphacis in Africam Liu. lib. 31. Polyb. 2. Senatus Romanus misit, & qui, cum in magna Græcia seditiones aliquando ingentes essent, vndiq; ad eas componendas confluxisse, memorantur. Legato belli suum dabitur caput. Item in officiū legato. Legatos temporis, siue temporarios eos dico, qui ad non definitum, certumque negotium, sed ad tempus siue certum, siue incertū ita mittuntur, vt dum in legatione degunt, omnia tractent, faciantque, quæ e re mittentis toto illo tempore esse contingant. Nam alij in certam aliquam occasionem legantur, redire iussi simul atq; quod habent in mandatis confecerint Sed sunt isti temporarij satis cogniti. Sunt enim quos Residentes vulgari sermone nominare solemus. Est præterea legationū diuisio alia. Nam sunt quidam legati, qui nullam rem dicere, sed aliquam agere habent. Qui munera, qui litteras, qui rem aliam ferunt, qui veniunt præsentiam tantùm in re aliqua exhibituri, aliúdue quid facturi: ij, si ex potiori parte, si ex forma nomina rerum sunt, factorum legati Liu. lib. 22. &c. dicentur. Age, exempla passim obueniūt eorum, qui dona ferunt. cui literæ tantùm commissæ videri possunt, C. Popilius est. quem Liu. lib. 45. aduenientem cum rex Antiocus salutasset, & dextram peteret, tabellas ei Romanus scriptum habentes tradit, atque omnium primùm id legere iubet. Quibus perlectis, cum se consideraturum adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset, rex dixisset: Popilius virga regem circumscripsit, iussitque responsum reddere priùs quàm ex eo circulo excessisset. Paruit rex. Confecta legatio est. Si igitur litteras primo quoque tempore is legisset: & paruisset Senatui, exhibitione tabellarum absoluta omnis erat legatio: & facti hæc erat. Memorat Herodotus, a rege Scytharum legatum In Melpom. missum ad Darium cum aue, sorice, rana, sagittis, monitumque

ista solùm deferre, & agere præterea nihil. Ipse quid frequentissimas nostrorum temporum memorem legationes, quæ in id solùm sunt, vt præsentia ipsarum illustre magis reddatur, quod agitur? Cape antiquorum temporum historiam ex ludis, quos Amphipoli celebratos ab AEmilio post victoriam de Perseo partam, & hisce legationibus cohonestatos, Liuius scribit. & eiusdem Persei, & regis Prusiæ celebratas nuptias gratulatione, donisque innumerabilium legationum, & velut auspicibus populis nobilissimis. eodem scriptore. Legationes hæ in eo, quod post gratulationem habent, huius sunt proculdubio classis, quam hîc instituti. Illa non est huius classis, quam Budæus pronubam legationẽ appellat libro primo de asse: quæque ab eo peragi dicitur, qui matrimonium pro absente contrahit principe. Nam verbis tota hæc res peragitur. Factitiam (cedò aptius nomen?) legationem confingere etiam possumus inuerso & superbi Tarquinij, & Trasybuli facto notissimo. Nam vt illi desectione eminentium papauerum, spicarumq;, nullo verbo, nuncijs responderunt: ita nuncios hæc nos introducamus agentes. Cæterùm & belli legatus aliquis huiusmodi ostendetur ex his, quæ proximo capite scribemus; & in alio, quod erit de Caduceatore. Nunc plenè declarata legati definitio est. Posuimus enim exempla ad verba illa: *rei dicendæ, agendæ caussa.* Iam de bellico legato exponam, quod habeo.

Lib. 45. *Lib. 42.* *Liu. li. 1. Diog. in vi. Perian. Arist. lib. 3. Politic.*

CAP. VI.

De Legato bellico.

BELLICVM legatum ego dico non ex Ciceronis sensu, sed qui missus citra imperium est publico, aut principali nomine bellum indicere, aliúdue hostile significare. Eum puta, qui in duellum vocare alterũ mitti solet. Et is ille Idmon fuit a Turno missus ad Aeneam: & quem Pyrrhus ad Antigonum, Antonius ad Augustum, Carolus Imperator ista ætate ad Franciscum regem Galliæ transmisit. Hocce cur legatos belli non nominem, sanè non video. Nam quæ ad pacem componendam

Plut. Guic.

dam legatio eſt, eam pacificatoriam dixerit M. Tullius. & ſi legati cuiuſque munus eſt mandata peragere: qui verò bellum denunciare iuſſus eſt, bellum denuntiat, quî non appellabitur belli legatus? Nam quòd belligerantis principis, ipſiuſque belli pax ſit finis: huius tamen legati bellum denuntiantis is finis non eſt. aut bellici cuiuſque inſtrumenti etiam erit. miles erit vir pacis. immo bellum pax erit. Si res non ex eo, quod ſunt, ſed ex fine, ad quem ſunt, cenſemus, & nominamus; & media cum finibus commiſcere licet. Certè id non ferret Plato, qui paſtoris munus pecorum ſaginatione finit; & refellit Traſymacum, qui ad vtilitatem vſque paſtoris, & domini rem deducebat. Nec inde quoque conſequitur, legatos belli non eſſe, quoniam vetitum legatis eſt, arma tractare. Siquidem bella etiam voce mouemus, tractamuſq. Et præco ille apud Aeſopum, belli ſe miniſtrum non extitiſſe, hac ratione, quòd arma non ſtrinxerit, nequijt adprobare. Infirma hæc ratio eſt: *Non ferit Legatus. Ergo non eſt legatio belli.* Etenim eo argumento nec bellica ſunt hoſtica verba. Et nos facimus iſtum legatum, qui (vt de Athenienſibus Liuius dicit) verbis, quibus ſolis vti poteſt, bellum gerat. Non igitur viro diuino aſſentior Torquato Taſſo, qui alios eſſe pacis legatos, alios belli non fert, ſed omnem legatum pacis virum eſſe contendit. Atque huius ſunt rationes iſtæ, quas reiecimus. Adducit verò & imaginem (ea eſt ex Siſypho Platonis, aut cuius eſt ille dialogus) de Sagittario, quod vaniſſimus vt hic eſſet, ſi in ſcopum nullum collinearet, ſed, elegans vt pareret, iacularetur: ita & legatus fuerit inaniſsimus, qui in belli finem non intendit, eóque ſuam non dirigit legationem. Aſt hoc argumentum quanti? Mandatum legato ſcopus eſt, quò collineet. Quod ſi mandatum liberum datum ſit: tum aliqua poterit ratione dici, hos etiam, qui bellum denunciant, pacis eſſe legatos. Et ita fortè accipiendus erit Xenophon, qui alicubi ex Socrate ſcribit, legati officium eſſe, amicum ex hoſte eum reddere, ad quem proficiſcitur. Certè in mandato definito, & bellum indicere iubente vera Taſsi ſententia eſſe non poteſt. An pacis legationem appellauero factitiam, ſi haſtam hæc ferat? Videbimus quid iſtud fiet. Et ſi legatio hæc eſt bellica; qui eadem fungitur, an

Lib. 1. de rep.

Lib. 31.

Lib. 4. de fa. di So.

non est legatus bellicus? Hanc disceptationem & veritatis caussa habere volui, & ne quid sibi licentiæ legatus in re commissa adsumat, quasi cogitare debeat aliquid præter mandatum. Id, quod ducta hinc origine, Tassus permittit: & nos suo loco refutabimus.

CAP. VII.

De officiosis Legationibus.

IAM de officiosis legationibus dispiciamus. Ad prosequendum Scipionem officij caussa vndique ex tota Sicilia legationes conuenerant. inquit Liuius. Et temporaria legatio plurimum officij habet. Nam quid summi principes apud minores quosdam non habent, nisi quia illi his genus istud quasi obsequij non debent? Videtur officiosa legatio & quæ a prouincialibus mittebatur ad hominem laudandum, qui magistratum apud eos gessisset. Mittuntur officij ergó, qui gratulari, dolere, atq; id generis reliqua peragere debent. Missa (inquit Tacitus) legatio, quæ gaudio fungeretur. & legationibus testatam lætitiam, alibi dixit. Commemorat aliquas Herodianus libro secundo, & aliam occiso Maximino solennē valde ad nouos Imperatores lib. octauo. Scribit lib. 1. de be. Pers. Procopius, Cosroem misisse talem legationem ad Iustinianum. Sunt apud Liuium plurimæ. qui libro quadragesimo quinto & candidam his vestem designat. Orosius, Diodorus Siculus, ille capite vigesimo libri tertij, hic libro duodecimo, ad Alexandrum quandóque tales ex vniuerso terrarum orbe profectas legationes recensent. Et de hoc legatorum gratulatorum genere aliquid etiam I.C. Paulus adnotauit. Similia aliorum exempla nec difficile est inuenire, sed passim occurrunt. Missi ad Germanicum legati, qui eum mœstum Augusti morte solarentur. Missi ab Ilio ad Tyberium, qui idem officium in morte filiorum ei præstarent. Legati Syracusani nuntiarunt, cędem Flaminij consulis, exercitusq; adeo ægrè tulisse regē Hieronem, vt nulla sui propria, regniq; sui clade moueri magis potuerit. vt est a Liuio libro vigesimo secundo relatum

Lib. 29.
Cic. pro Flac.
Lib. 2. hist. & lib. 14. ann.
Lib. 3. 7. 26. 27 37 42. 44. 45.
L. 35. D. ex qui. ca. ma.
Tac. lib. 1. ann.

latum. Legationem, qua gratiæ aguntur, an huc non referemus? Misit quandoque legatos Dauid, qui id pro Saulis agerent sepultura. Missam ab omnibus pagis Heluetiorum legationem, quæ Papæ gratias ageret, a quo titulus, & insignia defensorum Ecclesię tributa ipsis fuissent, libro vndecimo narrat Guicciardinus. Verũ ista congerere (& habeo pluta ex Liuio) nolo. quamquam in tractatione historica, quę hęc est huius primi libri, quid similis opera improbetur? Sed nec aliàs vana est: cum vsitatam rem ostendere, vanum non sit: firmamus enim talium legationum ius, dum hoc agimus. Illud tamen nouisse, potius est, quod etsi legatio ista officij appelletur, habeat tamẽ aliquam necessitatem. Nam a Prusia obiectum Byzantijs tradit Polybius, quòd isti legatum ad se nullum in gratulationibus Deorum transmiserint. Et Papa, si Deo placet, indignabatur quandoque regi Hispaniarum, quoniam ad se non miserit legatos rex, qui creato Pontifici adorationem pro more exhibuisset. Deputo ego officio id, quod huiusmodi princicipes præstant pontifici. Cæterùm viderint ipsi. Quod dicere habeo, hoc est, iure sequi offensionem his prætermissis legationibus quoniam omni officio præterito id fiat: & contemptus videtur is, in quem sinimus officia nostra desiderari. Finem facio, si priùs dico, legationes has non modò eorum esse, qui aliena bona gratulantur, dolentue mala; sed & ipsorum, quibus hæc obtigerũt: dum scilicet hi suos amicos participes eius, quidquid sibi acciderit, factos esse exoptant. Sunt apud Liuium exempla, & apud Procopium in fine lib. 3. de be. Goth.

Sam. 2. cap. 2.
Lib. 28. 32. 45
Lib. 4.
Guicc. lib. 7.
Lib. 31.

CAP. VIII.
De Libera legatione.

NA restat legationis species Libera, de qua aliquid exponamus. Libera legatio est eius, qui publico legati nomine commendatus, ornatúsq;, re ipsa ob priuatam exijt occasionem. Similis scilicet hic est procuratori, quem dicunt in rem suam iurisconsulti. Hæ porrò legationes ornamenti tantum caussa impetrari solebant, quò gratiosiores ad sua hi essent negotia, qui impetrant: aut honestiùs se sal-

tem haberent, vbi degerent, otioúe cum dignitate fruerentur. Sic & voti caussa soluendi, hereditatis adeundæ, debitorum exigendorum caussa concedebantur. Sic Scipioni Nasicæ hanc decretã legationem Plutarchus in Graccorum vita commemorat, vt tutiùs, honorificentiúsq; in Asia esset, quò proficiscebatur, plebis ob necem Gracchi infensæ furorem, si Romæ substitisset, reformidãs. Et Tyberius, dum Rhodi manet, ad velandam, nescio quam, ignominiam, consecutus fertur, vt quasi legatus ab Augusto abesset. Idemque prætor designatus liberam obtinuisse hanc legationem scribitur; similem, ni malè memini, ob caussam, propter quam & Rhodum secessit. Cicero etiam, quò magis a curis quibusque vacuus dare commẽtationibus operam valeret, voce Attici in libro primo de legibus legationem istam, cessationemque liberam, & otiosam sibi exoptat. Habuit verò (quod dixit in prima Philippica) hoc ipsum ius legationis liberum: sed dum arma fugit Antonij. Quæ ad rem historicam satis sunt. Possum etenim de Lentulo de Othone, de alijs dicere, qui libera legatione abfuerunt. Nomen porrò liberæ legationis inde (vt Manutius scribit) ortum videtur, quòd introire in vrbem, & rursus exire liberam legationem habentibus liceret. Nam cæteri honores, qui extra vrbem gererentur, ingredientibus in vrbem deponebantur. Cuiacius inde dictã docet, quòd nullo sit finita tempore, sed redire, & abire ei, qui impetrauerit, quandocunq; liceat. Id, quod mihi perperam scriptum videtur. Nam lege a Cicerone lata annuum tempus hisce legationibus præstitutum fuisse, certo certius est. Et doctissimus (vt ipse Cuiacius appellare hominem solet) Turnebus lege Iulia datum quinquennium tradit. Dixisset itaque Cuiacius, quòd nullo fuerit finita tempore, quòd redire, & abire quãdocunque licuerit ei, qui liberam legationem impetrasset, sic nominatam fuisse, & scripsisset benè. Quamquam quid dico, Scripsisset? exscripsisset. Budæus enim scripsit. Inquit iste sic dictã legationem hanc, quòd nullo tempore, vel loco circumscripta, nullis rationibus reddendis obnoxia sit. Adde tu, quòd impetrata an vti impetrator voluerit, suæ potestatis esset. Altera enim quæ ob caussam publicam iniuncta erat, necessaria dici merebatur, quam non obire, haud licebat. Alexander ab Alexandro, qui scribit, dictam illorum quoque liberam

Cic. in ora. con. Rull.

Suet. in Tyb.

Val. lib. 5. c. 3. Suet. lib. 8. Cic. lib. 12. fam.

lib. 9. Obs. c. 29.

lib. 3. de legi. vbi Turneb.

lib. 6. Geni. c. 3

beram legationẽ qui difficillima quæque explicaturi in prouincijs a Senatu nomine legatorum mittebantur, illam rationem addit, quòd soli sine consule, aut prætore legati munere fungerētur. Cæterùm fateor incognitum mihi, vbi ista legatio isto nomine nuncupetur. Auctorem itaque (vt dicitur) pro re pono. Duos verò lictores obeuntibus liberas legationes dari solitum, in oratione pro Quinctio, notatum est ab interprete. Qui quoque docet, Senatoribus necessariò aliquam huiusmodi remissionem impetrandam fuisse: quoniã Roma abesse aliter non concedebatur. Et in libro de Senatu, ad finem, Senatusconsulto & de re isthac priuata deliberatum, scribit elegantissimè. *ex ep. Caius lib 12. fam.* *Manu. in ep. 1. lib. 11. Fam.*

CAP. IX.

Quorum esset apud Romanos cura mittendi, & excipiendi legatos.

EXPLICATIS omnibus legationum generibus, sequitur, vt reliquam tractemus historiam, atq; nouo huic operi principium illud tribuamus: Qui Romæ istam partem cum mittendæ, tum excipiendæ legationis curarent. Siue enim sit Romana historia omnium nobilissima, & cognitu dignissima: siue ea mihi ignota est minus: de ipsa certè explicatiùs, quàm de alijs, dicendum videtur. Propositam autem quæstionem dissoluit Polybius, qui in Senatum perspicuè curam hanc totam reiecit. Ait enim libro sexto quod a Romanis si legatio aliqua mittẽda fuisset, quæ vel aliquos conciliaret, vel hortaretur, vel bellum denuntiaret, aliudúe quid ageret, Senatui id muneris incubuisset. Et sanè ita se rem habere vniuersa Liuij historia contestatur. Vbi legationes a Senatu missas & semper, & multas admodum legimus. Nec verò huic sententiæ repugnat Varro, qui Senatus, populique nomine legatos missos adseuerat. Nihil enim communi nomine missos, & lectos tamen a Senatu fuisse, vetat. Cicero id voluit populo communicare illo legum suarum versiculo: *Imperia potestates, legationes, cũ Senatus creuerit, populúsue iussit, ex vrbe exeunto*. Et non tantùm ipse per se Senatus deligebat legatos, sed & per Consulem aliquã- *lib. 4. de lin. lat.* *lib. 3. de legi.*

Lib.31. do idem expediebat. Consuli (inquit Liuius meus) a patribus permissum, vt quem videretur ex ijs, qui extra Senatum essent, legatum mitteret ad bellum regi indicendum. Et alibi. Consules decem legatos, quos ijs videretur ex Senatu legere, quos cum prætore mitterent &c. A Senatu etiam, qui Romam veniebant, exceptos legatos, docet Polybius, Liuiusque: & in Senatum a Consule introductos, aut hoc absente, a prætore, siue vrbano, siue peregrino, quem id agere Senatus iussisset. Sed & a Dictatore, equitumúe magistro, vt alij indicarunt. Immo & ab his scio legationes in Senatum deductas, qui missi ipsi fuerant ad aliquem imperatorem re benè gesta, & redierant. Sed & illud fecit prætor. Patres de legationibus consulebat, monebatque, vt si quis quid voluisset legatos interrogare, id ageret. Quare Senatorum frequentes huiusmodi interrogationes videmus. Item respondebat legationibus & prætor: sed id tamen, quod Senatus iubebat: cuius scilicet hæc erat potestas respondendi, quod videbatur. Quique non magistratibus tantùm aut potuit, aut voluit negotium hoc demandare, verùm & vni mandauit Senatori. Eius moris, cuius libro quinquagesimo sexto meminit Dio, quod Senatores tres legationibus responderent, ego aliud nullum testimoniū habeo. Et fieri potest, vt hic mos fuerit recens inductus. Quando tamen mox nullis cum arcanis dominatio exercebatur, ipsos imperatores respondisse in Senatu legationibus noui: & regum temporibus reges. De rep. sunt, quæ diximus. In qua nec Consules sine iussu Senatus id sibi adsumere valuerunt: nec vel illud facere, vt populus etiam legationem audiret. Quod ex Publicola Plutarchi liquet, & ex Liuij non vno loco percipimus. Et de reip. tēporibus quærendum sanè fuit propter mixtam illam trium rerump. formam, & admirabilem nexum. Hoc ergo ostendimus in præsentia, totā Senatus, liberamque fuisse curam mittendi, excipiendi legatos, & qualiter agi cum ijsdem deberet. Quæ & ex alijs mox firmabuntur. Illud notissimum puto: ab ducibus, magistratibusque, qui extra vrbem erant, legatos mitti consuesse, excipique ad se venietes: & id quidem modò præsente cōcilio factum, modò arbitris omnibus remotis, vt vt libuit imperatori, magistratuiúe. Sed non omitto dicere, quod sub Augustis magister epistolarum legationes

civitatum

Margin notes: Lib.31. — Lib.29. — Liu.lib x.33.37.39.40.45. — Ioseph.lib.14. antiq.c.16. — Liu.lib.39. — Liu.lib.23.30.37. — Liu.lib.8.37.&c. — Liu.lib39.40.43. — Liu.lib.34. — Suet.in Claud. & Liu.lib.1. — Liu.lib.5. — Lib 5.7.9.27. — Liu.lib 37.42. Plut.in Scip. — Not.pro.imp.Ro.

ciuitatum tractabat: & quod sub magistro Officiorum agentium in rebus (aliunde petatur horũ numerum explicatio) interpretes omnium gentium erant. Magistratum verò horum interpretum extitisse, indicat Procopius satis libro secundo be bello Persico. Nunc videamus de legandi modo.

CAP. X.

Disceptatum de loco Taciti, an sorte ducerentur, qui legationes obirent.

LEGATOS, temporibus reip. flagitantibus, mitti solitos, & alij scribunt, & probè nobis compertum est. Illud ego non intelligo, quod libro quarto historiarũ Tacitus ponit; magnam agitatam in Senatu controuersiam, si electione, an sortitione sumi legati debuissent, qui Vespasiano occurrerent: & quod pars vicerit, quæ sortiri legatos secundùm vetera exempla voluit. De his mihi exemplis non constat. Et mirum est, nullum nec expressum, nec eius rei vestigium aliud in toto Liuio extare, ipsóue Tacito, alijsque, quos legere contigit, rerum Romanarũ scriptoribus. Magistratus sortitos prouincias, templorum dedicationes, ius dicendi dictatorẽ; milites etiam sorte, non delectu, quandoq. vocatos legimus, & id generis reliqua. Sorte euenire iurisditionem, rem illam illi, & euenire absque sortis mentione scriptum videmus. Nullum deprehendimus huiusmodi verbum in hoc, cuius tamen mentio est frequentissima, negotio legatorum. Quid? Maiores natu viros missos lego, nobilissimos, decretos, lectos, aptos præ cæteris rei gerendæ. Quid Ciceronem, Seruium, alios tanta cum disquisitione electos, legatos memorem? Verisimile profectò mihi non fit, vt sorte ducerentur, qui legationes obirent. Etsi hoc dicat Tacitus. Nihil hîc disputo de eo, quod fieri debet: nam eligi legatos oportere, non sorte duci, Aristoteles lib. 4. Politicorum probat. Et Socratica collatio, quam idem alibi ponit, oppidò quàm facit ad rem præsentem. Sorte scilicet legatos creare non aliud esse, quàm & athletas sorte eligere, & nautas: quasi non ex viribus, & ex peritia, sed casu & nauigatio, & lucta peragatur. Etiam sapientissimus

Tur. ad lib. 3. Cic. de leg. Liu. lib. 42.

App. de be. Hisp.

Liu. lib. 2. 3. 21. 29. 31. 42. Phil. 9. 12.

Lib. 2. Rhet.

Adu. Colot.

Nestor Plutarco reprehenditur, quòd eligere de quibusdam heroibus præstantissimum cum deberet, rem fortunæ & sorti commisit. Cæterùm defendi Pylius potest. In nostro argumento eorum apud Tacitum oratio, qui sortem obtrudentibus aduersabátur, partem hanc satis confirmat: & nostra libri tertij cuncta disputatio rem exploratissimam faciet. De re igitur gesta hîc sermo est. Quid ergo? An de ea legatione loquitur Tacitus, quæ ab vnoquoque confici valuit? Magistratus quidem, qui peritia non indigent, & arte, minimos etiam tribui sorte posse, ac solere, tum ex Aristotelis non vno loco, & Platone, tum nostra etiam ratione cognoscimus. Num statuimus ius hoc sortitionis ordinarium in quæstione nostra, & extraordinarios casus, quos retuli? Non probo. An igitur sequutum Tacitum opinabimur illius disceptationis rumorem, nec quidquam intuitum rei veritatē? Si nota historico non aspergitur, senatuique vniuerso. Non definio. Vtrum ergo placet magis, sortem hîc adhibitam dicere eo modo, quo in alijs relatis speciebus scimus adhibitam? & lectos, qui possent legatione fungi, sorte ductos, qui fungerentur? Quid si nec illa lectione opus fuisse in Senatu Romano existimamus? Etsi sub Imperatoribus Senatus ille nec regum, nec deorum, vt olim, personis constabat, at longè deterioribus: quod ipse Tacitus notat Annalium primo. Nihil extrico. Doctissimi interpretes nec attingunt. Ego & illud scio, quod aliâs deligi ex omni ordine, non ex Senatu tantùm, legati solebant: atque eò respiciunt Virgiliana

A. lib. 6. Polit. Lib. 1. R. S. & in Rh. ad Alex. P. lib. 6. de legi.

Liu. lib. 9. 4. 5.

Seru. ibi.

Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
Centum oratores &c.

Ast hinc manum tollo, vbi nil nisi vmbras delineamus.

CAP. X.

De Legationum solennibus.

CEREMONIAM porrò aliquam in mittenda legatione solitam adhiberi, monet nos Cicero in oratione, quæ est pro Roscio Amerino. Vbi tamen de omni legatione ab oratore id dictum inuidiosè, interpretes tradunt: & in ijs

Hot. Preig.

ijs legationibus solùm verum fuisse, quæ ad fœdera facienda, aut leges pacis dicendas, bella indicenda mittebantur. Sed quæ hæc ceremonia fuit? Libet rem totam exscribere ex Liuio. Fœdera (inquit ille libro primo) alia alijs legibus, cæterùm eodem modo omnia fiunt. Fœcialis regem ita rogabat: iubésne me, Rex, cum tali fœdus ferire? Nominabat eum, quo cum fœdus fuerat feriendum. Iubente rege: Sagmina, inquiebat, te, Rex, posco. Rex dicebat: Puram tollito: Fœcialis ex arce graminis herbam puram afferebat: postea regem ita rogabat: Rex, facisne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? Vasa, comitesque meos? Rex respondebat: Quod sine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Fœcialis aliquem patrempatratum faciebat, qui ad iusiurandum patrandum, id est sanciendum fiebat, & verbena, caput capillosque tangens fœdus multis verbis longo effatis carmine peragebat. Legibus deinde recitatis. Audi (inquiebat) Iupiter, & tu audi (appellabat illum, quo cum fœdus percutiebat) vt illa palam prima, postrema ex illis tabulis, ceráue recitata sunt, sine dolo malo, vtique ea hîc hodie rectißimè intellecta sunt: illis legibus populus Romanus prior non deficiet. Si prior defexit publico consilio, dolo malo, tu illo die Iupiter populum Romanum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quantò magis, potes, pollesque. Id vbi dixerat porcum saxo scilice percutiebat. Hæc ex Liuio. Et eadem in pacis conuentione seruata, idem in fine trigesimi libri ostendit. Ipso autem libro primo belli indicendi ritus sic descripsit. Legatus, vbi ad fines eorum venit, quibus indicendum est bellum, capite velato: Audi, Iupiter, inquit: audite fines: (cuiuscunque gentis sunt nominat) audiat fas. Ego sum publicus nuncius populi Romani, iustè, piéque legatus venio: verbisque meis fides sit. Peragit deinde postulata, propter quæ, ni fierent, bellum mox erat indicendum. Inde Iouem testem facit: si ego iniustè, impieque exposco ista, tum patriæ compotem me nunquam sinas esse. Hæc cum fines suprascandit, hæc, quicunque ei primus vir obuius fuerit, hæc, portam ingressus, hæc, forum ingressus, paucis verbis carminis, concipiendique iurisiurandi

Vide & Gell. lib. 16. c 4.

mutatis, peragit. Si postulata non fiunt diebus tribus & triginta (tot solennes sunt) peractis, bellum ita indicit: Audi Iupiter, & tu Iuno: Quirine, Dijque omnes cœlestes, vosque terrestres, vosque inferni audite: Ego vos testor, populum hunc iniustum esse, neque ius persoluere. Sed de his rebus in patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Cum his Romam ad consulendum redit. Confestim rex patres consulebat. Decreto bello, fœcialis hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferebat, & non minus tribus puberibus præsentibus dicebat: Quod hic populus aduersus populum Romanum Quiritium fecit, deliquit, quod populus Romanus Quiritium bellum cum hoc populo (nominabat populum semper) iussit esse, senatusque populi Romani Quiritium censuit, consensit, consciuit, vt bellum cum hoc populo fieret: ob eam rem ego, populusque Romanus huic populo, hisque hominibus bellum indico, facióque. Id vbi dixisset, hastam in fines eorum emittebat. Hæc de solemnibus. quæ (vt arbitror) non frustra descripsi. Declaranda verò in ipsis quædam sunt.

CAP. XII.

De Fœciali, & Patrepatrato.

Fœcialivm fuisse Romæ collegium, libro secundo Dionysius scribit, & id Romanorum inuentum. Qua in re sibi adstipulantem habet Plutarchum, qui acceptum institutum hoc Numæ refert. Fuisse tamẽ & Samnitibus fœciales indicat in fine libri octaui Liuius. Et morem illum hastæ emittendæ etiam Persarum commemorat Ammianus. Sed hæc stare simul possunt. Illud videndum est, quod habet Liuius, quî cum supradictis conueniat auctoribus. Illi & alia, & rationem indicendi belli fœcialibus a Numa expositam tradunt. Liuius Numæ instituta persequitur diligentissimè: nec tamen rem tantam illi regi adscribit: immo adscribit disertè Anco. Vt tamen (ait de isto) quoniam Numa in pace religiones instituisset, a se bellicæ ceremoniæ proderentur: nec gererentur solùm, sed

Lib. 19.

etiam

etiam indicerentur bella aliquo ritu, ius ab antiqua gente Æquicolis, quod nunc Fœciales habent, descripsit. Mirum mihi præterea est, quod in tanta inopia gestorum Numæ Liuius de nullo fœcialium instituto scribat: & illud magis, quod nec alibi vel verbũ scribat. Verùm alijs, qui scribunt, in re ista stemus, & Numæ institutum credamus: nam meminit & Liuius fœcialium mox sub Tullo. In priori est difficultas: nec video, quid dicamus aliud, quàm quod & de Hercule, & de ipso hoc Numa, & de primis rerum inuentoribus dici solet. Quæ vnius heroica illa facinora Herculis memorantur, vnius non fuere: sed collata in vnum sunt vel præstantiorem, vel quem talem reddere auctores voluerũt. Sic instituta religiosa ad Numam referantur omnis religionis fontem, atque parentem: quo ille insignior ostendatur. Id quod accidere primis rerum auctoribus solet, vt ipsis & ea dentur, quæ ab alijs postea inuenta sunt. Atque Numæ tantum contigisse, maximè si de alio auctore nõ liquebat, me legisse, scio. Cætera de fœcialium & nomine, & munere non libet exscribere. Qui isthæc cupit, Dionisium, Plutarcum, Nonium adeat. Ego quæ sunt legati propria absoluo. Legati nomen fœcialis tenet cum ad fœdus feriendum, aut indicendum bellum proficiscebatur, ad res repetendas, ad iubendum alicunde aliquem decedere, ad aliquem dedendum. Vt Liuium liquet versantibus. In quo illud obseruatione dignum est *Lib.9.10.38.* quod sine duobus fœcialibus factum fœdus inutile prorsus existi- *Lib.31.36.* mabatur: bellum indici per alios etiam ritè potuerit. Item quod per fœciales tum res repetebantur, cum per alias legationes absolui nihil potuisset. Quod colligo ex quarto Liuij, & ex eo, quod missio fœcialium erat præambulum quasi ad bellum. Porrò, fœciales quatuor ad res repetendas proficisci solitos, Nonius scribit. Sed multa de fœciali. De Patrepatrato vnum. Creari iste non poterat nisi & patrem haberet, & filios. Quod mihi ex Plutarchi problematibus retulit Alciatus, dum illud Catullianum. *Lib.11.Parer. c.9.*

Quæ suis careat sacris,
Non queat dare præsides
Terræ finibus, &c.

in nomine præsidis de patrepatrato accipit, qui fœcialibus præfuerit.

CAP. XIII.

De Sagminibus & Silicibus.

FOECIALIBVS herbas traditas vidimus, easque Sagmina, gramen & verbenas esse nominatas. Quæ igitur istæ herbæ? Vna, an plures erant, vt nomina? Nominat Galenus Pamphilum quendam, qui herbas, quas vidisset numquam, ex libris depingeret: & præconem indicia prouocantem, ait, sæpe oculis obuersantem rem non cognoscere, quam minutissimè alijs designat: & eum Pamphilum herbas non agnouisse, si sibi quisquam ostendisset, quas depinxerat. Vereor autem, ne & ego aliquis huiusmodi sim in tractatu isto. Sed, si quod possum, id & communico alijs, &, quale ipsum sit fateor: cedò, vbi est vitium? Plinius non obscurè herbam vnam opinatus est tribus illis nominibus significari, & quarto adhuc, quod est Verbenaca. Sed istam cum a Verbena peritissimus Dioscorides longè diuersam, maximè foliorum colore constituat, quî Plinio adsentiemur? Verbena numquam singulari ramo, radicéque vnica (quod sæpe Verbenacæ euenire Dioscorides tradit) inuenta est, sed pluribus semper. Magnitudo item, & facultates diuersissimæ sunt Dioscoridi: Plinius vtrique tribuit easdem vires. Non est igitur Verbenaca in rem præsentem ducenda. Errandi autem caussam Latino fuisse crediderim, quòd & Verbenacæ, & sacræ (hæc verbena est) herbæ idem Peristereon nomen a Dioscoride tribuatur. De Gramine & Verbena maius negotium. Liuius enim videtur eandem facere: & tamen differentia longè maior Verbenæ cum Gramine est, quàm cum Verbenaca. Opinari non possumus, graminis nomine vti Liuium pro herba: inquit enim. *Ex arce graminis herbam afferebat.* Sed & gramen, & verbenam reor adhibita ex illis Virgilij.

Lib. 6. de Simp. me. fa.

Lib. 22. c. 2.

Lib. 4. c. 56. & 57.

Dioſc. lib. 4. c. 28.

Lib. 12.

Rutulique viri, Teucrique parabant
In medióque focos, & Dijs communibus aras
Gramineas: alij fontémque, ignémque ferebant
Velati lino, & verbena tempora vincti.

Scal. lib. 4. poe. c. 5.

Sagminum nomen & herbæ proprium: Verbenæque sic dicebãtur antiquitùs, quòd in loco sancto secarẽtur: vt ait Festus. Vel, quod

quòd ad fœdera sancienda adhiberentur. Aut quia (id voluisse Marcianus I. C. videtur) Sanctos, id est, defensos, atque munitos facerent eos, qui ipsas portabant. Nam cum sua terra solitas euelli, non secari, Plinius tradit. Hæc de ipsa herba. Sequitur illud: Cur ea Romani hîc vterentur. An quia Æneadæ Romani, & Æneadũ genetrix Venus, & Veneri Verbenas adolebant, & Venus conciliatrix quædam discordiarum est? Certè altera Veneris arbore Myrto in re ista vsi sunt antea: Si Alexandro ab Alexandro stamus, qui id ponit libro quinto, capite tertio Genialium. Et gramen, altera herba, Marti alteri parenti sacrum fuit. Illam sententiã iuuat, quod in fœdere iciendo, & pace ineunda, non in bellis indicendis fuerat Verbenarum vsus. Vt ego ex eo Liuij loco, quem de ritu belli indicendi recitaui, collectum verius credo, quàm quod Plinius, Festusque contrarium notant. Lanæ filo bellicos hos legatos facit velatos Liuius. Attamen, si nostra non placet opinio; adsit Plinius, qui ad legatorum auctoritatem augendam, non quidem Verbenas nominat, sed herbas datas dicit: quasi vt perhiberetur auctoritas tanta, quanta surdis etiam herbis, mutisque indicari queat. Mihi placet ratio propior. Et ea firmatur, quod Verbena (vt ipse testatur Plinius) priuilegijs pluribus donata est. Plinio tamen concinere videtur I. C. dicens: Sanctum est, quod ab iniuria hominum defensum, atque munitum est. Sanctum autem dictum est a sagminibus. Sunt autem sagmina quædam herbæ, quas legati populi Romani ferre solent, ne quis eos violaret. Quid quid verò est: habes iam eccur herba, ista herba, & in quem finem vterentur legati. Nec de ipsa sunt plura. Cum Silicibus longam moram non facio. In quem vsum portarẽtur, patet ex Liuij non vno loco. Porcus feriendo fœdere feriebatur. Dixit & Virgilius libro octauo.

L. 8. D. de re. diu.

Lucr. lib. 1. Virlib. 8. Horat. od 19. lib. 1.

Alc. embl. 26.

Lib. 25. c. 9.

Lib. 1. 9.

Et cæsa iungebant fœdera porca.

Credo autem soni vastioris vitandi gratia diuinũ poetam vitasse masculinum genus: non quòd sacra voluerit præstantiora designare, quæ victimis fœmininis adsumptis talia sunt. Porcum autẽ cur cæderent Romani, opinor ex Coruini libello de Romana historia posse explicari. Instituti mei non est, vlteriûs progredi. Ab Annibale agnum in solenni quodam promisso mactatum, legi.

Restat, vt, quid priui nomine intelligi putem, paucis perstringam.
Lib.30. Nam inquit Liuius: *Faeciales cum in Africam ad foedus feriendum ire iuberentur, ipsis postulantibus Senatusconsultum in haec verba factum est: vt priuos lapides silices, priuasque verbenas secum ferret. &c.* Ego priuos lapides puros, & priuas verbenas puras interpretor. Dicebat enim Rex: *Puram tollito*. Ait Liuius: *Puram attulit.*
Gell.lib.x.c.20. Et conuenit interpretatio cum Grammaticorum opinione, qui priuum esse proprium docuere, & inde priuilegij nomen constare, quòd propria alicuius lex est, non communis. Et isti quoque lapides, & istae herbae non communes, sed propriè priuatimque ad rem praesentem excisi, euulsae fuerint. Nam quid eidem aucto-
Liu.lib.7. ri nostro sunt alibi priuae tunicae? Puras, nouas ego existimo. Vt vasa pura in Captiuis Plauto omnino sunt, quae in alio vsu non fuerunt. Voluerint scilicet Romani sic & religionem plenè colere. Quare & ex loco sacro omnia ista accipiebāt. Lapides (auctore Festo) ex templo Iouis Feretrij. Vnum porrò legatorum verbenā portasse Plinius scribit. Vnde & Verbenarij nomen illi. Tandem moneo ex Festo, Consulem mox, Praetoremúe haec legatis in li-
Lib.30. bera rep. tradidisse, quod olim reges fecerunt. Et Festum Liuius comprobat. Itaque in tota illa, quam capite vndecimo descripsimus, solenni legationis designatione, cùm in rep. sumus, expungēdum regis nomen erit, & Consulis, vel Praetoris introducendum.

CAP XIV

Explicatum principium L.7.D. de sup.leg.

DIXIMVS de ijs legationibus, in quibus adhiberi ceremoniae solebant, & de his ceremonijs non pauca. Iam vnum, quod commune est omnium legationū videamus. Scribit Celsus I. C. originem fuisse Supellectilis. quòd olim his, qui in legationem proficiscerentur, locari solerent, quae sub pellibus vsui forent. Ego, vt rectè omnia ca-
Liu.& au.lib.27.c.14. piam; nec Rhodigino assentiar, qui pro *in legationem* reponit *in legionem*: in eo tamen, quod de locatione scriptum est, subsisto paulùm. Docet libro trigesimo Liuius, tabernacula, & militarem supellectilem Consuli praeberi, morem fuisse. Et libro quadragesimo

ſimo ſecundo, Omnes magiſtratus, inquit, mulis, tabernaculiſq; & omni alio inſtrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent ſocijs. Priuata hoſpitia habebant: ea benignè, comitérque colebant: domuſque eorum Romæ hoſpitibus patebant, apud quos ipſis diuerti mos eſſet. Legati, qui repentè aliquo mitterentur, ſingula iumenta per oppida, iter quà faciundum erat, imperabant. Aliam impenſam ſocij in magiſtratus Romanos non faciebant. Hactenus Liuius. & in eandem ſententiam Cicero Verrina ſexta. Atque quod hinc volo, dari eam ſupellectilem ſolitum proficiſcentibus in legationem, id liquidò & ex ea formula patet: *Facis me regium nuncium, vaſa, comitéſque meos?* Militare enim verbum *vaſa*, &, *vaſa colligere*; quo militaris ſupellex ſignificatur. Et ita euanidum eſt, quod Rhodiginus ſubſtituit. Si enim eadem ratio, quæ firmat etymologiam, legendo *in legionem*, firmat etiam lectionem receptam: quid hanc immutamus? quid in deterius mutamus? Cedò, an vſitata phraſis, *in legionem proficiſci.* Proficiſcentibus ergo cum poteſtate, aut legatione iſthæc dabantur. Dabantur autem (vt ſcribit Liuius) ne quid oneris ſocijs apportaretur: aut (quod docet Cicero) occaſio auarè agendi præbita magiſtratibus eſſet, ſi emere in prouincijs ea ipſi debuiſſent. Nos, ad legatos quod attinet, commentari aliam probabilem cauſſam poſſumus: quod ſcilicet proficiſci legati viderentur, quaſi nullus eos eſſet hoſpitio excepturus. Nam aut ad hoſtes ibant; & ab his quid hoſpitalitatis officia expectaſſent? Ipſi Romani nihil comiter, nihil hoſpitaliter hoſtium legatis, aliorúmue, in quos fuiſſent infenſi, præſtare conſueuerunt. *Liu. lib. 45.* Aut ad amicos ibant: quibus vel oneri eſſe noluerint; vel ab illis pendere non placuerit, vt ſub diu degere legatio, inúe ſordido diuerſorio perindecorè debuiſſet, ſi amici aliter non proſpexiſſent. Idem noſter hiſtoricus quandoque narrat, Senatori Romano quid factum Præneſte ſit. *Liu. lib. 42.* Audimus Ciceronis quærelas ea Verrina ſexta. Habet in ſelectis de legationibus Polybius duriora, quæ C. Fannius legatus paſſus in Illyrio eſt. Frigida amicorum ſtudia ignoramus? Quid quoque (ſit alia ratio) ſi cogitarunt Romani legationem, quàm poſſent, maximè a ciuilibus commercijs continere; cum ſit legatio iuriſgen-

tium? Hæc verò illuc spectant omnia, vt cognitam mihi (quod dixi) ostendam totam Celsi sententiam; & ipsam esse veriorem in lectione recepta. Nec enim istæ rationes ad Cœlianam quadrant. Quod ergo vnum de locando scribitur, illud me remoratur. An enim facerent sumptuum quoque iacturam legati? Opinari licet verbum *locandi* pro *commodandi* verbo vsurpatum. Et est adfinitas vtriusque maxima: cum vtroque vtenda res concedatur. Atque sic vsum Liuium existimo libro quadragesimo tertio. *Munera* (inquit) *binûm millium æris legatis missa, & vehicula Miccioni* (is vnus legatorum erat pedibus captus) *publicè locata, quæ eum Brundusium commodè perueherent.* Et libro præcedenti. *Ea regis legatio grata Senatui fuit. Decreuerunt, vt Cn. Sicinius pr. ædes instructas locaret, vbi filius regis, comitésque eius habitare possent.* Posses etiam apud I. C. accipere verbum *locandi* pro altero *conducendi*. Quod frequens fit. nec non faciunt loci Liuiani. Atque ita nihil esset, quod nos moraretur: nam ab alijs, prætore, quæstore, non ab ipsis legatis conduci illam supellectilem diceremus. Potes & nihil deflectendo a proprietate verbi, locatam legatis supellectilem credere: quoniam & legatiuum ipsis daretur. Si scilicet Romani sic agebant cum suis, vt cum suis agebant prouinciales, & Athenienses cum suis. Prima expositio magis placet. Et sanè in verbo obiter vsurpato superstitiosos esse non decet.

Liu. lib 45.

CAP. XV.

De loco, temporéque excipiendarum legationum.

CVM Senatus hanc curam esse dixerimus excipiendi legatos, qui Romam mittebantur: videtur, exceptos vbique fuisse loco apto habendo Senatui. Quod & verum, & notissimum est. Aptus autem locus qui fuerit, mei propositi non est declarare: & facit plenè in libro de Senatu Manutius. In Comitio video quosdam

Liu. lib. 45.

dam stetisse expectantes, vt in Senatum introducerentur. Erat autem fori pars Comitium ante Curiam. Erat verò & Græcostasium, vbi sedere solitos legatos, ex Varrone notant. *Egn in Pi. Cap* Inde intra Curiam, vbi erat Senatus, vocabantur. Et hæc, si oppidum legatos intrare volebant. Oppidum ea Romæ pars dicta fuit, quæ intra mœnia erat. & ab vrbe differebat. *L. 2. de ve. sig.* Etsi nostris iurisconsultis aliter visum sit, & alijs, ipsique Liuio hæ appellationes confunduntur. Excipere autem in oppidum legatos hostium moris non fuit: nec aliquarum gentium externarum admittere quandoque placebat. *Liu. li. 3. 4. 37. 39. 41. 42. &c.* Hos extra vrbem excipiebant vel in æde Bellonæ, senaculóue iuxta posito, vel in Apollinis, *Fest.* fortè & in templo Herculis, alteriúsue peregrini Dei, quod esset positum extra vrbem. In quibus templis & ciuibus his Senatus dabatur, qui, cum in imperio essent, ingredi vrbem legibus vetabantur. Fortè tamen & istis erat in vrbem aditus: si placuisset Senatui. Atque sat scimus, Cyneam Pyrrhi legatum ingressum. *Flor. lib. 1.* Facit etiam quod de legatis Persei, Cotysque scriptum a Liuio est libro quadragesimo secundo, & quadragesimo quinto. Certè attendebant Romani multum huic consuetudini, iurique. Et Numantinorum legatos non admiserunt, *Dio in select.* ne fœdus, quod nolebant, confirmare eo facto viderentur. Cur verò legati hostium in oppidum non admitterentur, ratio manifesta esse potest: nempe quia & priuatos inimicos nec recipimus in priuatas ædes, nec recipiebant ex antiqua formula. Ijdem legati hostium, si in castra venissent, in Quæstorio excipiebantur. Vt ex manuscripto Hygino alij nobis renunciarunt. *Lip. ad lib. 1. ann. Tac.* Hactenus de loco. De tempore illud. Mense Februario & prouincialium, & externorum audiri solitas legationes. Istud multi adnotarunt. *Alex. li. 4. Ge. c. x.* Quale tamen sit, per eos haud intelligo. *Manu. Verr. 3.* Nihil de prouincialibus loquor: his enim, cum essent sub imperio, statui dies poterat, in quem venirent. Sed si amicus rex, aut etiam externus legationem misisset pridie Kalendarum Martias, an manendum legatis annum fuisset? Video etiam auditas omni tempore legationes. Quid igitur? Datum illud tempus (& id legi alicubi) Senatoribus crederem, quo ab alijs negotijs sub eo prætextu otium esset. Nihil enim agi aliud potuisse videtur. Obseruo tamen, vt initis statim

Liu lib. 28. 39. 40. 44. magistratibus huic vni curæ audiendarum legationum circa illa tempora vacaretur. &, vt tum temporis multæ admodum legationes Romæ esse solerent. Atque hæc ita videntur. Gressu autem paulùm retroacto, & illud notemus, quod si incognita aliqua legatio Romam aduentabat, ei obuiam & alij exploratores, & maiores magistratus procedebant, quo & de personis legatorum, & de ipsa legatione fierent certiores: atque ita deliberari Romæ posset de tota ratione, quæ seruari debuisset in ea legatione excipienda. Quæstorem, qui sumptu publicò duceret, deduceretque in aliquam viæ partem, a Romanis missum legimus non vno loco. Sed & in selectis Polybij obseruaui, itum his obuiam legatis, qui gratulandi caussa Romam adueniebant. Speculatores apponi legationibus solitos arbitror, si timebatur, ne quis per eam corrumperetur. Nam huiusmodi cautionem commemorat alicubi Appianus. Sic volunt alij, datum legatis hospitium publicum, ne quid intra priuatas ædes machinarentur. Et ijdem ex Demosthene narrant, a Philippo eos punitos, qui legatos priuato hospitio excepissent. Quod hic recensui, etsi non sit Romanæ historiæ: quia ad hanc facit.

Alex. li. 2. gen.

De be. Mitr.

CAP. XVI.

De muneribus, alijsque hospitalibus, quæ Romani legatis Romam aduenientibus præstabant.

LEGATIS Romam venientibus munera dari solitũ, aliaque hospitalia comiter a Romanis præstita docet libro quadragesimo secundo Liuius: sed socijs tamen & amicis; vt alibi ostendit. Verùm & hostibus dedisse hospitium in villa publica notat libro trigesimo, atq; trigesimo tertio: imò etiam lautia. Quamquam non tam hostium hi erant legati, quibus hæc præbita dicuntur, quàm deuictorum, supplicumque, & tantùm non se dedentium. Eorum, qui etiamnum hostes starent, datum nihil legatis videtur. Etenim de Cynea solùm, & legatis Numantinorũ quibusdam diuersum legi-

Lib. 45.

App. & Dio in Select.

gi. Cum alijs, etsi hi visi essent indignissimi, beneuolè eò vsque actum lego libro quaqragesimo quarto, vt munera etiam illis mitterentur. At quæ illa erant amicis dari consueta? Locus, Lautia Munera. Loci nomine ædes liberas accipio, libera loca. quod & Liuius ait. Et liberi appellationem ego ad ius magis retulerim; & proximo libro explicabo. Lautia quæ sint, Plutarcus docet. Vocantur (inquit) lautia legatis missa Xenia. Sunt sumptus. Ex quadragesimo secundo Liuij. Quos omnes sub salis & lignorum specie aliquando Horatius intellexit, Porphyrio enarratore. Atque apud hunc scriptum est, parochos, qui isthæc legatis regum, populorumque parabant, dictos latinè copiarios: quòd omnium rerũ necessariarum copiam supradictis præberent. Sic verbum *copia* alicubi apud I.C. pro commeatu: & alibi castrense verbum *copiari*. Quæ Duarenus docuit lib. 1. Disp. c. 26. Pro Lautijs antiqui Dautia dixere: vt Festus tradit. Et eodẽ auctore Lautia dicta nos opinabimur a magnificentia præbitionis. De muneribus quid scribam? Et legatis, & aliquando comitibus ipsorum dabantur. Singulis verò supra centum coronatos datos, legere me non memini. plerunque viginti dabantur. nisi scilicet persona aliqua insignis aduenisset: aut qua alia caussa singularis intercedere visa esset. Nam filio Masinissæ munera data ex centum pondo argenti sunt. quæ mille coronatorum esse dicuntur, atque regis Antiochi legato totidem, hoc est, cẽtum millium æris missi sunt. Quod commodè facere potuerunt Romani, quando hic donum attulit vasa aurea quingentûm pondo, sex scilicet & quinquaginta millia coronatorum. Attalo etiam regis Eumenis fratri, optiméque merito de re Romana, munera data, equi duo, bina equestria arma & vasa argentea centum pondo, & aurea viginti pondo. Et quidẽ quòd parciores fuissent in re isthac Romani, quàm e dignitate tãti imperij videri potuerit: vel eò referatur, quòd se datores respici voluissent, quàm rem datam: vel quòd in tanta legationum frequentia, nec consultius fuisset, existere liberaliores. Ac narrat Plutarcus, solitum primò, vt legati Quæstoribus nomina darent, quæ in publicas tabulas referebantur. et mitti a Quæstoribus munera. et ægrotos publico sumptu curatos: & funeratos mortuos. Posteà, cum nimia (vt dixi) frequentia legatorum esset, desitum

Liu. lib. 25. 30. 35. 42.

in probl. Ro.

Saty. 5. lib. 1.

Liu. lib. 28. 30.

Liu. lib. 42. 45.

Liu. lib. 35.

In quæst. Rom.

dari munera, dari sumptus. retentum solum morem nomina describendi. Quod verum est. Et Modestinus I. C. vel ad ærarium in Saturni (vt ait Plutarcus) æde nomina edi legatorū, vel in principis commentarium referri solita, scribit. Quod & ad prouinciales, & ad suos Romanorum, Principisúe pertinere potest. Illud referre pudet, quod habet Vlpianus, vt ex pannicularijs munera legatis barbarorum a magistratibus prouinciarum cogerentur. Datur eodem iure nostro legatis vtendi cursus publici facultas. Remittitur aliquid de vectigalibus. Conceditur aliquid commercij, quod alijs interdictum est. Et olim Romani Gallicis transalpinis legatis permiserunt aliquot equos ex Italia ducere. Prosecuti verò sunt discedentes & litteris commendatitijs ad reges, ciuitatesque, quà remeandum fuit. vt legi apud Iosephum libro decimotertio antiquitatum capite octauo. Et apud eundem, quod penè eram oblitus, in publicis spectaculis, loco nobilissimo in Orchestra datum considendi locum legatis, scriptum est libro decimo quarto, capite septimodecimo. quod & Suetonius in Augusto, & in Claudio habet. Legatis suis quæ præstabāt & Romani & alij, inducam proximo libro. Hic finem esse volo Romanæ historiæ.

L. 32. D. ex qui ca. ma.

L. 6. D. de bo. dam.

L. 16. & l. pe. C. de cur. pub. l. 8. de vect. l. 4. de commerc.

Liu. lib. 43.

CAP. XVII.

Quædam Græcorum.

HABEO autem quædam & in historia Græca, quæ omittere non placet. Athenis curam mittendi legatos populo incubuisse volunt. quod ab Æschinis oratione de falsa legatione confirmatur. Vnde & alterū cognoscimus, quod tamen ad Senatum legationes veniebant: quas præco vocaret in Curiam: de quibusque ducendis ad populum Senatus deliberaret. quæ ex Alcibiade Plutarchi rectè adseruntur. Et id postremum cum re Romana conuenit: Si tamen Senatus Atheniensis hic tantam potestatem obtinebat, quantam Romanus. Quam autem seruarent in legatis mittendis Athenienses rationem, Sigonius explicat, dicitque, merito, non sorte, ad huius fastigium muneris homines adscendisse. Et Plato

Sig. lib. 4. c. 7. de rep. Ath.

satis

ſatis oſtendit, dum Pyrilampem, neſcio quem, probitate & dignitate hoc argumento extollit, quòd varijs, ac frequentibus legationibus ad magnum fuerit Perſarum regem defunctus. Res ad rem nihil, ſi ſorte demandatæ fuiſſent legationes. Obſeruandum verò id eſt. Nam in magiſtratibus creandis Athenienſes ſorti omnia permittebant. Vt Sortilegam eam remp. quidam meritò cenſeant appellandam. et ſtolidos Socrates etiam appellauit Athenienſes eadem ratione. quod Xenophon libro primo de factis Socratis commemorauit. Ego tamen, multos maximosque magiſtratus aliter delatos, ſcio. Sed ea diſquiſitio ab re eſt. Legatis ſuis Athenienſes magnum exhibuiſſe viaticum, Demoſthenes aperit nobis in ea oratione, quam ſcripſit (incertum enim ait Plutarcus, ſi fuerit vmquam dicta) de falſa legatione aduerſus Æſchinem. Et idem Plutarcus, pactum Demadem quinque talentorum mercedem legatione functum ad Alexandrum, recenſet, quam refugit Demoſthenes. In publica verò monumenta, & ibi ſolitum fuiſſe, nomina legatorum referri, AEſchines tradit. Aliorum legatis datum ſcimus, vt ad cœnam, ſi digni viſi fuiſſent, inuitarentur in Curiam, & laudibus ornarentur. quod idem orator habet. In publicis quoque ſpectaculis certum locum legatos, vbi ſederent, Athenis tenuiſſe, Cicero in Catone oſtendit Publicum & datum hoſpitium ijſdem cenſemus, quia id exprobretur Athenienſibus aliquando, quod præconi cuidam hoſpitium nō tribuiſſent. Illud certum videtur, quod poterant illic legati & apud priuatos hoſpites eſſe. In theatris porrò, curijs, foris Græciam excepiſſe legatos cognoſcimus & ab alijs, & ab libro nono Herodoti. Atque is libro ſeptimo narrat, honorem hunc in legationes proficiſcendi vni apud Spartanos familiæ Talthibiadarū datum: factique explicat rationem. Fuiſſe ſcilicet regis Agamēnonis Talthibium quendam præconem: cui & templum poſitum Spartæ: atque propter eum conlatam in poſteros iſtam prærogatiuam. Ita eſt de Talthibio. Celeberimus Homero eſt. Hæc tamen narratio non eſt niſi de præconibus accipienda. Nam & reges, & alios miſſos in legationes Lacædemone memorat Ariſtoteles libro ſecundo Politicorum, & Xenophon in laudatione Ageſilai. Atq; hanc diſtinctionem Euſtatius probat. Sed qui illic ſuſtinebant iſtam prouin-

In Charmide.

Bod. Meth. hiſt cap. 294.

Ex Meno. Plat.

Xenoph. lib. 6 re. Græc.

Idem. lib. 5.

Ilia. 3. 4 7.

Ilia. 1.

ciam mittendi legatos? Credo Ephoris, regibusque eam curam incubuisse: quoniam illa resp. non dissimilis fuit Romanæ, si licet Polybium audire. Quamquam & variatam illic reip. formam nō vno ex Platonis loco adnotare licet. Habet tamen Xenophon in libro, quem de ea rep. scripsit, quod ratio hæc legationis cōmissa regis diligentiæ fuerit. Ad reges etiam, sed & ad Ephoros, venisse legationes, & productas istas ab ijsdem in concionē, idèm auctor est libro secundo, & quarto rerum Græcarum. Legationibus reges respondisse, colligimus ex Plutarco. Apud Achæos sanè prætorem, ex gētis tamen decreto, solitum legatis responsa dare, ostēdit libro trigesimo secundo Liuius. Quod cum re Romana conuenit. Vt etiam illud Græcorum omnium, quod (sed in Græcia per præconem) a magistratibus potestas fiebat: si quis quid vellet de legatione audita disserere. Quid de rep. Platonis dicā, cōmēter? Ea non est resp. sed votum: quidquid ille philosophus hoc nō ferat. Cum tamen libro nono, verbis solùm existere eam in terris, ingenuè fateatur. Populi primores apud Mantinenses excipiebāt legatos: atq; an ad populum essent producendi, deliberabant. Ecce quomodo a Græcis institutis fluxerint instituta Romana.

Lib. 6. — *Lib. 3. 4. de leg* — *In Agesil.* — *Lin. eo* — *ex lib. 12. de legi.* — *Lib. 5. 6. de rep* — *Xenoph. lib. 6. re. Græ.*

CAP. XVIII.

De Caduceo, & velamentis, & reliquis solennibus.

VT verò Romani sagmina, ita Græcorum legati ferebant ea, quæ vocantur Cerycia. vt inquit I.C. Ceriicia autem caducei sunt. Etenim sic Eustatius libro Iliados secundo: *Iuppiter sceptrum* (supplicia dicunt Latini) *Mercurio dedit tanquam Cerycium.* Estq; (eodem auctore Cerycium baculus, qui simbolum sit, Caduceatorem eum esse, qui baculum portat. Et baculus est (vt scribit Suda) lignum habens ab vtraque parte duos serpentes inuicem implicatos, & se mutuò respicientes. Est autem lignum rectum, simbolum recti sermonis. Illaque anguium inuicem se contuentium species castris opposita castra significat. Et quidem ita se res habet, vt in bellis tantùm, & armorum strepitu, & ardore præliorū, certè inter hostes tantùm Caduceatores interuenirēt. Hostes dico vel natura. Atque ideo opus

l. 8. D. de re. diu.

pus caduceatore, alióue huiusmodi homine barbaris fuit in Græciam proficiscentibus, si a Græcis mali aliquid pati nolebant: & Græcis contra euntibus in barbaras regiones. Nam cum barbaris æternum natura bellum omnibus Græcis esse existimabatur. Liquet verò id, quod de vsu caduceatorum dico ex Alcibiade Plutarchi, & pluribus locis Thucididis, meique Liuij. Vt tamen in bello tantùm fuerit horum legatorum vsus: bellicum tamen, hostile nihil ab ipsis audiebatur. Pacem caduceatores orabant, offerebántue: inducias petebant: corpora repetebant ad sepulturam: potestatem dari redimendorum, permutandorumque captiuorum rogabant: simile aliquid agebant, dicebant: quæ a ratione belli omnia dissita sunt. *Caduceatores* (inquit Festus) *Legati pacem petentes.* Quare reprehendendi illi forsitan videntur interpretes, qui apud Thucididem, apud Plutarcum cum possent præconis nomine vti in eo legato designando, qui bellum indicit, inque pugnam prouocat, maluerunt verbo Græco insistere, & caduceatorem referre. Quod multò magis in Appiani interprete vitiosum est, qui cohortatores in pugna Romanorum eosdem hos facit. Verùm hîc ego sutor supra crepidam longè. Sed sic accepi. Placet autem, nisi aliqua interpretatione res aliter componatur, quia prouerbio etiam vsurpatum tradit Polybius, hastam & caduceum vt dicerent pro bello ac pace. Vt liceat rectè iudicare, caducei nomen pacis significationem habere. Quod & proximus Sudæ locus ostendit: & Gellius dicens belli, pacisque signa hastam, caduceumque. Et quod Ammianus scribit, nuncupatum Iulianum quasi caduceum mundanum lenientem. Addo Plinium, qui libro vigesimo nono, capite tertio, & alia, & hæc ad rem præsentem extulit: *Hic tamen complexus anguium, & efferatorum concordia, caussa videtur esse, quare extera gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neque enim cristatos esse in caduceo, mos est &c.* Sed quid est, quod de exteris gentibus Plinius scribit, & nos cum ipso idem affirmamus? Attende quomodo quæstiones nectantur. Narrat Gellius, a Q. Fabio Imperatore Rom. epistolam ad Carthaginenses scriptam, qua ijsdem significabatur, Roma hastam ad ipsos missam, & caduceum, belli, pacisque signa: vel (vt vole-

T lib. 1. Plu. in Pyr.

Lib. 2 de be. ciu.

Lib 4.

Lib. x. c. 27.
A lib. 25.

L. 2. p. 18. D. de orig. iu. bat Varro) tesserulas missas duas, in quarum altera caducei, in altera hastæ simulacrum incisum fuerit. Et hic quidem in tesseris adstipulatorem habet Pomponium I. C. Ergo & Romani caduceo vtebantur. Cæterùm neque Polybius, neque Liuius vel tesserarum meminerunt, qui latè hanc historiam tangunt. Et non in hoc vno I. C. a Polybio, & Liuio differt, verùm & in eo, quod illi bellum a legato datum Cartaginensibus volunt: hic (qua in re discrepat etiam a Varrone & Gellio) a Cartaginensibus duas illas tesseras positas scribit, dato arbitrio oratori Romano, referendi Romam, vtram mallet, & eum vtramque sustulisse, dixisséque, Cartaginenses petere debere, vtram mallent accipere. Rursus aliud huius legati nomen memorat I. C. Liuius aliud. Quid itaque a consensu summorum scriptorum, & auctoritate Plinij discedemus, vt minoribus (quamquam & I. C. in præsenti quæstione non est contrarius) scriptoribus auscultemus? Teneo, Romanos caduceo vsos non esse. Priuernates tamen vsos, populũ propinquum, indico ex octauo Liuij. His iam addo, quod fuit & munus Caduceatorum certaminibus interesse singularibus, atque illis sic præesse, vt pugnam regerent, certisque terminis, vt visum ipsis esset, circumscriberent. Ita ex Platonis Protagora noto. Estque quod Tassus vsurpat in certamine Tancredis. & Argantis. atque Homerus in pugna Hectoris, Ajacisque, Ilia. 7. Sed & si rixa aliqua incidisset, caduceo (sceptrum dicitur) interposito eam sedabant. Ilia. 23. Hæcque habui de caduceo. Nisi & illud scribendum est, quod caduceatores a Ceryco Mercurij filio ortos Eustatius tradit. Ceryces dicuntur caduceatores. Et stare cum reliquis antedictis id potest. Sed an horum (omitti hoc non oportet) legatorum proprium erat, an omnium commune, qui vltrò, citroque belli tempore commeabant, quod Alexander Alexandrius scribit? *Apud Græcos* (inquit) *nisi præconibus adhibitis, legatis minimè hostium fines ingredi licuit: neque legationis munere fungi quisquam potuit, nisi prius, infusa aqua ab ijsdem, manus abluisset, Iouique coronatis poculis propinasset.* Credo non fuisse id vllo modo caduceatoribus necesse, per ea, quæ libro proximo exponemus. Itaque hæc solennitas aliorum fuerit. Et quia in solennium tractatu nunc degimus hîc ista posui. Est & quod

P. lib. 3. L. li. 21

Lib. 6. Gen. c. 3.

dicitur de velamentis huius loci. Supplicum verò morem hunc velamentorum fuisse, locis Liuij admodum multis constat: & Græcorum morem. Rami oleæ (icheteria dicebantur) vittis compti, siue lana obuoluti erant. Ipsi & supplices oratores, qui veniam petebant, vel auxilium, vittis redimiti procedebant. Quæ constant & ex septimo, atque octauo Æneidos, & ex Plauti Amphitrione, in prologo. Argiui coronatos præcones mittere consueuere. Quid de reliquo vestitu? Fœciales Romanos veste augustiori, & verendis insignibus vsos in legationem euntes, Dionisius scribit. Sacram stolam, vestem inuiolabilem legatis huius generis, & eam coloris ad purpureum accedentis tribuit Appianus. Virgilius etiam præconi vestem facit illius coloris libro sexto: atque legatis alijs Plutarcus ad rem Græcam in vitis alicubi, ni fallsus memoria sum. Credo, datos Romæ & anulos legatis aureos: & opus datione fuisse, quoniam cum ex omni ordine mitterentur, multos eo ornamento carere aliàs oportebat. Credo & quod iter facientes ita velati, ornati incederent, non solùm quum peruenissent illuc, vbi peragere legationem debebant. Nam inquit I. C. *Sunt sagmina herbæ, quas legati populi Romani ferre solent, ne quis eos violaret*. Et Xenophon libro sexto de Cyri expeditione in hæc verba: *Equites cum præcurrerent, legatos quosdam offenderunt: incertùm quò iter haberent*.

Lib. 24.25.30.35.36.37.44.45.

Xenoph. lib. 4. re. Græ.

Lib. 2.

in Select.

Plin. lib. 3. c. 1

CAP. XIX.

Racematio.

COLLIGAMVS iam quidquid nobis ex huiusmodi obseruationibus superest, nec inutile fuerit reliquis adiungere. Veteres Hebræi ad portas vrbium (vt reor) legatos audiebant. Ibi enim conuentus agere consueuerunt. Audiri autem a gentis principe, primatumque consilio, certò scimus. Mihi de eo tempore sermo est, quo sub regibus non viuebatur. Cartaginenses idem, quod fuit Romæ, institutum tenuisse, vt Senatus isthæc curaret, persuasum habeo. vt audiret, venientes. vt in templis, curijsque

Deut. 17. Iosu. 19.

Liu. li. 21. 30. 41.

audiret. Vt Suffetes (illic is velut Consul Romæ) partes Consulis, prætorisue Romani ageret. vt de legatis mittendis, Senatus censeret. cum reliquis, quæ diximus ad Romanos. Gallos in armatorum conuentu audisse legationes, Liuius tradit. Illud barbarum erat, quod legatos audirent reges Indi dum caput sibi, barbamque pecterent. vt est a Curtio relatum libro octauo Igitur & Curius notam subibit, qui, cum Dictator esset, legatos Samnitum audisse dicitur, dum cibum vilissimum manu sua in foro versaret. Magnus Alexander in legationibus audiendis certum traditur seruasse ordinem. Audiebat primùm, qui rerum sacrarum caussa venissent: secundò, qui munera attulissent: tertiò agentes de obsidibus: quartò, qui priuata ad ipsum haberent negotia: tum, qui de restituendis exulibus actum venissent. Iam videamus solennia. Nergobriges populi Hispaniæ (quod Appianus notat) pro caduceo pellem præferebant lupinam. A barbaris, inquit Suidas, coronæ, & folia geruntur, tamquam Caduceus: quo Græcis significent, se adesse; & nolle quidquam nec facere, nec pati mali. Hodie, qui bellum denunciare proficiscuntur, Araldos dicimus. Hi veste velantur distincta, signatáque illius principis insignibus, a quo mittuntur. Eam autem nescio si antea induere soleant, quàm eò peruenerint, vbi exponere legationem debent. Sed historiam præsentium temporum non moror. Legati Persarum deditionem postulantis formula eiusmodi verborum vtebantur, qua significabant, regem suum petere aquam sibi, & terram dari. Cuius non scriptores modò Græci meminerunt, sed & apud Liuium de ea re agitur libro trigesimo quinto. quaque comprehenduntur omnia, quæ longiori apud Romanos carmine explicabantur: aqua enim & terra tenentur omnia, quæ dedi possunt. Restat de muneribus. Legatis Romanis dona a Gallis data, Liuius refert. Quæ reges Persæ præstabant, Ælianus libro primo exscribit. & magna fuisse, credendum est: nam Epicrates decretum ferri Athenis vrgebat, vt ad eum regem pauperes homines legati mitterentur, quo ditescerent. Hæc, & si quæ alia colligeremus, cui bono? Vt extitisse apud gentes omnes nomen legationis ostendam, & curam, & ius, & dignitatem.

Lib. 21.

Sene. de cons. ad Elb. c. x.

Diod. Sic. li. 12

Bud. in l. 7. D. de re. di. Guic. lib. 7.

Liu. lib. 1.

Lib. 39.

CAP.

CAP. XX.

De legationum caussa & antiquitate.

NA superest quæstio historicæ tractationis, de legationum origine & vetustate. Et Belo hoc institutum quidam adscribunt. Belus Nini pater fuit. Iosephus *Lib. 15. c. 8.* ad Deum refert, qui Angelos propterea fecerit, qui isto munere fungerentur. Ego sic statuo, vt discretis gentibus, regnis conditis, dominijs distinctis, commercijs institutis, legationis extitisse nomen opiner. Quoniam in tanta illa naturæ ruditate, quantam carmine incōparabili depingit Lucretius, homines nec *Lib. 5.* commune bonum poterant spectare, neque vllis moribus inter se sciebant, neque legibus vti. Postea & amicitiam cœperunt iungere *Cic. lib. 1. de Inuent.* habentes finitima inter se, nec lædere, nec violare. Quæ expressa ex Platonis Protagora sunt. Si verò inter eos, inter quos est aliqua iuris communio, vt inter gentes est, respub. reges, necesse fuit officia, negotiáque intercedere: & istæ personæ vel conuenire nolunt, vel sæpe etiam non possunt, certè ipse nūquam ciuitates queunt: pernecessarium profectò (vt de procuratore scribit in simili *L. 1. de procur.* quæstione Vlpianus) & illud fuerit, vt alij constituerentur, qui, eas personas referendo, agere possint, quod incumbat. Hos autem esse tales oportuit, quales legatos videmus, non illi subditos, ad quem mittuntur. aut ea imperiorum distinctio inuiolata non retinetur. Nam in persona, quæ principem refert, ipse princeps subditur, si ea subditur. Ac a Mose quidem legatos non semel missos, omnium *Num. 20. 21. Deu. 2.* librorum antiquissimus memorat. Nec dubito, quin fuerint legati etiam ante. Sed familiarum historias scripsit priorum temporū Moses. Legatio autem res priuata non est. quare legatorum meminisse nequiuit priusquam ex familia, de qua sibi dicendum fuerat, resp. consurrexisset. Quod si scriptorum consensum non aspernamur, ab illis sanè non discedemus in principio legationis constituendo, qui id Belo ferunt acceptum. nam primam regum origi- *Iusti. Iornan. alij.* nem sub Nino scriptores tradunt. & regia dominatio antiquior alijs passim narratur. Fœciales, Caduceatoresque. item legatio libera ortum adeo vetustum procul dubio non habent. De Solēnibus loquor. Belli enim indictionem suspicor ab omni æuo v-

Poly. lib. 13. Liu. lib. 1. 42. Plut. in Publi.

ſurpatam: immo vſurpatam magis vetuſtis ſeculis, quàm Punico (vt Liuius diceret) iſto, Græculoque. Bella autem, quis non credit, mox facta illa gentium diſcretione fuiſſe? Et de muneribus certè, quæ obit Caduceator, minus dubito. Legationem liberam non tam longè repeto. Originem verò eius ex epiſtolis commendaticijs facilè quis deducet. Et pro re priuata cum ſit, in ipſa ſupradictę non obtinent rationes. Romanorum porrò peculiaris fuiſſe non videtur: nam Phrynonis cuiuſdam meminit Æſchines, qui Athenienſes orauerit, vt ipſum mitterent legatum ad Philippum, ſi ſic pecuniam quandam ſuam recuperare valuiſſet. Et certum argumentum in rem iſtam eſt illud, quod retulimus capite proximo de his apud Alexandrum legatis, qui priuata ad eum negotia deferebant. Hi namque alij omnino nō ſunt, quàm qui libera legatione funguntur. De ſacris legatis, quòd cultu diuino vetuſtius, & receptius nihil ſit, idem cenſeo, vt vetuſtiſſimi & ipſi fuerint. Mutā legationem non ſtatuo relatis exemplis antiquiorem. Nam priſcæ ætatis homines, vix eſt, vt myſteria illa ſcierint excogitare. Niſi quid ex Ægyptijs huc adferamus. ſed libet ſolennia iſta non reponere cum ijs, quæ neceſſitas vſurpauit. In temporaria hæreo. Scio legatos Athenienſes annos duos Demetrio adhæſiſſe: at legatos temporarios non fuiſſe, adfirmare licet. De Leone etiam quod cum Timagora (referente Demoſthene) quadriennium in legatione fuerit, aliquis dicet: ſed nec inde firmum ad rem argumentum. Tandem a legationibus prouincialiū, gentiumq; fœderatarum (quas tales manſiſſe Romæ ſæpe exiſtimo) morem hunc & ad nos perueniſſe puto: auctum ſcilicet inſtitutis Pontificum Romanorū, qui cum legatos illos ſuos habere vbique ipſi voluerint, id imitati & alij omnes principes ſint. Et in iſtam coniecturā me induxit quà doctrina, quà nobilitate vir in pauciſſimis Anglorū præſtantiſſimus D. *Philippus Sydneius*. Bona occaſio fuit, quòd inter principes frequentiora intercedunt negotia, quàm vt commodum ſit iugiter legatos mittere, & non hos potiùs alterū apud alterum habere ſemper. Alij turpiter faciant ipſos eſſe ſpeculatores, & exploratores, & ad iſtud haberi: ego non facio.

De cultu diuino locus egregius apud Plutar. Adu. Colo.

Plut.

Liu. lib. 25. 27. 28. 39. 40. 44.

ALBE-

ALBERICI GENTILIS DE LEGATIONIBVS LIBER SECVNDVS.

CAP I

De iure legationum.

SVPERIORE volumine, quod in legationum generibus explicandis, & in antiquitatibus, Romanis maximè, enarrandis posuimus, & videri possumus, & ita sanè est, manum nos ad alienā messem (quod dicitur) admouisse. Verùm illa parte mihi presens carere opus non posse videtur, nec certè primis multis capitibus potest, in quibus tot legationum genera exposuimus, quot simul quiuimus indagare, simul etiam nouisse oportet, ad reliquam omnem disputationem rectè instituendam, & de iure, & de officio legatorum. Nam variari definitiones in vtroque argumento necesse est pro alio atque alio genere legationis. Ast nec operam (vt existimo) in reliquis lusimus: quoniam præter eam, quam potuimus, historiā, alia quoque docuimus, quæ non in solo labore consistunt. Historia etiam ipsa vtilis fuit. nulla enim historia inutilis est. ac dum curam, dum diligentiam, dum solennia, dum sumptus, dum honores tributa legationibus, & earum caussam, originemq; narraui, id certè ostensum est, & magnum esse legationum ius, & a legato expectari, vt officium ipse suum cumulatissimè præstet: Si scilicet ita actum cum ipso est, vt nihil, quod ornare, quod susceptā personam munire valet, non abundantissimè indultum dicere queat. Et verò eorum multa, quæ scripsimus, non antiquorum solùm, sed

& nostrorum sunt, & omnium temporum erunt. Reliqua etiam non tam sublata, quàm commutata cognoscemus, si & presentem historiam indagare, & cõferre cum relatis ex antiquitate libebit. Placuit autem mihi vetera potiùs exponere: quoniam ipsa, quæ nunc obtinent, vulgaria sunt, inque omnium oculis collocata: & ex his præterea tanta neutiquã auctoritas legationibus conciliata fuisset, quantam & nos esse adfirmamus, & vetustas rebus omnibus adiungere facilè solet. Si ergo (vt ad iura legationũ examinãda rectà pergamus) omnis antiquitas, Græcia, Roma tot modis, tam sanctè, tam solenniter contestatur, apud se dignationis maximæ legationes fuisse, hæ quid & apud nos, & apud omnes, nunc, semper non erunt? Ius legationum (dicit Cicero) humano, diuinoque vallatum præsidio est. et Ciceroni Cæsar, alij concinunt. Hoc verò est, sicuti ego sentio diuina quadam prouidentia immutabile ius, & omnibus constitutum, gentibus etiam barbaris exceptũ & manifestum. quod quoque libro primo de bello Gothico Procopius ex Totilæ oratione confirmat. Sanctum ius legationis cõsueuisse apud gentes esse omnes, Probus in Pelopida contestatur. Sacrum ait Tacitus libro tertio historiarum. Sanctos & inuiolabiles existere legatos, Pomponius I.C. libro trigesimoseptimo ad Q. Mutium notat. Dionysius libro quinto corpora legatorum sacrosancta appellat. Et Cicero (vt his congerendis testimonijs, eumque illo, a quo incœpimus, finem faciamus) ait, nomen legati eiusmodi esse debere, quod non modò inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela incolume versetur. Atque ista sic explorata, sic certa sunt, notáque, vt antiquissimum prouerbium fuisse dicatur: *Legatus neque cæditur, neque violatur*. Narrat de Caduceatoribus Eustatius, diuinum eos genus existimatos, certè medium quoddam homines inter, & Deos: nec nisi a Lestrigonibus, Cyclopibusq;, alijsque, qui fas non norunt, de ijsdem aliter cogitatũ. Nuncios Iouis atque hominum eos Homerus nominat, & oratores honorandos Xenophon libro secundo de pædia Cyri: & Cato apud Festum, *Caduceatori*, inquit, *nemo homo nocet*. Sed & alij omnes legati hoc priuilegio muniti sunt, vt nunc narrabamus. nisi quis fortè prouinciales excipiat: quibus (verum est) nomen tãtùm communicatur propter ministerij similitudinem, & quòd

In orat. de har. re.
Lib. 3. de be. Gall.
L. vlt. D. de legatio.
Verr. 3.
Ilia. 1.
Ilia. 7.

multis iuris ciuilis priuilegijs, quà legati, subornantur. At supradicta sunt de iure gentium, quod longè excellentissimum, & præstantissimum est. De quo priùs quàm dico, multa necessariò sunt discutienda, quæ & alijs omnibus legatis adimere ius istud videntur.

C. ius gentium dist. 1. & Egesip. lib. 1. c. 36. & d. l. vlt. de lega. &c.

CAP. II.

De mentita legatione.

ET prima quidem quæstio erit de his, qui missi legati non sunt, & legationis tamen nomen obtendunt. quam in duas partes distribuo. Nam, aut nec missus quis eo titulo est: aut est quidem missus vt legatus, sed alia quæque (& hæc scelera) in mandatis habet, quæ procuret. Aduocauerit huc aliquis & falsam illam legationem, quæ dicitur, quòd aliquid contra quàm iniunctum fuit, egerit legatus, dixerit. Sed nos hîc dare locum legationi isti non possumus, vbi de iure gentium legationis tractamus, quod ad alios est, non ad suos. Alibi itaque de hac. Nunc de prima exemplum ponimus in his legatis, quos Philippus Macedoniæ rex ad Annibalem misit: qui scilicet in manus Romanorum incidentes, legatos se ad Romanos dixere missos. Sunt Illyrij, quorum libro quadragesimo secundo Liuius meminit, homines eius regionis morantes Romæ, suspectique ab Issensibus facti, quòd specie legatorum speculatores essent. Sunt multi & illustres illi Cartaginenses, qui in potestatem maioris Africani redacti, legatos ad eum sese missos apertè mentiti sunt, vt Valerius libro sexto exscripsit. Illyrios verò facilè istis adiunxerim: quoniam & Senatus Romanus, in ea illos adsertione mentiri, censuit. Romæ erant. Senatum adire non postulabant. non magistratum conueniebant, vt ex instituto acciperent, quæ legatis præstari consueuerant. non denique, nisi vocati in Senatum venere. Et hæc mendacio ipsorum cum obiecta forent, in responso planè etiam hæsitarunt. Age: in prima parte & tria exempla recensuimus: & exempla talia sunt, quæ illam partem in alias adhuc partiatur. Mentitur legationem quis, qui legatus etsi sit, non est tamen ad eum, ad quem se missum adfirmat. Tales Macedones. Mentitur ille, qui ad neminem legatus est. Tales Cartaginen-

Liu. lib. 23.

ses. Tandem mentitur, qui nomen legationis non profert tempore suo. Hi sunt Illyrij. Hîc definitiones dicamus ad postremas species. Nam primæ tribui caput præcipuum oportet: & de secunda parte tractationis longè fusiùs est disceptandum. De Cartaginensibus itaque, & id generis alijs, nemo, opinor, dubitabit, quin non fuerint, sintque iure vllo legationis excipiendi. Nam qui missus non est, is vtique legatus non est. vt Demosthenes, vt Cicero, vt ipse intellectus naturalis probat. Quare si Africanus eos dimisit incolumes, id non iure coactus fecit, sed pro naturæ, morumque suorum benignitate, magnanimitate. Atque rem sic se habere, non vno loco ostendemus. Et Valerius de eo facto scribit, Africanum potiùs voluisse, vt Romani imperatoris decepta fides, quàm frustra implorata iudicaretur. Idque breuiter in ista specie. Ad Illyrios verò quod attinet, credo necessarium exemplum ad imitandum omnibus a Senatu Romano propositum. *Ipsis* (inquit Liuius) *tamquam legatis responsum dari non placuit*. Et ratio fuerit, quia suo tempore adprobare se legatos isti neglexerint. regressus verò ad ius neglectum non datur. Et nomen, quod spernimus profiteri, mox patrocinio nobis esse, cùm id volumus, sanè non debet. Estque rationis summæ, vt quod nolueris quando debebas, id cùm velis, non possis. Quæ enunciata possum multis locis iuris ciuilis illustrare. Tamen ab ipso opere libens abstineo: quoniam sunt illa ex se nota satis, supérque. Et hæc ergo definitio est apud me certa. Sed an ipsam sic accipimus, etsi mandato, literisq; perspicuis se mox legatum iste ostendat? Id rationes probant. Sed an rationes accipimus, vt si is legatus quidquam admiserit, quod pœnam mereatur, puniri tamquam nec legatus possit? Quid ni? Si Illyrij puniti non fuerunt: nec erat caussa cur punirentur. Nec enim speculatores propterea deprehensi sunt, quòd legati habiti non sunt. & licebat illis etiam citra ius legationis Romæ esse. Itaque quòd cum iure legationis irrito facto morarentur, nocere eis non potuit. Et hanc quoque rationem loci multi iuris nostri confirmant, quos Baldus, adque Baldum alij notant in L. potuit. C. de iu. delib. Romani, quod potuerunt, id fecere. Nomen detraxerunt, quod mentiebantur Illyrij, aut certè perdiderant.

C. in ora. pro Flac. & in ora. pro Sextio.

L. in D. de iu. eod. l. multum. C. de re. alij. l. si genero. C. de iu. dot. &c.

L. x. C. de fi. instr. et C. in prin. de re vx. act.

CAP.

CAP. III.

An tuti Legati sint etiam cum ijs, ad quos missi non sunt.

HIc de ea legatione scribendum est, quam aliò missam aliqui fortasse velint & apud alios, quibus missa non est, iura legationis obtinere. Atque vt recipiat quæstio inspectiones duas: & si ea iura tribuantur, cum missa legatio ad hominem non est, apud quem tuti esse legati volunt, & hi se non missos fatentur: & cum missos se immo contendunt: ego vltimam hanc partem absoluo prius; quoniam rectà præcedentibus iungitur. Exemplum proximo capitulo allatum de Macedonibus fuit. *Ii* (vt narrat Liuius) *fœlici primùm euasere mendacio: mox verò cogniti, capti sunt, Romamque deducti.* Rectè. Legati enim ad Romanos non erant, sed ad hostes. Itaque hostilia molientes, si passi paria sunt, non habent, quod iustè doleant: non magis quàm miles quispiam, qui parci sibi ab hostibus velit, quòd ipse non pro se, sed pugnet pro principe suo. Nunc alteram partem expono. Legati ex ipso nomine ad alios non sunt, nisi ad quos legantur. Cum alijs ergo iura legationis non obtinent. Quorsum aliàs inducijs inter Lacedæmones, & Athenienses cautum fuisset, caduceatori atque legatis, comitibúsue quotcunque dissoluendi belli gratia, & controuersiarum in Peloponnesum, Athenásue euntibus, ac redeuntibus, vt terra, marique fœdera essent? Adde, interceptos ab Atheniensibus regis Persæ legatum ad Lacedæmones. Spartanorum proficiscentes ad Persam captos a Sitaice, & Atheniensibus traditos: qui & interfecerunt. Interfecerunt Illyrij legatum Essiorum ad Romanos, & legatum istorum ad Essios. Xenophon nec abstinuit, quin captos aliò proficiscentes legatos adseruandos iuberet. Possum alia, & recentiora facta narrare istius generis. quæ scilicet nec improbata, nec improbanda opinor. Sed hîc nos rationes magis sectamur. Primùm igitur positæ rationi altera adiungatur, quod si ius legationis ei non est, qui non publicam cum principe caussam agit: vt dice-

Thucid. lib. 4.

Thucid. lib. 2.

App. de be. Il.

li. 6. de exp. Cy.

mus ad liberam legationem: longè erit minus cum isto, qui omnino nullam agit cum eo, ad quem missus nec est. Et hæc de stricto (vt aiunt) iure certissima sint. Nam legatis etiam ad se non venientibus multa omnem præstare principem debere, notum magis est, quàm vt a me confirmetur. Alexander & his

Curt. lib. 4. pepercit legatis Cartaginensibus, qui ad Tyrios in eum animandos venerant. Similes Lacedæmoniorum legati indigni erant, quibus parcere debuisset. & perfidi enim isti in Alexandrum. Aliàs pro illa æquitate facit, quod legati homines pacis (sic & cum omnibus agent ipsi pacificè) sunt. principis, aut reipublicæ personam gerunt. rem curant publicam. delecti vt sacri, sancti mox fient, & hostibus quoque inuiolabiles. Pateant itaque legatis viæ: quibus vt obstruantur, nulla caussa est. Et scimus quantam vel suspicio labem aspersit Carolo V. Cæsorum regis Galliæ legatorum ad Turcam proficiscentium. Ipso enim mandante, aut a suis facinus scelestissimum patratum, crediderunt eius ætatis homines. Audiuimus, quod secutum deinceps bellum fuit. Etiam ob tabellarium interfectum, etiam priuato

Guicc. lib. x. quorundam militum consilio, Tigurini arma in Gallos mouerunt. De legatis diuinorum planè sic statuendum existimo, vt vbique ij sancti sint. Diuina enim, Deusque omnium sunt. Indicauimus quid piratæ Liparenses egerint cum ijs Romanis legatis, qui Delphos proficiscebantur. Scribit & de Delio tem-

Lib. 44. plo Liuius, quod permixti ibi Romanique, Macedonesque manebant, sanctitate templi, insulæque præstante omnes inuiolatos, induciasque religione loci præbente. Ac si sacer locus id facit hominibus, quid sacer ipse vir sibi non faciet? Quid Fabium

Liu. lib. 5. illum memorem, qui per media Gallorum agmina sacrificatum processit, obstringente religione Gallos, tutusq; in Capitolium a sacrificio redijt? Hodie sacri legati essent, qui religionis caussa ad aliquem conuentum Ecclesiasticum proficiscerentur. Iam de ijs videamus, quibus quidem legati nomen constat: sed missi tamen sunt ob aliam caussam verius.

CAP.

CAP. IIII.

De legato speculatore, & perfido.

VNT quidam legati, qui speculandi caussa verè mittuntur. Atq; id vt faciant tutiùs nomine illo sanctissimo muniuntur. Sed an tuti sunt? Puto ego, primum Africanum, qui speculatores nec legati nomine ornatos dimisit incolumes; immò & perlustrare omnia voluit; ius nobis, qui ius indagamus, nō magnanima facinora, haudquaquam statuere. Ceterùm cum legato speculatore non arbitror agi duriùs posse, quàm vt nō admittatur, vel expellatur admissus. Antiocus certè legatum huiusmodi ad se Roma missum regaliter & perhumaniter tractauit. Vt ex selectis Polybij de legationibus relatum est mihi. Et legatos quosdam Volscos agnitos, & conuictos speculatores Posthumius dictator Romanus seruauit: quia (sic Dionysius) legationis nomini, quod præ se ferebant, plus dandum censuerit, quàm facinori certo rependendum. Est autem & simile regis Æthiopum exemplum: quod Herodotus in Thalia recenset. Ac dicere idem nos possumus de eo, quem Pompeio missum a Mitridate Cicero narrat in oratione pro lege Manilia, & legatum Pompeius, alij speculatorem iudicarunt. nam & ego cū istis sum. quorsum enim in Hispaniam legatos misisset Rex? An, vt cum Sertorio egisse dicitur, ita & cum Pompeio fœdus iniret contra rempublicam? Satis vel vno argumento constat, speculatorem illum fuisse, quod Cicero nec conatur adprobare legatum. Sunt autem hæc exempla in dictam definitionem satis: quoniam probabile illud est, quod probis, peritis rerum, pluribusque visum est. Et eò magis probabilis nostra definitio est: quia improbis alioqui lata penderetur ianua in legatos omnes desæuiendi, si sit ius, nomine legati quempiam spoliare, subditumque sibi reddere; quòd eum ipse iudicet exploratorem, non aduenisse legatum. Nū Ariouistus nequisset facinus immane suum excusare, cuius meminit Cæsar belli Gallici commentariorum libro primo? Num & suum adprobare Iulius papa, quod recitatur patrasse cum legato Ducis Sabaudiæ? Num quod regem Ammonitarum cum le-

Plura exempla habet Ap. de be Syr.

Liu. lib. 30.

Lib. 6.

Arist. lib. 3. Top.

Guicc. lib. 11.

Sam.2.c.x. gatis egisse Dauidis memorat pagina sacra velamento isthoc tegi non valet? Malè legati illi omnes excepti: quòd exploratores ab

App.de be.illy. Ariouisto, Papa, Ammonita hab iti sunt, non legati. Supersunt & alia exempla. Et ista, cum tamen de legatis veris, nec speculatoribus sint, a me producuntur, vt ostendam, quod si aliud in præsenti quæstione ius constituitur, facilis aperietur improbis via ad circumueniendum ius & nomen legationis. Sed firmius adhuc disputo. Qui missus speculator probabitur, si certum est nomen legationis? Quod deprehenditur omnia exploratoris more agere? At hinc minimè infertur, eum non esse legatum: vt vt inferamus, malum esse legatum. Est verò hæc alia quæstio de improbo legato a nostra, in qua, si omnino legatus non est, quidquid nomen præferatur, dispicimus. Disputamus, si, nequidquam obstante nomine, cum isto tamquam cum non legato agemus. Agendum tamquã cum legato dicimus, quia vanum legati nomen non potest probari. Nam quomodo: si non hominem mittens prodat, aut ipse se? Nec enim credendũ est, Volscos illos, aliosúe conuictos aut sua, aut suorum voce fuisse. insipida enim Posthumij sapientia, aliorumque: qui nomini pepercerint, quod ipsi prodidissent hostes. Itaque si constaret, exploratorem venisse: ego, quin inane, & ementitum legati nomen nihili esset, potiùs arbitrarer. vana namq; nomina reiecta passim. Sed illud dico, constare de re ista non posse.

L.30.D.de test. Ergo (vt loquitur Paulus I.C.) hìc nõ ius deficit, sed probatio. Aliam a confessione mittentis, ipsiusque legati probationem nõ excipio: quia nulla esse alia potest. At huius generis aliam quæstionẽ videamus. Quid si legatus mittatur in hoc solùm, vt moretur, frustretur, ludat eum, cui missus est? id solet sæpe valde cõtingere: vt sæpe etiam, quod de speculatore protulimus. Nam quem dices caduceatorem Alcibiadis ad Selibrianos? Habet Plutarcus historiam. Quos Fritigerni legatos ad Valentem imperatorem? Narrat libro trigesimo primo Ammianus. Quid ego istos, qui admodum sunt multi, recenseo? Quæro, quid iuris. Extat Cæsaris

Lib 4. de be Gall. exemplum, qui detinuit. & contrarium Gallogræcorum, qui dimisere. inquit libro quadragesimoquarto Liuius de Persei nuncio huiusmodi ad eos legato: *Inuiolato fallaci nuncio (quod vix sperauerat Perseus posse contingere) &c.* Fallacem nuncium dicit, quòd illuse-

illuserit Gallis non semel. Age verò ex opinione Persei an nõ stat definitio præsentis quæstionis? Desperatio enim significat cognitum Perseo ius, ne inuiolatus dimitteretur. Et rem certè improbabilem ab his legatis agitari, quis neget? Martius legatus Romanus vituperatus est ab illis Romanis vehementer, quòd huiusmodi artes in legatione & ipse exercuit: ab illis Romanis, qui ius, & honestum iniuriæ, commodoque antestare volebant. Hi istas appellarunt Græcas, Punicas artes: calliditatem Græcam, versutiam Punicam, inquit Liuius. Ceterùm nõ est hoc satis, vt animaduerti in legatum grauiùs debeat, quàm vt dimittatur. Cur enim hic ius diuersum ab eo, quod speculatoribus scripsimus? Adderet aliquis, quòd vt illuditur legatis non rarò, ita & legati illudere alijs posse debent. at ego iniustum dico, vt illudatur legatis. Ridiculum autem est quod quidam mihi in proposito obijciebat. Quid (dicebat) opus prudenti legato est, si non timetur, ne homini quisquã illudat. Hoc enim est, atque si quæreretur, cur armis induimur, si parricidium est, hominem interficere. cur arcas, domum, tabernã claudimus, si furtum facit, qui quid nobis inuitis contrectat. & id generis reliqua. Vt verò capiti huic finem faciam, dico, probare me Gallos, Cæsarem maximè imporbare. & hic proculdubio facinus illud patrauit, quòd tutum, commodumque videbat, tam multos, tam nobiles in potestate Germanos habere. Quamquam si istam definitionem tenemus, alteramque superiorem, vereor, ne certa securitas delictis proposita sit. Si enim speculator puniri nõ potest, sed tantùm dimitti, quid id est, nisi compotem voti facere speculatorem? & is enim discedere mox omnia speculatus volebat, & missus in hoc erat. Qui etiam legatus iam illusit principi, quid ipse aliud voluisset, quàm ad principem suum, re benè gesta, reuerti? Fortè igitur distinguendum est, vt, qui iam speculatus sit, frustratus sit, is dimitti non debeat: atque iustè adeo timuerit suo nuncio Persea: nam ille (vt dixi) fallax. At si in ipso legati aduentu versemur: vt in specie Cæsariana est: quid non dimittantur, non video, aut non reijciantur potiùs. Etenim, iure gentium non puniri propositum, certum est; nisiq; facta respici, & res facti. Semper ergo Cæsar vituperandus? Si scilicet sic se res habuit, vt non alia caussa interfuisset: quæ factũ eius maximè comprobaret. Verùm

Lib. 42.

caussa intercessit iustissima. nam ius gentium violarunt Germani violatis inducijs: neque hoc solùm, quod satis futurum non fuisse alibi dicam, admissum ab illis est; sed & ludificatum per easdē legationes Cæsari fuit. Easdem dico, etsi aliæ atque aliæ fuerint legatorum personæ: quoniam eadem caussa, ijdem litigantes. Hæc nostra opinio est. quidquid apud Appianum Cato decreuerit in Cæsarem duriùs.

In selec. de legat.

CAP. V.
De interdicta legatione.

NVNC videamus, si ius adsit legationis illi, qui nomine, réque legatus aduenit: sed interdictum cum esset legationibus ab eo, ad quem itur. Etenim hoc frequentissimè contingit. vt videre apud Liuium est benè sæpè: & apud Dionysium, Ammianum, Herodotum, Thucididem. Denuntiatum Ætolis, habitos eos iri pro hostibus, si legati venirent. Legatis Persei dictum, non venturos tutò. Curiolanus interminatus est, pro exploratoribus se ducturos, qui adfuerint. Et apud Heliodorum libro primo, in simili casu iussis legatis abire mortis pœnam dictā, cognoscimus. Atheniēses igitur, Achęi, Romani, viri sanctissimi Curiolanus & Theodosius ius hoc legationibus interdicendi, omnes vsurparunt. ius est igitur. Et quidem ni prohibere liceret, ne legationes ad se mittantur: hoc vno satis iura gentium perturbarētur, quæ rerum dominium distinctum, inuiolatum esse volunt, iubéntque. Homo enim (legatus is est) in alieno solo alienus inuito domino sisteretur necessitásque a principe principi iniungeretur, hominem sibi nō subditum in subdita sibi terra habere. Verùm de re perspicua non est diutiùs disputandū. Videre tamen oportet, vt aliqua ex caussa fiat hæc prohibitio. alioqui iura gētium immutabilia mutari, tollique a nemine possunt. Quare Annibalem, quòd legatos Romanos non admiserit, rectè, & ita apud Cartaginenses suos incusat Hanno: *Legatos ab Socijs pro socijs veniētes bonus imperator vester in castra non admisit: ius gentium sustulit*. Et quòd legati Romani fuga vix ab impetu Syracusanorum euaserint, ait Liuius, eo facto non

L. lib. 22. 37. 41. 42. D. 8. A. 29. H. 9. T. 3.

Liu. lib. 21.

non modò pacis, sed ne belli quidem iura relicta esse. Sed quænam isthæc caussa sit, propter quam non admittere legationes cõcessum est, vnius non est definitionis. Improbá prætexuit Annibal, quod sibi in tanto belli apparatu degenti otium non esset legationes audire, neque has tutas præstare posse tot inter, barbarasque nationes. An enim barbaris incognitum ius legationum? An legationes non auditas in longè maioribus occupationibus? Achæi fortasse non malè decreuerunt, ne legatos, ne nuncios admitterent regum, quoniam sic sollicitari se posse aduerterunt. & Senatus Rom. legato Pyrrhi nunciandum regi iussit, ne legationem cum donis postea mitteret. Cartaginensibus reiectis dixit, ex more Romano non esse, vt dum hostis degeret in Italia, tractarent Romani de pace. propter quam scilicet illi legati Cartaginenses venere. & Annibal adhuc in Italia erat. Si mora fiat rebus agendis; si dignitati labes aspergitur; si quod periculum creetur ex hac facultate mittendi legatos: hæ, & similes profectò sunt satis iustæ caussæ prohibitionis. & id indicata superiùs exempla confirmant. Iam verò si licet hoc prohibere: quî alterum non consequitur, vt missis iura legatorum non maneant? Si licitum est, vetare, ne legati accedant: illicitum est mittere: illicitis autem ius non adsistit. Sic itaque ad Coriolanum cum proficisci mox post illam interminationem legatæ mulieres debuissent: & timeretur valdè, ne eas Coriolanus retineret; non satis fuit, iura legationum obtendere, inque istis spem facere, sed ius quoque supplicum in medium prolatum est. Et hos quidem supplices rectè dicemus, qui accedunt prohibiti. nec alio sunt (vt arbitror) iure tuti, quàm quòd supplices Deo curæ esse, nouimus abundè, & disertè Dionysius scribit. Ille etiam Romanus contestatur, qui ad deditionem Ætolos adhortatus; *Verecundiam*, inquit, *supplices violandi imponetis Romanis*. Et ita sanè accidere solet, ne violentur. Dicitur semel & iterum apud Ciceronem lib. 1. de Inuent. vt supplicum misereatur, vulgò omnes probare: & in supplices sæuire ferinum penitus esse. Sed Athenienses, quibus non supplex legatus adstitit, metu omnino manus continuisse, dicendum est. Nam, ius fuisse ipsis in legatum agendi, nos declarauimus. Quid ergo de ea Ligurum ciuitate existimabimus, quæ legati Romani

Liu.l.24.

Liu.li.41. App. in select. Dio in Select.

Liu.lib.36.

Polyb.in Select.

seruos occidit, ipsum legatum fuga vix elapsum vulnerauit, quòd iussus abire negauit se id facturum legatus? Romani bellum propterea indixerunt, captam seruam faciunt ciuitatem. At quòd ex facto ius oritur, nos qui omnes facti rationes non nouimus, nec respondere aliquid possumus. In ambiguo contra legatum dicerem, quia caussam Liguribus fuisse, cur respuerent legationem, adfirmare decet, & propterea vi irrumpentem licuisse vi repellere. Caussam stetisse vel hinc dicitur, quòd eam Romano legato narrare, necessum non fuerat. itaque caussam adserentibus hoc solo prospectum de caussa est. Satisque habent hi, si mox ad amouendam violati iuris suspitionem, & belli forsitan aduentantis calamitatem, caussam istam exponant.

CAP. VI.

Qui alterius læsit legatos suis non speret stare ius legationis.

SED quid, si interdictum non est legationi, is tamen qui nunc mittit, caussam aliquam præbuerit aliquando, quæ faciat, ne & suis legatis ius legationis præstetur? Dicamus, ab hoc violatos legatos alterius, ad quem nunc mittit ipse. Est maioris Africani exemplum, vt nihilominus iura legationis adseruentur legatis suis. nam ille intactos dimisit Roma redeuntes Cartaginensium legatos, & in castra Scipionis tempestate depulsos, hostes iudicatos a senatu, patratoque in legatos Romanos nefario a Cartaginensibus facinore. Rogatus (inquit Appianus) Scipio, quid fieri illis legatis deberet: Nihil tale, respondit, quale Cartaginenses. Variat autem ab hoc auctore Liuius in quibusdam: sed & ipse idem a Scipione factum adseuerat. Scipio (ait) etsi non induciarum modò fides a Cartaginensibus, sed etiam ius gentiũ in legatis suis violatum esset, tamen se nihil, nec institutis P. R. nec suis moribus indignum facturum dixit, & legatos dimisit. Et ratio adhuc potest in hanc definitionem adduci, quod si ob sui principis crimina legatus plecti valeret: nulla omnino superesse posse in bellis legatio videtur: in quibus & hinc & inde maximæ, multæq; offensiones semper existunt, & mala importantur ingentia. An verò pluris est momenti in legato vno, & verbo forsitan, non aliter, viola-

De be. Pun.

Lib. 30.

violato, vt violatoris legatus violari etiam posit, quàm in tot illis malis, quæ P. Cornelius Lentulus, a Cartaginensibus illata Romanis, commemorat? Icta pluries fœdera violarunt, & iuramenta pluria. Vnus Annibal quadringenta deleuit oppida Romanorum, vastitatem toti intulit Italiæ, nullum non crudelitatis summæ, perfidiæque genus omisit, trecenta millia hominum Romanæ militiæ occidit. & quid non? Ius tamen post hæc omnia fuit Cartaginensibus, Annibalique, legatos ad Romanos mittere: & legatis ius suum datum est. An dari non debuisset, si digito tantùm attigisset Romanum legatum? Quæ præterea ratio est, vt in homine innocente sons puniatur? Verùm nec me mouet Scipionis exemplum, nec proximę rationes, quominus credam, ius legationis ei non stare, qui missus a principe sit eius iuris violatore. Iura etenim violanti si ius non prestatur, ei non violari, sed ius reddi, creditum est. Et Franciscus I. rex Galliarum cum a Carolo Imperatore suum legatum detineri audisset, ipse Imperatoris legatũ quoque detinuit. Detinuit & Belisarius legatos Gothorum donec dimitteret Gothus legatos Iustiniani domini sui. Neque huius generis alia exempla desunt. Sed quid alia recitem, si Scipionis recitatum exemplum in istas partes concedit? Romanorum instituta, suosque proponit mores Africanus, ne sit in eos legatos deſæuiendum. & illa, & isti penitus ad clementiam, ad magnanimitatem erant. Audiamus verò & Polybium eiusdem scriptorem historię ait, a Scipione pro salute legatorum responsum, non quid æquum esset Cartaginenses pati, illud agere oportere, sed quid facere Romanos deceret. Quo responso, quid iustum fuerit, declaratum est. & de iusto nos quærimus. Adde, hoc expressè confirmantem Xenophontem lib. 5. de exp. Cy. *Quis* (inquit) *ad illos audeat cum caduceo venire, quorum caduceatores occiderit?* Satis, ait, tutum non est. Ratiunculæ, quæ attexebantur, non valent. Bellum enim iuris gentium est, vt ipso, bellicisque facinoribus ius gentium non lædatur. Quare vt tot illa sustinuerit populus Romanus a Cartaginensibus mala: quia iure belli sustinuit, ius in ijs gentium violatum dicere nequijsset: & propterea nec ipse debuit violare. quod fecisset, si ob illa violasset legatos ad se postea missos. Insons verò quî iste dicetur, qui nocentissimi personam

App. de be. Pu in fi.

Guicc. lib. 18.
Procop. lib. 2. be. Go.

Lib. 15.

induit? Sed sic numquam in subditos agere principis liceret ob offensam a principe præstitam; & nullum bellum esset. Maiorem speciem habet illic, quod de iuramentis, fœderibusq; violatis dictum est. Horum enim temeratoribus nulla fides (ait ille) reliqua est apud amicos, ac inimicos. Sed nec propterea vel infirmari ius legatorum debet, qui in id sunt instituti, vt ratio cuiusque mali cõponendi superesset. Et sanè quidquid gestum est, videmus in historijs passim, remedium hoc retentum ad mala quæq;. At si quis contra alium eo spreuerit, non est, cur ipse pro se illum vti velit, cupiátque: sed hostiles expectet potiùs inimicitias. quibus scilicet omnia iura belli, omnisq; penitus tollatur communio. Vt etiam decreuerunt aliquando Athenis contra Megarenses, quorũ culpa Atheniensem interijsse legatum, ferebatur. Et huiusmodi bellum, in quo nec tutus quidem est vel caduceatoribus accessus, tum aliàs tum nostro hoc sæculo a Rhœtis cum Maximiliano gestum Imperatore huius nominis primo, resciuimus. Ceterùm hoc nõ fuit argumenti propositi. Statuo igitur, legatos ab huiusmodi principe ad alterum tutò non ire, cui iura legationis violata sunt. aliàs legatos violari non oportere: nec si alia gentium iura violata forent: nullum enim maiestate, firmitate cum hoc conferendum est. Et ideo ni alia patrassent Germani, de quibus diximus cap. 4. mala: iustè Catonem censuisse censerem, qui Cæsarem illis ob detẽtos legatos dedendum suaserit: etsi inducias violassent. Et hîc verò illud repeto, quod superiore capitulo scripsimus, supplicibus adhuc suum ius esse, vel si eorũ princeps violarit legatos alterius, ad quem supplices proficiscuntur. Atq; in hanc rem libenter profero, quod de seniore Africano Appianus scribit, præstasse eum Cartaginensibus iterum ad se venientibus supplicatum omnem securitatem. Adhibuerunt autem legati hi supplices & sanctissimum Caducei signum, quod vel Achilles reueritus fingitur, vt vt diuersa minitatus quoque fuisset. Ac sanè non mirum, si Caduceatoribus idem ius attribuitur, quod supplicibus. nam vtriq; sunt sub diuina tutela. Sic vbi periculũ legatis est. Caduceatores missos, qui illis tutum accessum impetrarent, legimus non infrequenter. Sed de supplicibus legatis non violatis, etsi hi forẽt ab eis, qui pessimè iura hæc temerauerint, exemplum & apud Agathiam est lib. 4.

App. li. 5. de be. ci.

Plut. in Peric.

Alc. li. 8. Pare. c. 18.

De be. Pun.

Eus. ilia. 1.

Liu. lib. 34. 45. 37.

Habet

Habet verò & illam præclaram sententiam Plato: *Omnium tum in ciues, tum in peregrinos maximum est peccatum, quum peccatur in supplices. Deus enim afflicti supplicis custos eximius.* Iam ad alia. *Lib.5.de legi.*

CAP. VII.

An sit cum rebellibus ius legationis.

T verò is, qui iura despexit legationis, indignus iudicatus a nobis est, cui eadem iura seruentur: sed suo se delicto illis priuasse, creditur. ita, ne delinquendo iura hæc quisquam assequatur, longè certius esse, ac videri meritò debet. Qui ergo deficiunt, id est, qui ab his, quorum sub imperio sunt, desistunt, ij vllas legationes mittere ad illos non audeant, a quibus defecerunt. Atque recens est admodum quod cum Belgicis legatis rex egit Hispaniarum. Etiam Dionysius legatos Syracusanos coniecit in carcerem: quum ea ciuitas, pulso in arcem tyranno, se in libertatem adsereret. *Plut.in Dio.* Ego hic tyrãnum a rege non facilè separarim: quia in eo, quod quærimus, paria esse vtriusque iura videri possunt. Vterq; dominus est. & iure forsitan vterque tenet principatum. Nam vt volentibus imperet rex, inuitis tyrannus. Haud tamen minus princeps tyrannus est. quoniam nec princeps non est, qui armis, & bello imperium quæsijt, quiq; inuitis maximè dominatur. Et libet sanè Platonis similitudinem qua ille ad idem vtitur in Politico, huc adferre. Vt medicos scilicet nihilominus appellamus eos, qui inuitis, atque qui volentibus medentur; modò rectè medicinam exerceant. ita tyrannum a rege non discreuerimus in proposito: nec aliàs, nisi aliud obstet. Soleo propterea illos etiam ridere, qui & tyrannum & iniustum dominum Turcam clamitant imperatorem. Et scio, Aristotelem pro nobis stare. *L.3.Pol. c.10, 11.12.* Quæ etiam in contrarium afferri possunt de tyrannidis caussa improbata, & infirmissimo ipsius iure, cum id generis alijs; ea apud me firma non vsquequaque subsistunt. Si enim per necessarium lapsum ad tyrannidem deuenitur: cur dignum qui se imperio sentit, is illuc non admittatur? prædam expositam cur non capiet? Itaque Georgio Bucchanano non subirasci nequeo, qui duos iustissimos principes (ipse & fatetur iustissimos) Hiero- *In lib. de re. Scot.*

nem Syracusanum, & Cosmum Medicem latronibus duobus assimulat, qui prædam quidem iustissimè diuidere, & administrare soleant, sed iniustissimè eam confecerint, adeoque latrones sint. Nam vt de reliquo iure magni Etruriæ Ducis sileam: quî quæso latro Cosmus, si ciuitatem sui iuris fecit, dominijque, quæ dominum inuocabat? Scilicet vir præstātissimus domino barbaro, aut externo subijci ciuitatem suam debuit expectare: aut clauum alijs sinere, qui scopulis, tempestatibusque nauim illam continuò obiecissent: cum ipse vnus quasi in portu eam habere scierit. Quod præterea in tyrannos dicitur, iure eos non regnare, quia iure ipsis regnum eripiatur, id profectò debile est. Etenim nec iure regnaret Turca, regnassetque populus Romanus olim, quorum eadem hæc condicio, quæ & tyranni est. Scimus & illa, & alia contra hâc nostram opinionem produci posse, maximè verò odiosissimum ipsum tyranni nomen. Sed ea sunt fortiora. Ego autem nec tyrāno faueo. verùm quæ sint cum ipso iura doceo subactorū. Et aio, iura legationis non esse: sicut nec cum alio principe sunt. Ac propterea neque vituperari Constantium potuisse crediderim, si in legatos animaduertisset, vt minitabatur, quos Iulianus, in consortium imperij a Gallico exercitu euectus, ad eum miserat. defector enim & Iulianus, & exercitus. Sic aliò potiùs respectu Theodosius Maximi tyranni legatos, item tyranni Eugenij exceperit, non iure vllo constrictus. Imperitè verò Hotomanus in illustribus quæstionibus ius immo gentium cum defectoribus esse scribit. Quod namque Paulus I.C, defectores esse hostes dicere videtur, vsque eo vt ciuitatem amittant: tantùm abest, vt probet, iure gentium eos censendos, vt probet manifestè contrarium. nam si vsque eò tantùm sunt hostes, capiteúe minuuntur, vt ciuitatem amittant; profectò non erunt tales, quare consultum ipsis, iusúe aliquod quæsitum existimetur. Vnum porrò monendi sumus, ne de alijs rebellibus, defectoribusq; hîc definitum existimemus, quàm de his, quos sub dominio fuisse diximus. nam qui ab amicitia, fœdere, comi etiam obsequio defecerunt, his esse ius legationis reliquum adfirmo. Quoties enim Volsci, Latini, Hispani, alij innumeri a Romanis rebellarunt, & eorū tamen legati iure hoc gentium tuti sic crediti sunt, vt frequentissimè, citraq; omnem periculi suspi-

Amm. lib. 21.

Ruff. eccl. hist. lib 10. c. 26.
Zosim. lib. 4.

Liu. lib. 5. 6. 29 &c.
App. lib. 1. de be ci.

suspicionem proficiscerentur? Hi retinent ius legationis, quoniã & habebant ante rebellionem: quod subditis non erat: & ex reliqua iniustitia illud non perditur. Subditi autem rebellando quærere ipsum non possunt, quia delictis iura non adquiruntur.

CAP. VIII.

Ius legationis cum prædonibus non est.

SED neque prædones eo iure gentium fruuntur, aut piratæ: quoniam ipsi humanam a se omnem societatem penitus repulere, trahuntque (quantum in ipsis est) orbem terræ ad pristinam illam naturæ feritatem: quando scilicet homines vitam tractabant more ferarum, quodque obtulerat cuique prædæ fortuna ferebat, sponte sua sibi quisque valere, & viuere doctus. Quã (vt Thucidides notat) nec dedecori fuit, latrocinari, sed honori potiùs. Quo etiã nomine Mercurius, alijq; Homero maximè cõmendãtur. His, qui ab omni cõmunione se subduxerũt, ac (vt Florus libro tertio loquitur) fœdus hũmani generis ruperunt, ius, quod nihil nisi cõmunio, & fœdus est, quî manet? Auscultandũ ergo Ciceroni, qui libro tertio de officijs, belli iura negat cum istis intercedere posse, qui sunt omnium cõmunes hostes. *Latronibus* (alicubi Liuius ait) *veriùs, quàm hostibus iustis, &c*. & alio in loco de prædonibus supplicium sumptum scribit: & belli ius ipsis, vt alijs, in re ista datum non esse. Quæ & de fugitiuis scribit Florus lib. 3. Quæ cum ita sint, quid est, quod Cæsar libro tertio de bello ciuili ipsum hoc ius legationis datum immo prædonibus ait? Cum impetrare a Libone non potuisset, vt liceret sibi legatos per ipsum mittere ad Pompeium, id quasi cum exprobratione mox voluit pronunciari. *Liceretne ciuibus ad ciues legatos mittere, quod etiam fugitiuis ab saltu Pyræneo, prædonibusq; licuisset*. Credo autem de his Celtiberis, atque Iberis sentire Cæsarem, quos victos a Martio, Appianus commemorat, & de Viriato, suisque: quorum idem meminit auctor: atque latrones nominat passim: & legationes eorũdem narrat ad Romanos duces. De quibus scilicet si Cæsar sensit, ipse ostenderit, Appianusque, latrones illos fuisse: ego enim non puto. Quamquam si sunt, nec me ra-

Lucr. lib. 5.

Lib. 1.

Hy. in Mer.

Pla. lib. 1. de re.

Lib. 40.

Lib. 34.

App. de be. Mitr. App. de be. ci. lib. I. Lib. 3. annal. L. 31. D. depo.

tio mouet, qui ius factorum considero, non facta ipsa. An a Spartaco, & similibus legationes? Traditur, ab eo inuitatum Crassum ad fœdera: & renuisse hunc ob rei indignitatem. ceterùm nullas audio missas legationes. Quid Tacfarinas latro Afer? is ad Tyberium imperatorem (huc scilicet, vt Tacitus loquitur, arrogantia venerat) legatos misit. Sed excanduit Tyberius. adfirmauit contumeliam singularem factam a Tacfarinate sibi, quòd prædo secum quasi perduellis ageret, hostisúe publicus. Si prædoni id iuris est, quid excandescit, quid iniuriam singularem cõqueritur princeps Romanus? quid arrogantiam accusat Tacitus? Ex eo igitur hæc sunt, quod certum sit, prædonibus iura ista non esse. Ergo miror adfirmare Hotomanum, ius gentium, & cum fugitiuis, & cum prædonibus esse: ius ipsum legationis ex eo, quod Cæsar vocitabat. Quasi ius contenderit Cæsar in illo facto fuisse: aut id contendere eum oportuit; & non potiùs in Pompeianorum inuidiam fuit, (id quod Cæsar quæsijt) datam & his legationis securitatem, quibus danda non fuerat, cum ciuibus interim non daretur, quocunque eos tandem nomine Pompeiani censerent. Verùm Tryphonini I.C. sententia idem probari Hotmanus asseuerat. Et ego eiusdem I. C. testimonio nostram confirmo opinionem. Agitedum, videamus. Ait Tryphoninus, quod si dominus ad rem sibi ereptam repetendam non venit, is, apud quem deposuit illam prędo, restituere prædoni, latroni, furi eandem iure gentium debet. quod si dominus adsit, reddi huic magis oporteat. Qui ius hinc deducet latronibus gentium? Latro ibi non est, vbi dominus non est, qui illum coarguat latrocinij. & nec latronem eum quidem nominat domino absente I.C. Sed inquit: *Rem accipiat is, qui dedit*. & mox: *Ei restituenda sunt, qui deposuit*. Hoc videlicet est, quod in principio scripsit, præsentis suæ inspectionis alteram hanc partem esse, quum ius inter eos tantùm, inter quos contractum est, nullo extrinsecùs adsumpto æstimamus. Quod itaque iure gentium deposita res fuerit restituenda, id fit vt cum deponente, non vt cum latrone. nam latroni negat idem I.C. restituendam. *Scelestissimo*, inquit, *adempta sunt*. & latronem, domini persona demum adsumpta facit. Aliàs latro is potiùs esset, qui depositum deponenti non redderet. Nunc breuiùs. Latro vbi quis est, ibi ius huic non

datur

datur. Est verò nō aliter latro, quàm si persona domini admoueatur. Ergo quòd ius illi detur non admoto domino, est, quoniam latro ille tum non est. Iam domini personam in quæstione nostra rectè tenuerit magistratus, publicaque alia potestas. *L.13.D. de Of. præs.*

CAP. IX.

Vtrum in ciuilibus dissensionibus maneat ius legationum.

AT illud etiam paulò diligentiùs consideremus, quod Pompeianis exprobrabat Cæsar, si in ciuilibus dissensionibus iura legationum non maneant. Et est sanè periculosissimum has mittere. Nam legati Senatus, Vitellijq; a Flauianis violati. & Vitellius ipse cum alijs idem fecit. Item missi ad legiones Germanicas (recenset libro primo annalium Tacitus) vix apud Deûm altaria seruati. Violati sunt ab aduersarijs ij, quos misit Sylla, vt de pace agerent. & alius Marij legatus trucidatus a Syllanis. Antonius etiam flagris missum ab Augusto cæsit. Sic scilicet per summā rabiem res agitur (quod Tacito alicubi notatur) in bellis ciuilibus. Adde, quod cum vtraque pars rapiat ad se titulum ciuitatis, & aduersarios censeat patriæ hostes: hoc prætextu & ius in legatos sæuiendi sibi adsumere solet, tamquam in subditos, atque rebelles. Euentus enim mox iudicabit, quid fuerit. Siquidem victi hostium numero censeri consueuerunt. Et hæc ita se haud dubiè in facto habent. Ad ius quod spectat, distinctione quadam quæstionem ipse componerem. quod in dissensione aut pars vtraque totum ad se ciuitatis statum, æquámue portionem & verbo, & facto proponit pertinere: ac legationis vtique ius inter istos fiet. & rectè exprobratum a Cæsare fuerit, quod retulimus. Si verò quidam sint, qui tantùm sibi nec audeant, nec possint vindicare. his neque iura legationis, neque alia iura gentium tribui oportere, decernimus. An Catilina legatos habere Romæ potuerit? Scribit quidem Sallustius, Manlium Catilinę ducem legatos ad Q. Martium Imperatorem Rom. misisse, eosque reuersos ad Manlium inuiolatos. Sed necdum hostis erat Manlius: nec ego hoc libro de factis, verùm de legitimis sententijs disputo. nam & fugitiuis, & prædonibus, & alijs omnibus, quibus iura dempsimus legationum, paria cum

Tac. lib. 3. hist. & lib. 1.

Liu lib. 85. Val. lib. 9. c. 8. Plut. Plut. in vi. Otho. Dio lib. 41.

Manlianis legatis exempla esse posse, non ignoramus. & ab Apuleio missos legatos, libro tertio nobis narrat L. Florus. Rectè itaque de legato Antonij Cicero Philippica octaua, portas illi vrbis patere non debuisse clamat. atque ego non quòd hostis Antonius fuerit, sed quòd fuerit talis hostis, cui iura hæc gentiũ concedi nõ debuissent, & Ciceronis vocem probo, & eum legatũ Romæ (si libuisset) supplicio affici potuisse contendo. Nã qua ratione Fuluij adolescentẽ filium in Graccana seditione a patre ad Senatũ, quo cum de pace ageret, missum, etiã in Robore necatunt? Ait quidem Plutarcus facinus crudelissimum, & Paterculus vnicum scelus libro secundo appellat. Sed me istæ historicorum sententiæ non mouent. Qui facerent sapientiùs, si (quod & viris doctis probatur magis) ab istiusmodi iudicijs abstinerent. Cur scelus? immunem delictorum, aiunt, adolescentem fuisse. Quod falsum est. nam cum patre, reliquaque seditiosorum factione in Auentino fuit, & pro ijsdem legatione fungebatur. Quamquam dicit Appianus captum, & dato mortis arbitrio necatum: quòd primùm venienti denunciatum fuit, ne postea vlla veniret legatio, & contempserit adolescens istam denunciationem: ideoque tamquam non iam legatum comprehendi iussum. Quod pro adsertione capitis quinti est. Sed & hanc, & priorem determinationem singulis adhuc rationibus adstruo. Priorem sic. Si cum hostibus ius est legationis, cum quibus & in exitium contenditur: magis est cũ his, cum quibus non contenditur in exitium reip. nec vice hostium sunt. Tales autem illi sunt aduersarij, & tales Græcos inter se belligerantes nuncupat Plato. Ergo cum illis omnino erit ius legationis. Et quidem si ciuili gentium (vt ita cum Cicerone loquar) bellis soluto ius manet legationum: cur non maneat inter ciues iure ciuitatis turbato? Et quidẽ lib. 1. de bellis ciuilibus Appianus narrat, legationes inter Cinnanos, & Octauianos vltro citroque commeasse: & inter alios aduersarios. & lib. 2. inter Antonium, Lepidumq;, & Cæsaris interfectores: & li. 3. inter alios atq; alios: & reliquis pariter. Secundum sic. Subditis non est ius legationis. nam & iure ciuitatis tenentur. At isti seditiosi sunt subditi. nec enim delicto se quisquam nexibus soluit ciuilibus. Ergo istis non ius est mittere legationes. Disputemus de subditis.

Cros. li. 5. ca. 2.

Bod me his. c 4.

Ap. lib. 1 de be. ci. l. 21. D. de capt.

In Menex. & lib. 5. de rep. Lib. 3. de fini.

CAP.

CAP. X.

Nec a subditis, nec ad subditos rectè mittuntur Legati.

NON esse ius legationis cum suo domino subditis, hinc patet, quod potentioribus & dominis pares esse non possumus. legatus autem se vt parem gerit principi, apud quem agit legationem, & ciuilibus præceptis non adstringitur, aut vlla eiusdem principis ciuili constitutione. Quod mox videbimus. Et huius rei testimonium in Liuio luculentissimum extat. qui colonis quibusdam & denegata scribit, quæ petebant, & simul denunciatum Senatus verbis, facesserent properè ex vrbe ab ore atque oculis populi Rom. ne nihil eos legationis ius externo, non ciui, comparatum tegeret. Et libro vigesimo nono, legatos quarundam coloniarum retentos etiam scribit, & ex S.C. Legitur & apud Agathiam, quod Misiani oratores, dum petulanter agunt cum præfecto Romano, fustibus cæsi sunt, & semineces ad suos remissi. Scelesti dicuntur Misiani, qui præfectum propterea occiderunt: & nefarij, & perditi homines, & temeratores iuris gentium, quòd mox legatos Romanos necarunt. Quæ his adferunt declarationẽ dictis capite quarto. nempe legationis iura suis principem legatis non tollere, qui læsit alienos, si lædendi ius habuit, & auctoritatẽ: vt scilicet præfectus Romanus in subditorum legatos habuit. Sed tria adhuc facta insignia narro. Primum hoc est. Laurentius Medices legatum Ducis Vrbinatis eo nomine retinuit, quòd Papæ subiectus esset legatus: vices verò Papæ Laurentius agebat. Num iustè factum? Illyricum exulem misit certè Perseus legatum ad regem Illyriorum Gentium. Ego Medicem non improbo. nam recusare quis patriam, ex qua oriundus est, nequit. vt nec principem naturalem. Et de exule quamquam a nostris tractetur, si ciuis desinat esse: illud certissimum est, eum, si ad interdicta loca redierit, posse vel ex hac contumacia plecti: nec nomen sibi posse legationis opitulari. Illyricus vel non ex subiectis Gentij (latissimè enim patebat Illyrium) erat. vel quòd mali nihil passus est, aliò, non ad ius, factum referatur. Et in hoc quidem legationum argu-

Lib. 6.

Lib. 3.

Guicc. lib. 13.

Liu. lib. 43.

L. 6. 15. D. ad munic. l. 4. C. de mu. & orig.

mento remitti de summo iure solitum, certissimum est. Quid quoque si eum exulem Gentius legatum excepit? excepto denegare mox legationis iura non potuit. Atque hoc est, quod contra Medicem adduci valet. nam is subditum illum Pontificis admisisse legatum visus est. Et Franciscus Sfortia Mediolani Dux exercere dominicum ius in legatum Regis Gallorum nequijt, quem legatione apud se fungi patiebatur. atque quod illum necarit, dominij isthoc prætextu non rectè excusabatur. Nec verò huic definitioni nocet, quod de Menandro quodam traditum a nostris est.

L. 5. D. de capt.

quod scilicet sicut in nolentem illum, ciuem hostium factum, ciuitas sua suum ius non resumit: ita in exulem istum nec quidquã huiusmodi resumatur. Exul enim & proficiscendo peccat, & in alteram ciuitatem nulla principis, qui in exilium abegit, voluntate venisse, potest existimare. Secundus casus hic. Narrat Liuius,

Lib. 44.

caduceatores Persei retentos a P. Æmilio, ad quem ille legarat. Hoc quid est? Victus Persea, totoque exutus regno quid iura regum voluit vsurpare? Sic ille idem Romanus nec litteras dignatus Persei est, in quibus is se regem nominabat. ac eo propterea titulo mox abstinuit. Ad regem ergo Hispaniarum hodie pro Antonio, regno Lusitaniæ eiecto, quis iret legatus? Immo dedi hominem sibi, & res suas omnes peteret populus Romanus, alijque. vt ex Plutarchi Lucullo, Xenophontis libro primo rerum Græcarum, & alijs videre licet. Vltimum, quod volo, est. Deden-

Lib. 36.

tibus se per legatos Ætolis imperat consul, sibi quosdam dedi. *Tum* (recito ex Liuio) *princeps legationis: Non in seruitutem, sed in fidem tuam nos tradimus: & certum habeo, te imprudentia labi; qui nobis imperes, quæ moris Græcorum non sint. Ad hæc consul: Nec Hercule magnopere nunc curo, quid Aetoli satis ex more Græcorum factum esse censeant: dum ego more Romano imperium in deditos habeam. Itaque ni properè fit, quod impero, vinciri vos iam iubeo. afferrique catenas, & circumsistere lictores iussit.* An factum probamus? In selectis Polybij de legationibus eandem habemus historiam. Et narrat iste, adstantes Romanos pudore ob factum suffusos: quòd sic in legatos ageretur publico concilio missos. Mihi etiam asperum factum videtur: quia verbo captum legatũ si quis retinere irretitum velit; quæ potest bona fides (hoc est ius gen-

gentium, & legationis) in homine esse? Illud & narrat Polybius, quod cum de hac re Senatus consultus esset, responsum ab hoc, vt Ætoli vel se per omnia dederent, vel penderēt mille talenta. Ætolis autem, quid in deditione esset, explicare petentibus, nec id datum; & illatum bellum rursus, ait. Quo facto liquet satis, captos verbis Ætolos: nec Romanum Senatum vsisse captionem, nec deceptos præmere voluisse. Non enim isthæc sunt e principum maiestate. Quare (vt audire memini) Dux Saxoniæ Mauritius Carolo imperatori subtiles quasdam interpretationes aduersus Lādgrauij liberationem proferenti. At ego, dixit, te tamquam imperatorem, non tamquam causidicum volo pactiones interpretari. Et hactenus de legatis subditorum cum principe suo. Quid cum alieno? Puto autem sic mitti posse, nisi sit tamen aliquid, quod ius publicum attingit. Nam mittere tum subditi legatos inconsulto principe suo ad alium principem certè nequeunt. Aliàs si hoc non fiat, rationis est, quod dixi. quoniam rerum priuatarum princeps non est dominus. videmusque passim cum alienis hominibus alios contrahere principes, omnéque genus priuatorum negotiorū peragere. Subditæ autem ciuitates loco priuatorum habentur. Et his legatis ego tribuendum ius non existimo: quod est, ne ciuilibus cōstitutionibus sint obstricti. Ac rationes manent ex his, quæ hactenus disputauimus. Quid verò si negotium iuris publici ageretur? Contrarium statuendum esset. nec enim tam eos intueremur, qui agunt, quàm quod agunt, & quo nomine agunt. Agunt verò caussam publicā, & publica auctoritate principis sui. Quare quòd legati, puta, Patauini nominentur, nihil refert, si id, cuius interest principis, agunt, & huius etiam auctoramento. Cum nomē solum retineant Patauinorum. quod hîc & publicum est. non priuatum; Veneta rep. concedente. Ac de legatis, qui a subditis mittuntur, satis. Qui etiam ad subditos sunt siue suos, siue alienos, nobile illud ius legationis non habere, verum est. Nam etsi non erit subditorum de legato principis sui quidquam statuere: non tamen legatus propterea quid habet maioris iuris. Etenim quod & ius imperandi dedimus ei, illud nihil aliud esse volumus, quàm quod mittentis iussa concipere queat ex persona sua, quæ mittentem refert. Ad alienos autem subditos nec rectè mittuntur legati: quia

L. 16. D. de verb. sig.

subditi, quod ipsi non habent, dare alijs minimè possũt. Si tamẽ venirẽt, eos sisti principi ipsorum a subditis volo. Nam quis Cõsidium ferret, qui missum a Cæsare ad se iussit interfici? Equidem fecisse Cæsar imprudenter videtur, qui legatum ad hunc misisset cuius erat Scipio imperator. barbaræ tamen audaciæ notam Considius non vitat. At in præsenti argumento quæro, quid sit, quod Plutarcus in Alcibiade scribit, pactum cum Pharnabazo satrapa, vt legatis Atheniensibus ad eius regem iter liberum esset. An subditi ius habent prohibendi, ne ad principem suum legati accedãt? Dicimus, pactum illud fuisse, vt ab eo Satrapa legati etiam deducerentur. quod tradit libro primo rerum Græcarum Xenophõ vel quod duces exercituum, limitumúe præfecti, similesque habeant eam potestatem. Sic refert lib. 8. Dionysius, & alibi non semel legimus, impetratam a Romanis ducibus veniam mittendi Romã legatos. & Liuij libro 42. dicitur legatis Persei, ne postea Romam venirent. Si venirent, neminem eorum per Italiam ire licitum. mitterentur ad Consulem, qui in Macedonia futurus erat. Illud iam dicimus haud dubiè improbandum quod Latini (Dionysio auctore lib. 6.) cum Volscorum legatis egerunt. hos ad se missos societatis caussa petendæ vinxerunt, Romamque in manus hostium deduxerunt. Nec enim Latini erant Romanis subiecti, vt tantum admittere facinus debuissent. Notat factum libro secũdo Liuius, factiq; caussam; &, legatos violatos a Latinis, dicit. Nec sanè cuiusquam Romanorum fœderati simile exemplum extat in similibus legationibus.

Hirci. de be. Afr.

CAP. XI.

De legationibus criminosorum.

FINIS huius tractatus, quo caussas explicamus, propter quas legatis iura non tribuuntur legationum, duas dabit mihi residuas quæstiones. Atque vna de excommunicatis est: altera de eo homine, qui in principem aliquid ante cõmisit, quàm ad illum legationem susceperit. si is criminosus ipse vir, alterque, qui a criminosis mittitur, tutò, ac rectè in legationes proficiscũtur. Et ad excommunicatos quod

attinet, exemplum in Venetis non antiquum habemus. quorum, quòd extra Ecclesiæ communionem positi a Iulio papa fuissent, recipere legatos multi non sustinuerunt. Sed & de hæreticorum legatis, litterisque non recipiendis, Cypriani extare epistolas, & Concilium Sardicense, dicunt. Ac in has quidem partes illud est, quod Polybius libro quarto de Cynethensium legatis scriptum reliquit pulsos vndique cum ignominia, narrat: sic gens scelestissima, & pollutissima habebatur: & Mantinienses post illorum discessum purgasse ciuitatem, & quæque circumstantia loca expiationibus, ac sacrificijs. Hæc facta. Quid nos iuris esse opinamur? Equidem scimus, Venetorum legationes ab alijs Christiani nominis principibus eodem illo tempore admissas, & nunc a Pontificijs admitti, quæ a Protestantibus proficiscuntur: & contra. Est & cum Maumethistis commercium legationum. Et ita sanè iudico, ne propter religionis dissidia debeant iura legationum conturbari. Primùm quia & nunc apud omnes sic agitur, & olim quoq; actum est semper. Dixi de ijs, qui se Christianos profitentur. Res explorata est, quod habent ius legationis apud Turcam Persæ, qui hæretici apud Turcam sunt. De Iudæis, qui alios, & Israelitas legationes admiserint, quid narrem, quod ignorat nemo? Sic & dicere omitto, Græcis ad Latinos, contráque patuisse ius istud, vt vt altera alteram ecclesiam schismaticā & hæreticam iudicarit: hæreticis ad catholicos, & istis ad eos patuisse. Nota hæc sunt omnia Secundum argumentum, quo ego in istam definitionem inclino, illud est: quia religionis ius hominibus cum hominibus non est, sed cum Deo. Cum Deo enim communio nobis religione intercedit: nam hæc est inter homines, & Deum ratio: quia est religio scientia diuini cultus, & habitus obseruantiæ eius, quo habitu nos cum Deo deuincimur, & religamur. vt Plutarcus definitum a Philosophis tradit, & ex Platone Picolomineus scribit. mihique probè definitum videtur. At istam communionem, & ius istud inter homines non est: nisi tu communionem, sic accipis vt in iure naturali dicitur, quod non hominum modò est sed & brutorum omnium animalium. vt enim illud non est, quia ipso inter bruta & homines iudicetur, sed quoniam in ipsum tum homines, tum bruta mouetur: ita & ius religionis in-

Guicc. lib. 8.

Cic. lib. 1. de legi.

Pl. in vi. Aemi. Pi. gr. 4. c. 35. Mor. phi.

ter homines sit, non quòd homines hominibus ea obstringat, verùm quia omnes erga Deum religionem profitentur. Quid hæsitamus? Patet rem ita esse: nam religio ex hominibus non est: neq, nisi ad Deos Ethnici retulerũt. Itaque non est iuris gentium communio. hæc enim naturali ratione est. Et si hæc ita sunt, quî ex religionis dissidio iura gentium violantur? quî pereunt legationes? Tertia nostræ definitionis ratio ex probatis ab alijs est. Bella religionis caussâ mouenda non sunt Id alij probarunt, & ego pro probato adsumo. Ergo in quocunque religionis discrimine manent iura legationum. Nexus argumenti est, quia si non potest ius pacis eo dissidio tolli; minus potest ius legationis, quod, altero sublato, manet. Atque (ne sim verbosior) ego sic censeo. Itaque viderint principes, quid agant, dum religionis prætextum in legationum argumentis vsurpant. Nam ex his, quæ pro nostra opinione induximus, scio cadere, quæ in contrarium proponebantur. Et exemplum Cynethensium non confert eò quidquam: quia hi scelesti in ipsos homines, gentesque. Iam in altera quæstione exempla etiam habemus. Nam legatum Atheniensium Demadem ab Antipatro interfectum Plutarcus recitat; & ab Alexandro Phæreo malè similiter habitum Pelopidã, libro octauo Polybius scripserat. Inimici hi erant legati regibus, ad quos iuerunt, & conuicia in eos dixere, fecere mala. Polybius verò imprudentiæ incusat Pelopidam, quòd ad inimicum accesserit. Ego etsi imprudenter egerit iste, & imprudenter illi agant, qui huiusmodi odiosos homines legant: actum tamen ab Antipatro, & Alexãdro barbarè, iniustèq; existimarim. Ac ipsos satis coarguit diuersa in pari casu in filium Segestis deliberatio Germanici: de qua libro primo annalium Tacitus scribit. Venuleius etiam I.C. nec legatum prouincialem accusandum eius, quod ante cõmiserit, criminis, docet. Scio, in Germanici clementiam referri illud a Tacito: & hoc Venuleij documentum non vni cauillationi expositum. Sed in vero quid est? Sed huic rationi quis respondet? Tutus & cum hostibus debet legatus esse. Et huic, quæ certè fortis est, quis? In publica persona vlcisci priuatam non debemus. Iniuria, quam priuatus sustinueris, non est in magistratu exercenda: id enim non boni exempli est. Quod Liuius non semel dicit. Adrianus imperium nactus quid agit in eos

In vi Phoc.

L. 12. D. de ac.

39. 42.

eos, quos priuatus habuit inimicos? Dixit illis: *Euasistis*. significans non spectare ad Imperatorem ista. Quid Rex Galliarum? Dux Aurelianus cum esset, iniurias quasdam sustinuit: quas vt rex factus vlcisceretur, respondit monentibus: Regem non decet Galliarum inimicitias persequi Aureliani Ducis. Ratio eiuscemodi est. Publica persona non vindicat priuato sibi illata. Ergo neque in publica persona vindicantur a priuato patrata. Meminisse autem debemus, potiorem personæ publicæ rationem esse: quia hæc est dignior: & dignius quòd est, id rapere minus dignum ad se, certum, notúmque ducitur. Itaque priuatæ personæ respectus nullus potest obtendi in legato hoc puniendo: quoniam publica supereminet: & hæc est, quæ læditur: nec distingui potest, ne lædatur. Quo indiuidui casu alij atque alij prorsus homini indulgentur, nexus beneficio, ea, quæ indiuiduè iuncto debentur solùm. Et sciunt iurisconsulti, quid dico. Ita mihi suasum est, & ausim adfirmare, non malè: quoniam in quæstione nostra excellentioris personæ adiectio est adhuc ex alio, non ex se, qui talem personam suscipit. si id enim esset, definitio videri posset non satis firma. Prospicio obiectiones: quas qui cogitare valent, ij & quod nos volumus, rectè percipiunt, & responsum obiectionibus sentient. Pro reliquis quid sim longior? Quod de Verulano Episcopo Pontificiorum ad Heluetios legato Guicciardinus scribit, diuersæ ipse definitionis non facerem: & non iustè retentum credo. Iustiùs hi criminosi repelluntur.

L.x.D. quæ se am. laf. in l. si emancipati. C. de coll.

Lib.14.

CAP. XII.

De iure liberæ legationis, officiosæ, & temporariæ.

CAVSSAS hactenus prosecuti sumus, ob quas iura legationum vacillare censentur. Sed & de personis exposuimus, quæ nec legatos mittere, nec excipere, quæque ipsę tutò in legationes proficisci non valent. Restat verò, vt de ipsis, si quas esse credimus, legationibus, videamus, quas Princeps, non caussæ vlliúsue personæ, respectu, sed ipsas vetare potest ad se venire. Puto autem liberas legationes, officiosas, temporarias tales esse. Nam qui libera lega-

tione abesse cupit, is re vera (ipso nomine contrarium videtur: vnde & hanc legationem definitione conclusimus.) non publicũ commodum cogitat, sed suum. vt Vlpianus, & Alphenus scribunt. Atque ratio non est, vt liceat principi in alienas ditiones hos homines mittere, exemptos a ciuilibus eorum locorum statutis: cum interim nullo bono hæc res eisdem locis publicè sit. Quoniam quoque omnium ista legatio non videtur, estque solita vituperari rationibus & multis, & magnis: ipsam in regnum suum venientem absque vlla omnino caussa refutare principem posse, mihi in animum induco. Non esse legationem iuris gentium & inde datur intelligi, quòd Cicero legibus suis (ridiculi illi sunt, qui duodecim tabulis hoc adscribunt) sublatam vult: & omnino sustulit Claudius Imperator. Et inde rursus, quòd iura gentium ex humanis necessitatibus esse dicuntur: atque in huiusmodi legatione necessitas nulla est. Idem verò sentio de officiosis. nam & quis ad necessitatem traducet legatorum admissionem, qui officij tantùm gratia veniunt? Nec beneficium, nec studium conferri in inuitum posse, naturaliter nouimus: alioquin beneficium iniuria fieret. *Si beneficium* (inquit lib. 9. de leg. Pla.) *minus commodè, & oportunè collatum fuerit, eius auctorem iniuriam intulisse dicemus.* Ad temporarias, quarum eandem pono definitionem, factum addo Henrici VII. Angli. hunc enim passum nũquam ferunt, istos in regno suo legatos morari. Et ratio, quæ omnes istas conficiat definitiones, illa etiam sit: quòd, his sublatis legationibus, gentium nihilo deteriora commercia fiunt.

L. 1. de lega. l. 2. ex qui. ca. ma.

C li. 3. de legi. Dio lib. 58.

CAP. XIII.

De iure admissæ legationis.

EXPLICITO tractatu de iure mittendæ legationis, rectà ad ius exceptorum legatorum dicendum pergimus: quo scilicet hi in legatione degentes censentur. Atq; in principio statim istius libri fundamenta eius retexímus, quod in præsentia quærimus, & sumus per species multas prosecuturi. Legati ius esse retulimus, vt inter hostium etiam tela versetur incolumis. Hinc si inter duos principes bellum subito exardescit

descit, legati eorum retinent apud vtrunque saretam, tectam libertatem omnem suam. quod alijs hominibus non contingit. qui si ita apud hostes principis sui deprehenduntur, serui eorum fiunt. Legati abire iubentur, si eo tempore eos in regno suo degere princeps nolit. Exempla profert libro primo, & sexto Guicciardinus. Nec verò principis partes sunt tantùm, curare ne a se, suóue consilio legatus lædatur: sed & ne ab alio quouis iniuriam patiatur. Sic scilicet rectè Alexander VI. Papa Gallos legatos dimitti iussit, qui ab Aragonensibus capti hostibus fuerant Romæ. & stabat pro Aragonensibus Papa. & contra verò occurrere omni ratione rex debet ipsis legatis: si legati quid secius admittere parent. Quod præstitum a Syphace optimè fuit, qui Cartaginenses legatos retinuisse, insidias Scipioni, eiusque comitibus molientes, narratur. Nec determinationes istæ certa ratione carent, sed eam habent valde magnam, quòd traditum est, principis maiestatem lædi, legatis, qui apud ipsum sunt, læsis. Quod inde est, quia fidem publicam legati vsurpent, principisque: adeoque & publicam, & principis violet fidem, qui violat legatum. *Quod ad Legatos, Oratores, comitésue attinet, si quis* (inquit lex) *eorum quem pulsasse, & siue iniuriam fecisse arguetur, lege Iulia de vi publica tenetur.* & quidem quòd contra ius gentium peccatum est, dedi & oportere, & consuesse hostibus delinquentem, ac domino legatorum violatorum, exploratissimi iuris est. Qui legatos Apolloniatium pulsarunt, Apolloniatibus; qui pulsarunt legatos Cartaginensium, his dediti sunt. deditus quoque a Demetrio is, qui legatum populi Romani interfecerat. quod ex selectis Polybij scimus. Illud tamen verum est, quod delinquentis princeps & ipse pœnam constituet, si id cupiant legati, qua iniuriæ sibi illatæ vindicentur. Sic enim Saturninum, quòd legatos Mithridatis grauissima iniuria affecisset, vocatum ab legatis in iudicium morti damnauit Senatus. Hoc est ius legatorum sanctissimum. Esse autem ius gentiū, & dictum, & ostensum est: atq; illud præterea, quod eo vno gentium iure iudicantur legati, si ipsi iudicandi sunt. ex quo mox consequitur, delicta in legato quædam non esse, quæ in alijs sunt iuri etiam ciuili subiectis; & non esse quædam rationis eiusdem. Idem verò & de contractibus, & de qua-

L. 15. D. de inte. l. 13 de testa. l. vlt. de legatio.

L. 12. D. de capt

Guicc. lib. 1.

App. de be. Hisp.

Pal. in c. 1. de off. de leg.

L. 7. D. de vi pub.

L. vlt. D. de legatio.

Liu. lib. 15. 18.

Et App. lib. de be. Syri.

Ex Selec. Dio. Sic.

que re alia fiet. Cæterùm contingere quoque potest, vt, vno gentium iure censeri, minus sit commodum legato, quàm si ciuili etiam censeretur. Nec enim puto pro libitu suo legatum modò refutare, modò inuocare ius ciuitatis posse. Nam hoc esset contra iuris gentium rationes, vt in ipsius arbitrio esset, ludificare iudicia. Et verò quiret egregiè istud legatus efficere, si illud sibi daretur: quoniam multa, quæ vno iure non fierent, altero fieri valerent. itaque si ea optio legatis esset; hi iam possunt quid & factum reddere, & infactum. quæ foret summa ludificatio. Sed & exemplis horum omnium adlatis, ea & perspicua fient, & certiora. Delictum itaque iure ciuili admittit, qui sibi quidquam in testamento adscripserit. id non est delictum iure gentium: vt nec in legato sit. Cædem principis cogitare & moliri, horrendum est iure ciuili crimen. est crimen etiam iure gentium: sed non paris rationis. quod fusiùs sumus examinaturi. Multi actus sunt, qui iure ciuili plures duobus exigunt testes. iure gentium numquam exiguntur plures. Igitur ex supradictis, si legatus conueniatur ex contractu, in quo duo tantùm testes adhibiti sunt, in quo tamen per ius ciuile plures requirebantur, rectè secundùm suum ius gentium legatus condemnabitur: quia ex simili ipse posset condemnatum facere aduersarium. An summa tibi iniquitas non videretur? Quid? Ergóne in legato erit, firmum, vel infirmum præstare, quod gestum est? Finge, eodem contractu obligatum legatum alijs, alios sibi obligasse. nam ab illis conuentus imperfectum testium numerum opponet, iure ciuili, hos ipse conueniens dicet firmum, iure gentium, instrumentum ex testibus duobus? Ast cum exemplis satis. nam pleniores disputationes, quæ sequentur, meliùs adhuc rem omnem probant. Hîc id vnum addendum est, quod sicut diximus, legatorum violatores dedi solitos esse, ita & ipsi legati, si quid in iura gentium peccassent, deduntur: aut etiam puniuntur a suis grauissimè. Sic scilicet legatos Fabios dedendos pronunciauere Fœciales, quoniam, legationem agentes, in Gallos pugnarînt. & mox, cum ab Romanismet puniendi forent, morte voluntaria ipsi se iudicio subtraxerunt. Bona autem dedebantur istorum, non solùm corpora. Atque istam definitionem sapientis Deæ iudicium

L. 1. D. de fal.

L. 1. D. quod qui. iu.

Liu. lib. 5. 6. Plut. in Num.

App. in Select.

cium comprobauit, dum Tydeum amore in Thebanos pugnandi flagrantem, ad quos profectus legatus erat, ipsa & compressit, & vituperauit. Ergo nec Agesilaus, nec Clodius, nec eorum alius, de quibus libro proximo dicetur, iure egisse videntur, qui vel consilijs patrati hostilia sunt in eum, ad quem ierant oratores. quæ enim est differentia, armis apertè, an dolis nocitum sit? Sed neque hæc tantùm iura esse admissæ legationis videntur: verùm & illud est, ne, legatione stante, hostile quidquam admitti possit. Sic Pharnacis legatus (quod habet Polybius in selectis) apud Eumenem dicebat, absurdum esse, adesse se, déque pace sermonem habere, & vnà hostilia fieri, ac malis inuicem peti. Sic dimittuntur (vt diximus) legati temporarij, vbi inter illorum principes bellum exoritur. Cæterùm videndum est, quomodo excepta legatio sit. Nam ex eo facto ius istud, quod quærimus, innotescet. Ecce enim quod temporarij dimittantur, inde est, quòd isti cum in officium magis sint, bello exorto stare nullo modo possunt. Si item antequam arma moueantur, legatio, ad componenda fortè dissidia, intercedat: piè tum arma non mouebuntur. & ita potest legatus Pharnacis locutus esse. viam enim communiter electam deserere, nisi communiter sine nota nequimus, aut si de nostra noua voluntate certiorem non facimus aduersarium. Immo & in ipso armorum exercitio conticescent tantisper arma, donec ea legatio maneat, quæ in eundem & missa finem, admissa erit. Quoniam eo facto quasi initæ induciæ videantur. Ast tutum hoc ius non est. & malè actũ quibusdam scimus, qui ei confisi sunt. Quapropter de inducijs expressè caueri solet: pax etiam si sit inter exercituum duces composita; & pro ratihabitione principum legatione processerint. Certè si profecta, sed nondum excepta legatio est, quin nullam iniustitiæ notam incurrat, qui bellum gerit, non dubito. Exemplum habet Curtius libro nono. Ratio perspicua facit, quia in potestate hostis non sit, tempora bello præscribere, & præfinire.

Ilia. 5.10

Liu. lib. 32.
Xenoph. lib. 2. re. Græ.
Liu. lib. 30. &c.

CAP.

CAP. XIIII.

Si ius legationis contemnitur.

QVOD si ius istud legationis contemnitur, mala ingẽtia, quibus obruti sunt cõtemptores, ipsa adhuc ostẽdunt, quæ huius iuris sanctio siet. Gens est vniuersa Hammonitarum miserè a Dauide perdita, quoniam suos illi legatos violassent. Arabes omnes cæsos, captosúe ab Herode memorat libro decimo quinto Iosephus. & eadem occasio fuit. Athenienses malè habito Darij legato depopulati Atticam totam, & horribiliter deuastari fœlicissimam regionem adspexerunt. Lacædemones quantum angustiarum passi istã ob caussam sint, ex eo cognoscitur, quod hominem nobilem ire ad Persam voluerint, in quo de legato suo vindictam rex sumeret: vt a miserijs, quibus Spartana ciuitas opprimebatur, tandem liberari valeret. Dicam Corinthum? *Legati* (inquit Cicero) *quòd erant appellati superbiùs, Corinthũ patres nostri totius Græciæ lumen extinctum esse voluerunt*. Rectè autem hîc. libro tertio de officijs rectè minus, vbi, vtilitatis specie peccatum in ista Corinthi disturbatione, adseuerat. Quid enim si læsum est ius legationis? Dubium an & manu, certè oratione violatos legatos tradit libro secũdo Florus. Verùm nõ verbo tantùm ius hoc violatũ Corinthi, sed grauiùs est. Sibilis, cõuicijsq; eiectos de theatro legatos, inquit Polybius: trepidos audito tumultu eripuisse se neci, scribit Dio: sordidus aspersos, tradit Strabo: pulsatos, Liuius, & Asconius narrãt. Quid Phocẽses, Tarentinos, Adenystas, Megarẽses, similes memorẽ vrbes, & ipsarũ infortunatas in legatos iniurias? Æschines, Polybius, Dionysius, Dio, Florus, Appianus cõmemorant, & Pausania, Plutarcusq. Alter Romanorũ rex Tatius, quòd vlcisci illatas a suis iniurias Lauiniensium legatis neglexit, pestem vrbi importauit, & ipse fœdè interfectus est. Audiamus quid Cossus dicat, agat in Tolumnium Veientium regem, a quo legati Romani fuerant interfecti: *Hiccine est* (inquit) *ruptor fœderis humani, violatorque gẽtium iuris? iam ego hanc mactatam victimam* (*si modò sancti quidquam esse in terris dij volunt*) *legatorum manibus dabo*. occîdit, caput abscidit, quod spiculo gerens terrore hoc cæsi regis hostes reliquos

Sam.2.c.x.12.

Herodot. in Polym.

In ora pro le. Ma.

P. & D. in select.

Liu. lib. 51.52.

Diony. lib. 2. Plu. in Romu.

Liu. lib. 4.

quos fundit. Quoties scelus exprobratum Veientibus? Ij mox cũ, legatis Romanis sic responderent, vt ni facesserent properè vrbe finibusque daturos se, quod dedisset Tolumnius; quid nisi excidium vrbi opulentissimæ quæsiere? Sed longissimum esset hæc prosequi. Dicerem de Ariouisto, Perseo, Aristodemo, Dionysio, Cluilio, Domitiano, Antonio, Hieronymo, Hippocrate, Epicide, Mithridate, Britomaro, Gentio, Iuliano, Cosroe, Magnentio, alijs regibus, principibusque, & Teuca regina. Hæc (si Floro magis credimus) legatos Romanos non quidem gladio, sed vt victimas securi percutere fecit. Quorum omnium impia in legatos facta vel durissimis sunt punita modis, vel sic diffamata, vt iactura hæc pluris videri reliquo omni valeat detrimento. Longam tragœdiarum, & vituperationum historiam in proposito præbent Æqui, Fidenates Antiates, Pomptini, Memaceni, Ligures, Cartaginenses, Syracusani, Sybaritæ, Tyrij, Aradij, Britanni, Boiogalli, Senogalli, Venetogalli, Gallogræci, Misiani, alij violatores, contemptoresque iuris legationum. et historiæ traditæ sunt a Polybio, Liuio, Cæsare, Curtio, Appiano, Plutarco, Dionysio, Dione, Athæneo, Zosimo, Procopio, Agathia, Nicephoro, cæteris. O magna Roma. quid enim dum Roma fuisti, simile abs te in infinita illa legationum frequẽtia factum? & si in te factum aliquid est, quid tu non emẽdasti? Saturninum morti damnasti. Fabios dedendos censuisti. Quod si neutrum effectui mandatum est per gratiam plebis: tamen de Senatus (cuius ea iurisditio erat) iustitia liquet: & cum Fabijs fuit res tota mox emendata nouo iudicio proposito. quinimmo in Saturnini etiam caussa est, cur populus Romanus excusari possit. quid enim dedendum hominem iure solito potius non decreuit Senatus? Qui dedebatur, is certæ morti non dedebatur; sed spes erat liberationis, & quidem magna. en, deditus Romanis is, qui Cn. Octauium legatum per summum scelus interfecerat, liber est a Romanis dimissus. et Romani illi adolescentes, qui Cartaginensium legatos iniuria affecerunt, Cartaginensibus dediti, nec quidquam graue passi sunt, & dimissi sunt. Vt vt tamen est de virtute Romana, id certum est, quod nos in præsentia tradimus, iure legationis contempto mala contemptoribus maxima stare. ecce illa ipsa Roma capta, incensa est, quoniam dediti Fabij non sunt. omnes enim

App. debe. Syr. Polyb. in Sele. & Dio.

Plut. in Nu. Liu. lib 5.

Lib.28.30. huc factum referunt. De iniurijs in legatos factis audi Satyra sexta Iuuenalem.

Magnaque debetur violata pœna caduceo.

Audi Ammianum: *Vigilat iustitiæ oculus sempiternus, vltricesque legatorum diræ.* Item: *Legatorũ iniurias sempiternus vindicat iustitiæ vigor.* Et Appianum in Selectis: *Atque ita* (mala recensuit, quæ Senonibus ob violatos Romanorum legatos obtigerant) *Senones vlta Nemesis est.* Nemesis, quæ diuinæ iustitiæ nuncia a Platone nuncupatur. & bellè hîc nuncia nuntios vindicat. Maxima igitur sanctio hæc est, quæ sanctum ius istud facit.

Lib.4.de legi.

CAP. XV.

De comitibus, & reliquis legatorum accessionibus.

Ere est, si de comitibus, reliquisque legatorum accessionibus ante quàm longiùs, vlteriúsque progredimur, hîc pauca dicimus. Arbitror sanè & his iura data legationis. Nec enim & cum alijs ita nō agitur. Siquidem vel scholarium famulis eadem priuilegia videmus indulta, quæ ipsis scholasticis tribuuntur. Et præsidum comites, proconsulum, procuratorum Cæsaris a muneribus vacare, nō secus atque hos magistratus, Paulus in lege duodecima scribit tituli digestorum de vacationibus & excusationibus munerum. & in lege quadragesima prima de excusationibus Hermogenianus, *eorum,* ait, *qui reip. caussa absunt, comites, qui sunt intra statutum numerum, de tutela, quæ absentibus, vel profecturis delata est, excusantur.* & in lege trigesima secunda Modestinus tituli sexti libri quarti idē scribit, abesse reip. caussa comites legatorum. & Vlpianus (quod retulerimus) de vi publica eos teneri, qui & legatos, & ipsorum comites pulsassent, aliaùe iniuria affecissent. His adde, quod comitibus legatorum prospectum æquè ac legatis voluere Athenienses Lacædemonijq; : vt narrauimus capite tertio. & quod libro primo exscripsimus, quod his comitibus munera dari consueuerit, eorumque nomina ita, vt legatorum, solita fuerint adnotari. Sed suggerit argumentum & Scipionis consilium, quo legatis ad Syphacem missis comites adiunxit

L.2.de com.cō. lor. & p. illud pro. Dig. auth. habita. C. ne fi. pro. pa.

Adde quæ scribit Macer. in l. 16. de off. præs.

Plut. Liu. Polyb.

iunxit, qui regis castra explorarent. nam videtur omnino existimasse, eandem comitibus deberi securitatem, quæ legatis debetur. Accedat & illud: *Rex, facisne me tu regium nuncium, vasa, comitésque meos?* Vnde non comitibus modò ius legatorum stare, sed horum quoque rebus perspicimus. Quod & verum est; & quia libera loca darentur legationibus, magis ac magis innotescit. hoc enim facto ostenditur nihil non sanctum, non munitum priuilegio debere legatis esse. Et sanè quæ potest tanta vis esse priuilegij personæ legatorum, si priuilegium & istis accessionibus non conceditur? Eleganter itaque doctissimus, rerumque scientissimus Arturus Ateius, cum ego quædam de iure legatotum (sic Lecestrio comite illustrissimo præcipiente) ex tempore in amplissimorum, nobiliumque virorum corona disseruissem, se, dixit, in ea esse sententia, ne bona legatorum capi, ne ædes ipsorum intrari, bona ergó pro ære alieno capiendi, possint. Verum enim est: si tamen alia quacunque ratione indemnitati creditorum consulere manus regia valet. quæ scilicet vna hîc magistra est: quoniam neque actiones, neque executiones iuris gentium sunt. Aliàs autem (quod & tum temporis referebam) quin hæc fieri nequeant, rationis non est. vt exponam. Vna verò me tenet difficultas in isto tractatu. an omnibus legati comitibus hæc stent priuilegia. aut quos comites appellamus. Num omnes famulos, lixas, scoparios, stabularios? Quæstio nullam haberet difficilem explicationem, si illorum nomina exemplo veterum, actis publicis essent inscripta, numerusque certus statutus. Sed nunc res expedita non est. Comites dici illi videntur, qui adsistunt. itaque illam *L.1.D.15 de iniur. & Alc. in l.2.C. de ex. tr* fæcem nomine isto fortassis non diceremus. Tamen contrarium puto. Nam si dedimus priuilegia rebus omnibus, quid non & istis damus? Africanus mancipia quinque legatus duxit. *Athen. lib.6.* an ius denegandum legationis fuisset istis, quòd mancipia erant? Latiùs ergo accipere comitis nomen oportet. Et de comitibus ergo idem, quod de legatis opinor, pro sua enim (quod dicitur) mensura quisque accipiet. Ac in illud, quod de legato subiecto tradidi, hîc ap- *Plut.* pono & de comitibus exemplum Themistoclis laudatissimum. Is a rege Persarum missis legatis adsistentem interpretem publico decreto comprehensum iussit interemi: quod Græcorum lingua

ad barbarorum nutum & imperium vteretur. Pro certo habeo, interpretem fuisse subiectum Atheniensium. aliàs enim barbarissimus ipse fuisset, & iniustus Themistocles.

CAP. XVI.
De contractibus Legatorum.

IAM ad contractus legatorum veniamus. In quibus vnum illud ius gentium sequi nos oportere, pro constituto sit. nam dictæ sunt rationes satis multæ. De omni autem contractu, quem tempore legationis legatus iniit, subire eum iudicium volo. Ne, aut legatis (quod inquit Iulianus) potestas detur, res alienas domum auferendi: aut (quæ est Pauli familiaris ratio) cum hisdem nemo contrahere velit, & quodammodo commercio eis interdicatur. Et hæc quidem posterior ratio maximè perspicua est. prior quoque ex eo iure naturæ ducitur, quo æquum esse scribitur, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem oportere. Ædium quoque nomine (nam istæ temporarijs non præstantur) legatum damni infecti promittere debere, aut vicinum admittere in possessionem, Iurisconsulti ad prouincialem quidē legatum tradunt: sed explorata ratio facit ius istud & maioribus legatis commune. Item si dies actionis exitura erit, caussa cognita, aduersus legatum iudicium dabitur: vt lis scilicet contestetur, aut quid præstetur simile, quare illic, eóque tempore postea agatur, vbi, quandóue agi contra eundem valebit: licet cum homine nondum legato contractum sit. nec enim superueniens publicum officium debet perpetuum alteri damnum afferre. Rursus, in legatum dabitur actio, si id actum est, vt legationis tempore solueretur. quod Africanus scribit. Extra has, eiusdemque rationis caussas legatus de ante gestó non conuenitur. nec si in loco legationis contraxerit. nec si constituerit, quod ante legationem debebat: nisi tamen hoc casu etiam locum adiecerit legationis, vbi soluat. quam inducit concordiam Accursius inter dissidentes iurisconsultos. Item etsi ibi compromiserit, quo mox in legationē venit: cogendus arbiter non est, sententiam dicere: nec ipse legatus

L.25.D.de iudi.

L.24.De d.min l.xi.ad Vell.l. 12.de adm.tu.

L.28.D.de iud.

Adde l.16.D. de off præs.

L.3.D.de lega

L.2.p.3.D.de iudi.

L.8.de iudi.l. 5 de pe.co.

tus exercere litem, quam ante contestatus est. Sed nec in rem actio aduersus legatum datur: quamuis ex præsenti possessione hæc est. Quarum definitionum illa fuerit ratio, quòd caussam, & originem negotij placuit præualere. vt ab Hermogeniano traditur. Quæ ratio & me in illam sententiam duxit, vt Accursio auscultarem in compositione inita Caium inter & Iulianum. Tandem verò nec in legatum actio his datur, quibus quid delatum testamento est, etiam si tempore legationis adeatur a legato hæreditas, isque quasi contractus geratur. fortè quia actui huic, qui totus voluntarius non est, & magis succurrendum esse, existimatur. Porrò ad id venio, quod restat. Conuentos minores legatos iure etiam ciuili iudicandos esse, narrauimus. Præcedentia, quæ de istis tradita sunt, nos & ad maiores produximus. Si verò vno gentium iure cum maioribus agitur: nulla est in constitutione iniquitas. Nec enim isti, dum contrahunt, priuilegio suo renũciare creduntur. nec illis succurrendum est, qui fortè incommoda sentient, quòd ciuili quoq; lege legatum nequeunt conuenire. sicut nec succurritur cõtrahentibus cum persona alia qualibet priuilegiaria. Qui namq; cum alio contrahit vel est, vel debet esse nõ ignarus conditionis eius. Potest tamen id vt legato, ita etiam aduersario esse vtilitati. vt exemplo rem illustrauimus capite tertiodecimo. Vt verò vnum dicam hîc, quod latissimè patet: Manus regia, quæ nuncupatur, ipsa ius faciet in omni legatorum negotio, litéque. etenim manus regia ius gentium est.

L.24 D.de iudi.

L 33.de donat.

L.26.27.de iudi.

L.19.D.de reg. iu.

L.2.in prin.D. de orig. iur. Dionys.lib.x.

CAP. XVII.

De iudice Legatorum.

PROSEQVAMVR iniectam definitionem de iudice legatorum. Si enim in loco legationis hominẽ conueniri posse ostendimus: profectò & hoc dixisse videmur, loci iudicem esse & iudicem legati. Id igitur nunc disertè adfirmo, & talibus confirmo rationibus. Iudicari extraneum quemlibet a loci iudice, vbi ille deliquerit, contraxerit, aliquid gesserit, pro comperto habent iurisconsulti. nam se subijcit iurisditioni, cui aliàs subiectus non est. Et in ipso legato

L.3.13.D.de off.præs.

rescripsit hoc diuus Marcus, scripsere Iulianus, Papinianus, Venuleius, Paulus, constansque omnium prudentum consensus est. Ac licet de minoribus legatis loquuntur, eadem tamen est & de maioribus ratio. nam vt illi subijciuntur magistratui ciuili, cui subiecti non erant: ita isti maiores magistratui iuris gentium (is princeps fuerit) subijcientur. Quid? illæ rationes, propter quas obligari legatum in loco legationis, diximus, non vrgent satis, vt loci quoque princeps iudex legati constituatur? Quantum est, vt obligatum legatum fecerimus, nisi sit, qui de obligatione ius dicere valet? Quantum est (ait Pomponius) ius in ciuitate esse, nisi sint magistratus, qui iura regere possint, per quosque rerum effecta accipiantur. Et fuit Xenophontis dictum in Oeconomico: itemque Platonis in Epistola septima, ac pulcherrimè in libro sexto de legibus. Sunt non in delictis illæ rationes? At si in reliquis tenent: certè tenent & in delictis. Et Petrus Iustiniani legatus Theodatum regem Gothorum, apud quem erat, iudicem insimulatus adulterij non recusabat, sed crimen amoliebatur. Legati Lacedæmonij in carcerem Athenis coniecti quasi tumultum excitassent non obtendunt fori præscriptionem; sed factum negant: & innocentes reperti dimittuntur. Contra Venetus legatus huius maleficij sons iudicatus, non multi anni sunt, Mediolani dicitur capite plexus. Et Mediolani etiam ille Gallicus necatus homicidij conuictus, vt quidam volunt, non quòd moliretur res nouas. Atque facta hæc non iniusta censemus. Addo autem, quod & maioribus istis legatis leges, pœnæque eos violantibus scriptæ sunt in iure nostro ciuili. Itaque si legislator est princeps legato apud se degenti: omnino erit & iudex. Vin leges illas recitemus? Indico. Est l. 4. de commer. & mercat. l. 2. quæ res expor. non deb. l. 8. de vectigal. & com. In Codice omnes Imperatorũ Honorij, Theodosij, Marciani, Gratiani, Valetiniani, & Theodosij senioris. Et quod quædã vectigalia legati soluere hac postrema lege iubẽtur, id nec est iniquum, & factum quoq; alibi Aristoteles docet. Libertas legationis fieri licentia exlex non debet. Scimúsque & ea legatis interdicta, quæ communiter non sunt vetita. Cautum memorat in Selectis Dio, ne quis quid mutuaret legatis quibusdam Cretensibus, a quibus corruptio timebatur. Custodes eos sibi appositos

L. 2. p. 7. D. de or. iur.

Proc. lib. 1. de be. Got.

Xenoph. lib. 5. re Græ.

Lib. 2. de re. fam.

positos (fortè fuit mos propter huiusmodi caussas) Iustinianus legatus ait, sine quibus nec aquam gustare potuerit. Quid plura memorem? Atque si licet principi legem legato ponere, quæ ius non imminuat legationis, quid non etiam liceret pœnam temeratoribus ponere? Quasi imperfectam legem facere liceat, perfectam nō liceat. Hîc mouit olim quæstionem mihi eruditissimus I.C. Griffinius Floydus, si & in re non aperta eandem hanc de iudice ipse ponerem definitionem. id est, cùm in controuersia est, legatus necne delictum patrarit, tale aliquid fecit, propter quod supradictæ definitiones eum submittāt iurisditioni principis, apud quem fungitur legatione. Eandem me omnino ponere, respondi. quoniam ita est in omni reliqua caussa, vbi dispicitur, si quis competens, an non competens iudex fiet. & in certo hoc casu, si dubitetur, vtrum in ea legatus caussa est, vt conueniri nec ne possit, Vlpianus planè id ipsum & Scæuola decreuerunt.

Proc. lib. 1. de be. Go.

Vlp. fagr. si. 1.

L. 2. 5. de iudi. l. 5. de legatis.

CAP. XVIII.

Si legatus in principem coniurauerit, apud quem legatus est.

INCIDVNT porrò quæstiones de legatorum criminibus, delictisque; quæ quomodo manu illa regia tractandæ sint, non sic certum esse videtur, vt præcipuas quasdam disputationes non oporteat eo in argumento haberi. Et quidem cum de re longè maiori circa crimina, & pœnas tractetur, quàm circa contractus fiat: probè hic species aliquas discutiemus de legatorum delictis, criminibusque. Et illa prior erit, quæ & criminis magnitudine omnibus præit: Si legatus in principem coniurauerit, apud quem legatus est, quid ipsi fieri oporteat. Et ardua profectò, ac difficilis quæstio est. Ego autem de ipsa disserui Illustrissimis Comitibus Lecestrio & Pembruchio, & doctis alijs viris, nobilibusque. Atq; a recitatione legis quintæ tituli Codicis Ad legem Iuliam maiestatis, quæ Arcadij & Honorij imperatorum est, exorsus dicebam, ea legatū, credere me, non teneri. quoniam iuris huius ciuilis ratio sit, vt in re tam atroci ipse affectus & nocendi consilium pro eo puniri de-

bet, atque si mandata effectui fuisset. quæ non est ratio naturalis: sed contra naturam perspicuè: cum factum iudicet, quod factum non est. Habet ius gentium rationes naturales, quæ insitæ omnibus a natura, sic notæ sunt, vt argumento nullo indigeant, nulláq; quibus adprobentur, arte. Ea non est ratio huiusmodi. Sic neque iuris gentium ratio ducitur, quæ habet, vt qui rem tenet, qua aliæ tenentur, & has alias tenere existimetur. Ac multas sanè possem similes recensere, quæ per subtilitatem iuris ciuilis inuentæ non conueniunt cum simplicitate, & (vt ita dicam) ruditate iuris gentium: quo vno noster legatus censendus est. Atque ideo in præsenti specie Romani legatos Tarquiniorum morte affici non oportere iudicarunt. Ait Liuius: *Quamquam visi sunt commisisse, vt hostium loco essent, ius tamen gentium valuit.* Legimus apud Appianum in libro de bellis Punicis, Syphacis nuncio procuranti necem Masanissæ non aliud mali factum, quàm quod sceleris reprehēsus esset. Dicerem de legatis Allobrogum, quos haud alienos fuisse a coniuratione Catilinę & Plutarcus, & Sallustius docēt: nisi illis, quòd mox emendarint admissum facinus, indulsisse Romanos, reijcere valeremus. Prȩterea prouinciales hi erant. Certo igitur exemplo Tarquiniorum addimus egregiam illam ciuium Romanorum Lampsaci negotia agentium in non alia deliberatione orationem ad Lampsacenos. Hi ob vim a Verre virgini intentatam interficere hominem conabātur. cum ciues illi orantes ab incœpto desisti, sic admonebant, vt grauius apud eos nomen legationis, quàm iniuria legati putaretur. addebantque, se se intelligere, hominem illum esse impurum, ac nefarium: sed quoniam (hanc ego sententiā profero nec valde laboro, qualis nam fuerit is legatus) nec perfecisset, quod conatus esset: neq; futurus (& istam induco) esset Lampsaci postea: leuius eorum peccatum fore, si homini scelerato pepercissent, quàm si legato non pepercissent. Nunc cum secūda sententia accipe rationem inuictam. Peccatur in ius gentium grauiter, si in vi repellenda supra quam oportet enitimur. Sed legatum hunc interficiendo, lōgè magis, quàm est necesse, sæuitur. abire enim illum princeps iubere potest. Igitur non est interficiendus. Nec mihi quisquam dicat, eam iurisconsultorum definitionē priuatis stare hominibus, non regibus. nam stat æqualiter omnibus

Ias. in l. 3 D. de adq po.

Lib. 2.

Cic. 4. Catil.
App. lib. 2. de be. ci

Cic. ver. 3.

DD. in l. vt vim.

iuris

iuris gentium ratio. & quæ ratio est priuati hominis ad priuatum ea est proculdubio publicæ personæ ad personam publicam, & legati ad regem: quia legatus quoque principis personam gerit. Atque ita nos credimus. Et iustissimè propterea conquæstum censemus Franciscum I. si dux Mediolanensis legatum illius non alio prætextu, quàm quod res moliretur nouas, necauit. Sic iustissimè actum his diebus in Anglia cum legato Hispanico, qui in vitam principis, & regnum eius coniuratus dimissus est. Dimittendum legatum existimamus optimis docti rationibus, exemplísque. Ac ne omne genus rationis non tactum existimetur, pono & illud, quod Platonem censuisse, Diogenes in illius vita narrauit. Inquiebat Plato, bonæ opinionis rationem habendam; ideo nec violandas suspicione legationes. Quis verò suspicione violatum legatũ non dicet? Meminerimus eius, quod a Vero scriptum Marco fuisse Vulcatius refert. *In caussis maiestatis* (dicebat ille) *hæc natura est, vt videantur vim pati etiam quibus probatur. Scis enim quid auus tuus dixerit Adrianus: Misera condicio imperatorum, quibus de affectu tyrannidis nisi occisis credi non potest.* Miserat hominẽ Annibal Cartaginem, qui pacem Romanam sollicitaret. suspectus ea de re factus cum esset, & capi deberet: dictum est, mali rem exempli, de nihilo hospites corripi. nec captus est. Iam si priuato homini, & iuri hospitalitatis tantum tribuitur: quid non personæ huic publicæ, hospitíque maius in genere isto non dabitur? Et de peregrinis audi rursus Platonem lib. 5. de leg. *Omnia in peregrinos peccata præ illis, quæ aduersus ciues fiunt vltori Deo magis sunt curæ. quum enim amicis, cognatisque orbatus sit peregrinus maiorem & apud Deos & apud homines misericordiã meretur.* Sed nostra de legato non interficiendo opinione (vt arbitror) satis confirmata: dicere nunc argumentum placet, quod in contrarium succurrit. Ius hoc gentium, quo vno legatum iudicandum existimamus, vtique par & legatis, & contra legatos esse debet. Sed ob iniurias vel leuissimas (quod recitauimus) legatis illatas deuentum est vsque ad præstantissimarum vrbium euersionem. Multò igitur magis ob tam insignem iniuriam interfici legatus poterit. A suscepta opinione non moueor. Argumentum non mouet. Volo & legatum (id argumento irrefragabili probatur) interfici, dediue si etiam leuissi-

In Cass.

Liu. lib 34.

mam iniuriam intulerit principi: at iniuriam adsumpto actu. Nec enim ob consilia aduersus legatum inita vrbes euersas, aut aliud quid simile perpetratum opinor. Sic statuo. Dimitti autem posse legatum hunc iudico & ratione ista. Potest simpliciter reuocari a principe suo legatus. Dimitti igitur potest eodem modo ab altero. Magis igitur cùm affectum se contumelia insigni is sentit: aut summam iuris inæqualitatem iniquissimè constituemus. Ita tum temporis disserebam. Et adieci in fine, tertiam in quæstione ista esse sententiam, vt legati princeps de admisso consuleretur. De qua nunc verba facere libet, cùm licet.

CAP. XIX.

Si quid legatus deliquerit, princeps illius non est consulendus.

QVAE eius sententiæ adsertores habeant argumenta, incognitum mihi est. Ego adferri vnum atque alterum huiusmodi posse rerer. Dimissio est nota non leuis, quam aspergi legato, principique ipsius minimè deceat. Et, si ad principem legati scribitur, fiet, vt pœna iustior de legato sumatur. nam traditum iri potestati offensi principis legatum a domino, credendum est: quia hæc esse videtur iurisgentium definitio, vt qui legatum violarit, is dederetur: & contra, dederetur legatus, qui violauerit iura gentium. Sic postularunt Galli a Romanis, vt Fabium dederent, qui ius gentium violauit, quòd legatus ad eos missus contra eos pugnarit. *Ius* (inquit Liuius) *postulari barbari videbantur*. & Fœciales, Senatu ius agnoscente, dedendum putauere. vt in vita Numæ Plutarcus tradit. & nos cum alijs id generis pluribus supra notauimus. Contra hæc, quæ suspicari potui, argumenta pugna. Prima itaque non vrget ratio. quoniam legato crimen tam grãde admittenti non sic parcendum est, vt velimus etiam de eius existimatione esse solliciti: quam nec ipsi curæ fuisse, iustè iudicamus. Suus quoque princeps, qui culpam admisit minimè leuissimam, hominem istum mittendo, ægrè ferre non debet, si molestiam ex facto suo sentit exortam sibi. Verùm altero

Lib. 5.

altero coniuncto argumento, quę etiã ab hac sententia procedant incommoda videamus. Quam tandem ob caussam certior legati princeps reddetur? Vt ipse inter legatũ iudicet & offensum principem? At princeps iste subijci alterius iudicio non debet. At periculi res plena est, subijci sententiæ eius, cuius personam altera tenet pars. At occasio & quidem iusta hinc nasci maiorum turbarum potest, si rescribat consultus, ne quid contra legatum suum agatur? Quid enim fiet? Agetur? Propiùs nunc lædetur princeps, quàm si ipso inconsulto legatus suus dimissus foret. An respondebimus, lædi ex iniustitia sua, qui noluerit sontem puniri? Verùm si sæuiturus in legatum princeps erat, quidquid ad consultationẽ suam responderetur; quid consulet? Dicis caussa? Vereor, ne etiam maioris contumeliæ caussa. dum non est sibi satis, præter voluntatem principis eius in legatum animaduertere, quod vult etiam id eo inuito, & reclamante peragere. Quod verò reclamaturus is princeps sit; ratio facit: nam hominem suum, immo suam imaginem, a se inauditum irato permittere aduersario principi, nec e dignitate, nec ex officio esse, facilè cogitabit. Ipsa prætere in Fabio experientia idem confirmat. Fabius deditus Gallis non est. Quod vel in opes, vel in gratiam eius referatur, certum documentum est, legatum non dedi. An non possumus pro explorato tenere, Catilinam ab simili deditione subtractum? Quid enim esse aliud potest hoc Ciceronis: *Te verò, Catilina, consulatum sperare aut cogitare non prodigium atque portentum est? a quibus enim petis? a Senatoribus, qui te auctoritate sua spoliatum ornamentis omnibus vinctum penè Africanis oratoribus tradiderunt?* Catilina deditus non est; quem, verisimile admodum est, iniuriosum in eos oratores fuisse, & dignum, qui dederetur. Saturninus deditus non est. vt narrauimus. Et si Romæ hoc factum est, quid alibi futurum sit, vbi ne millesima virtutis Romanæ pars, plus gratiæ, plus sordium reperitur, facilis est, & certa coniectura. Illud quidem ius est: sed vbi seruatum sit, & quàm benè tum hæc Romana exempla, tum illa omnia docent, quæ dicta sunt capite decimoquarto. Itaque qui sapit non ex eo, quod fieri debet, sed ex eo, quod fit, magis rem æstimabit. Verùm in nostra quæstione, quando nihil in legatum grauius statui posse decernimus,

In Orat. cos. compet.

quid expectare iuuat deditionem? Atque ita ista mihi sententia non placet. Sed nec quarta quædam probatur: quæ est, vt alij consulantur principes, & iuxta eorum monita huic legato fiat. nam & hæc corruit ex iam dictis. Et in summa si accedunt rationibus exempla, quibus opinio nostra comprobetur, quid ad alias imus definitiones? Noluerunt medici Alexandri Magni medicamenta regi exhiberi, vt vt visa optima essent, quoniam experientia non fuerant comprobata. Cedò, quæ præter nostram sententia vmquam vsurpata?

Cur. lib. 3.

CAP. XX.

Si legatus Principi maledixerit, & de dicendi libertate.

GRAVEM supradictam quæstionem excipit altera de eo legato, qui contumeliosis, superbísue sermonibus agit, exponitque legationem. Nam principi maledicere etsi læsæ maiestatis crimen non est, crimini huic tamen proximum valde, & ex se patet, & iuris interpretes volũt, & iuncti in Codice hi duo tituli palam faciunt. Quærimus igitur, quid huic legato fiet, qui principi maledixit. Et quid faciendum alijs sit, trium Imperatorum hæc est sanctio: *Si quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit: eum pænæ nolumus subiugari, neque durum aliquid, nec asperum volumus sustinere. quoniam si id ex leuitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignißimum: si ab iniuria, remittendum. Vnde integris omnibus hoc ad nostram scientiam referatur, vt ex personis hominum dicta pensemus, & vtrum prætermitti, an exequi debeant censeamus.* De conuitijs in absentem principem iactatis Augusti loquuntur. ceterùm illæ rationes, & si maledictum præsenti sit, etiam obtinent. Quamquam enim hoc atrocius sit contumeliasq; sibi absenti dictas non pluris fecerit Aristoteles, quàm si ipsum itidem absentem pulsassent: verum tamen semper est, leuitatem contemni oportere, insaniæ misereri, iusto ex accepta iniuria

Tit. 7. 8. lib. 9.

iuria (sic illa interpretor) dare aliquid, & indulgere dolori. Et hæc igitur, & reliquum, quod in ea constitutione sequitur accipio de his etiam contumelijs, quæ dictæ in præsentem principem sunt. Huc verò conferunt, quæ Rhodij legati pro alterius legationis caussa apud Romanos illis illam ob legationem infensos dicunt: *Superbiam verborum iracundi oderunt, prudentes irrident, vtique si inferioris aduersus superiorem est. capitali pœna nemo vmquam dignam iudicauit. etiam Deos aliqui verbis ferocioribus increpant, nec ob id quemquam fulmine ictum audiuimus.* Sic illi. Atque ipsorum conclusionem latè nostris consultis probatam Crauetta suo quodam responso ostendit. Ego autem ea omnia non ad alios modò, sed & ad legatos accipio. Delicta enim impunita esse non debere, iura omnia, omnisque ratio volunt. Ob superba & inhumana responsa legatis data an non bella? & legatus, qui talis in principem fuerit non punietur? Non ego dicendi libertatem legatis nego: nam Spartanorum, Atheniensium, Teucæ, Iuliani, aliorum exempla probarem, quos in legationes liberæ vocis sæuijsse narrauimus, improbauimusque. Sed contumeliosam linguam compesci volo. Qui enim iure aliquo abutitur, is eiusdem iuris patrocinio indignus est: & ipse illo se indignum facit: itaq. siue princeps iusserit, legatum taliter agere; indignus princeps est, cui ius gentium in legato adsit: quo ad communionem hominũ reperto vtitur in dissidium, atque discordiam, certè ad eam rem, quæ iuris non est. Atque ideo minus rectè legatum Iustiniani loqui existimo, dum ait: *Orator qualiacunque a principe se delegante acceperit, profert quæ si minus proba & rectiora videntur, non ipse propterea iure est incusandus, sed qui miserit fortè culpandus.* Itane vero? Siue etiam ipse per se legatus quid admiserit tale: profectò nec debet fecisse impunè, eadem ratione, alteraque, quòd mandati fines supergressus, in mandato sperare non potest. Nec verò iniuria principi, qui misit, hac in parte est: qui sibi imputare debet, quòd istiusmodi homini rem peragendum commiserit: quem scilicet aut nouit, aut (quod eòdem recidit) nouisse debet. & si fallitur, ad se potiùs redundare casum, summæ rationis est. Atque ita definitio ista confirmari valet. Sed quomodo oris libertatem distinguimus a contumelijs? Quæ necessariò a legatis aguntur, di-

Liu. lib 45.

Diony. lib. 4.
Liu. 4.

Proc. lib. 1. de be. Go.

cuntur, ea ad contumelias non refero. Ista sunt mera mittentis postulata, aut caussæ, cur is aliquid faciat, fecerit. Sed nec omnia postulata admitto, aut caussas omnes. Peti nolo, quæ sunt ipsa petitione iure gentium liquidò iniusta, & iniuriosa. Ipsa petitione talia sunt, quæ in ipsa prolatione sic sunt: neq;, vt sic sint, quidquam extrinsecùs solent desiderare. Causas probo necessarias, cōmodas, petitioni coherentes. ceteras non fero. Antonius legatum Cæsaris cædi & loris voluit, quòd ipsum esset procaciter allocutus. Fingamus, petijsse legatum, vt se Antonius dederet, quòd vir mulierosus, & perditus indignus esset, qui ampliùs dominationis particeps esset. Ego iure cæsum istum legatum adfirmo. nam quæ ratio? Fingamus, rationem non fuisse, sed ipsam simplicē denuntiationem: Aio (dixerit) te, Antoni, fatuum, scelestum, infamem. An tali legato parcendum? At quod postulatum? Videamus iam aliquot exempla contraria. Alexander Seuerus imperator sanctissimus, & summis semper stipatus iurisconsultis, Parthorū legatos ingrata a se quædam postulantes, omni cultu adempto in Phrygiam relegauit. Non probo. Laudo magis, quod cum hisdem Parthis actum Romæ sub Nerone, Tacitus lib. 15. narrat. Ait, barbarorum irrisum intellectum, qui Armeniam peterent, quam ereptā tenebant: propterea irritos dimissos; at muneratos tamen. Quod enim esset legationis institutum, nisi omnia petere liceret, quæ petenda esse, sibi quisq; suadet? Lacedæmones, Athuniensesq; Xerxis legatū terram regi postulantem & aquā deturbarunt in puteum, terrâq; superingesserunt, ac rursus dimisso dixere, habere ipsum apud eas ciuitates iuxta condictum terram, aquamq;. Factum infame. Scytha rex iustior, qui (vt lib. 4. scribit Herodotus) Darij legatum eadem a se petentem barbarè haudquaquam tractauit. Romani sanctè, qui Latinorū legatum loquentem (vt ait Liuius) tanquam victorem Capitolij, non tamquam legatum iure gentiū tutum, illæsum ipsi dimittebant. Ingratam Antiochi malignitatē dicit Plutarcus, incusatq;, quòd Xenocratē principem legationis Atheniensium liberè loquentem non tulerit. Et verò ita est. Quid enim si vox, legatoque, libera non est, liberum erit? Ab Emanuele Imperatore Constantinopolitano factum contra ius gentium tradunt: quoniam Dandulum legatum Venetorum paulò

Plut.

Herodia. lib. 6.

Polyb. lib. 9.
Herodo. in Polym.

Lib. 8.

In vi. Phoc.

Volat. lib. 21. Anthropol.
Fulg. li. 9. c 6.

lò liberiùs quædam locutum orbauit oculis. Veneti ipsi religiosissimi, qui (recensente libro 7. Guicciardino) regis Galliarum fœcialem denunciantem reip. bellum, iniustitiamque, aliaque exprobrantem religiosè dimiserunt. Verùm & exemplorum, & rationum abundè. Nec tamen multa ad rem non erunt volumine proximo, vbi de legatorum fortitudine agemus.

CAP. XXI.

De ceteris delictis & pœnis legatorum.

QVID verò si in alios legatus delinquit? Si in principem quid secius admiserit, diximus, principis arbitrium futurum, quam illi irroget pœnam: nam dedendum istum legatum censuimus. qui cum in potestate sit læsi principis, haberi ipsum pro dedito, iuris est. In deditos verò quid agi debeat, & superiores disputationes, & nomen ipsius dedititij palam ostendunt, quod modò posui. In alios si peccauerit legatus: de eius pœna statuere, non facio arbitrarium. Nec enim par ratio est, vt dedititius fiat legatus, qui priuatũ offendit, quemadmodum fieri omnem dedititium volumus, qui offendit legatum. nam inter publicam, & aliam personam latum discrimen est. Quid ergo non est iuris æqualitas, vt talia legatus patiatur in priuatum peccans, qualia peccans in legatum priuatus patitur? Non est. nec est tamen iniquitas, si ius hîc statuamus retaliationis. Atque ipse quidem statuerem: quoniam dei iustitiam Plato dicit. ego iuris naturæ talionem esse facilè credo, legis enim Mosaicæ est, & duodecim tabularum. quæ iura naturæ simplicitatem imitata, non ignoramus. Quinimmo philosophi Pythagorici simpliciter ius esse retaliationem definiuerunt: & ab Rhadamanto vsq; istã sententiam deducunt, versibus expressam talibus. *Lib. 9. de legi.*

Si contrapassus fuerit, quod fecerit idem:
Iudicium planè rectum, vindictaque fiet.

Quod etsi sit Aristoteli refutatum dogma, quia nequeat retaliatio vbique esse: in eo tamen, in quo iuri huic locus esse potest, admitto ipse. atq; Cicero, Iustinianus, alij volunt, & ipsa naturalis ratio do- *Lib. 5. Eth.*

Lib 3. de legi. cet. ius iustissimum esse, si in quo peccatur, in eo etiam sumitur pœna. Illudque a natura omnibus insculptum est, vt quod quisque sibi fieri nolit, id ipse alteri non faciat. cui in pœnam succedit meritò: vt omnes patiantur, sibique factum velint, quod in alios ipsi egerunt, factumque esse voluerunt. Profectò leges nostræ adseuerant in huiusmodi iure & summam inesse æquitatem, & sine cuiusquam indignatione iustam. Optima igitur hæc mihi definitio in caussa legatorum videtur, quos vno naturali iure iudicandos cognouimus, vt ex talione conueniantur in omnibus, in quibus obtinere talio potest. Potest autem in omnibus delictis, quæ spontè facta sunt, obtinere, si sunt etiam consummata. Et sponte facta, cum philosophis, appello, quæ nec per vim facta sunt, nec per inscitiam: vt ipsi copiosiùs declarant. Sed & quæ facta non sunt per iracundiæ calorem. vt eleganter est a Platone explicatum de legibus libro nono, & notatum aliquid ab Alciato lib. 1. disp. c. 17. Consummata autem dixerim vel quæ eò vsque perducta sunt, quò perduci ab hominibus possunt, & solent: vel quæ deliquendi finē statuere possumus, & solemus. Puta, delictum consummatum erit si venenum sit propinatum, etsi mors insecuta non sit. factum enim est, quantum in hoc facinore consummando ab homine fieri potest, soletque. Et illud rursus nomino consummatum, si, puta, vulnera inflicta sunt: nam delinquēdi finem in vulnere statuere multi consueuerunt. Itaque statuo & ipse delictum consummatum: licet, qui nunc vulnerat, non vulnera finem delinquendi esse voluerit. Coniuratio, ceteraque similia neutro modo consummata delicta vocabuntur: quia nec in ea totum, nec finem agendi quisquā constituit. Quinimmo nec censeo consummatum delictum, si quis arma simpliciter cœperit. non insultum fecerit. non metum incusserit. Et eadem ratio est. Quod si insultum fecerit; quia hoc tantum plurimi volunt: vt sit naturali, nō tantùm ciuili, ratione delictum, & nos delictum dixerimus consummatum: & pro huiusmodi in principem admisso legatum deditionis pœnam contrahere. Id, quod hîc veluti excessus subiungitur. itaque morti addici posse adfirmamus. quia quod priuato incontinenti permittitur; illud magistratui, & principi ex interuallo facere, concessum est. licet autem priuato interficere eum incontinenti, qui arma contra se mouet:

L. 1. D. quod qui. iu.

Aris. lib. 1. ma. mo. lib. 1. Rh. Xeno. lib. 3. de pæ. Cy. Picol. mo. phi. gr. 2. c. ij.

mouet: & quidem omnimodo, si honor id exigit suus. Ergo & principi sic licebit, in legatum animaduertere. rectéque visus mihi est sentire Heliodorus, qui sacros etiam legatos morti adiudicat, quòd virginem rapuissent, si scilicet deprehensi essent. nam si rapientes licebat interficere: & iam licet, Nunc ad lineas redeo. Pœnam talionis in delictis statuo, quæ sponte admissa sunt, & sunt consummata. Et quidem in personis omnibus statuo, contra Aristotelis sententiam: qui cum magistratu negat ius retaliationis obtinere posse: quoniam percutiens magistratus repercutiendus non est. Qua in re philosopho ego restiterim. Si enim iure magistratus hic percutiat, nullum in percussione delictum admittit. vt nec de retaliatione, nec de alia pœna tractandum sit. at si actum legis magistratus non agit: quî Aristoteles probat, magistratũ repercuti nõ oportere? Leges nostræ eum puniri, & quidem grauiùs vellent: quoniam qui iniuriarum est vltor positus, ipse iniuriarum auctor extiterit. Atque hæc mea sententia est de personis. Immo nec in eo Aristotelem sequor, quod talionem ab omni remouet, qui non sponte peccarit. Ego enim si damnum datum est pecuniarium, quòdue pecunia æstimetur, illic etiam retaliationem exciperem. quia vbi factum ipsum solùm emendandum est, par est volentis, & nolentis caussa: cum idem sit vtrobique factum. An enim decet me, dixerit damno affectus, propter huius imprudentiam damno affici, an ipsum? Plato certè est huius sententiæ auctor, qui damna hæc, præter voluntatem illata, nec numero, nec magnitudine per se minora alijs censet, & disertè sic statuit emendanda, vt nos statuimus. Ceterùm nec ipsis nouum est legibus, quæ in vsu sunt, vt qui nolens peccat simili pœna teneatur. Et nolentem definio in proposito iniungendœ pœnæ argumento eum, qui, si suus esset, non egisset, quod egit. Furiosus suus non est. Infans suus non est. Coactus suus non est. Hisce retaliandum non est. Qui in culpa est, non tamen in dolo, is a me dicitur inuitus. huic retaliandum, in præsentia scribo. Quid nunc vbi persona, aut caussa locum retaliationi obtegit? obtegit persona, quæ nolens patrauit delictum minimè pecuniarium. Obtegit caussa, cum factum simili facto puniri nequit. Incussus metus, insultus quî punietur? Scio Gallieni commentum.

Lib. 3.

L. 13. p. 6. D. de iniur.

L. meminerint. C. vn. vi.

In Rh. ad Alex.

Lib. 9. de legi.

L. 5. D. ad leg. Falci. l. 12. de leg.

Treb. in Gall.

ſed hîc tale nihil fieri poteſt in eo, qui ſciat metum ſibi, nõ aliud præterea machinari. Iudicis arbitrio rem hanc totam committerem. eſt enim talis, quæ in ſola æquitate conſiſtit. Itaque nihil (vt ſcripſit aliquando Scæuola) in perpetuum, vel generaliter definiri de ipſa poteſt. Et opinio hîc rectè procedit. nam iuri magis accedimus gentium, quo magiſtratui magis deferimus. Siquidem magiſtratus eo iure (magiſtratus dico principes) & iura & iuſdicentes fuiſſe, nec vna ratio, nec teſtimonio vno conſtat. Et nos in argumento iurisgentium verſamur. De veneno ſi quis me roget, talionem ſanè in ipſo locum habere, opinarer, non minus, quàm in manu, pede, oculo, dente, vulnere, vſtione, liuore, fractura, ſimilibus diſertè voluit Moſes. Quod namque is, cui veneno eſt retaliandum, mori queat: atque adeo plus in pœna ſit, quàm in peccato: id & in Moſaicis omnibus verum eſt. Sed & Sex. Cæcilius talionem ab iſto argumento defendit, Gellij lib. vlt. c. 1. Hæc iam iuris ratio ſi non placet: illam tenere in toto hoc negotio oportet, quam diximus de magiſtratus arbitrio: quamque tenuiſſe Romani videri poſſunt in iudicio contra Bomilcarem Iugurthæ comitem iure hoc gentium ſanctum conſtituto. Ego enim ſic accipio illa Saluſtij: *Fit reus magis ex æquo bonoque, quàm ex iure gentium Bomilcar comes eius, qui Romam fide publica venerat*. vt ſcilicet non expedito eo iure gentium, quo per certum promptumque rigorem res ilico tranſacta fuiſſet, iudicaretur; ſed per longius, leniúſque examen, per actiones plures, per vades ad mitiorem formam res tota inflecteretur. Reſtat verò vt hiſtoriam quandam, quæ totam iſtam tractationem abſoluit, exponam, & finem huic capiti facio. Subtractus eſt legati ope, conſilio obſes. Quid legato pro tali delicto fiet? Romæ is caſus cum eueniſſet, iuſſus (vt in ſelectis habet Polybius) legatus eſt vrbe intra dies quinque excedere. Narrat de altero Liuius libro vigeſimoquinto, qui obſides etiam ſubduxit. Sed quid acciderit, non explicat: vt de obſidibus non taceat: quos reductos virgis in comitio cæſos, ac de ſaxo deiectos, ait. Quid nos iuris eſſe opinamur? Obſidum corpora eodem modo ſacroſancta Dionyſius facit, quo legatorum. Obſides verò necatos videmus pluries. Immo Volſcorum trecentos ſecuri percuſſit conſul Appius, quòd ea gens a fœdere deſciuiſſet

L. 13. D. de di. & temp. præſ.

Exo. 21. Leu. 24.

Lib. 5.

Liu. lib. 2.

Diony. lib. 6.

desciuisset. Atque si ipsi obsides digni eo supplicio videntur, quid non & legatus videbitur, qui consilium, opem facinori præbet? Alios suadendo iuuisse, sceleris instar dixit Saturninus I. C. & consultorem pari pœna puniendum cum delinquente, non semel traditum est. Et ego quidem ita existimo, vt contrahat hoc facto legatus capitale crimen: & pro deditito fiat. graue enim flagitium in remp. admissum negari non potest. Exemplum Romanum sit potiùs ex populi illius moribus, quàm ex ratione iuris. Sic & obsidibus pepercisse alios scimus vtroque casu, quo necatos a Romanis narrauimus.

L. 16. D. de pœ.

Liu. lib. 2.
Guicc. 2.

CAP. XXII.

De iure Legatorum cum suis.

ABSOLVIMVS tractatum iuris legatorum cum externis. Nunc de eodem iure cum ciuibus dicendum est. Faciam verò hîc partes duas: vt vna ex legibus Iustinianeis composita sit, altera ex moribus populorum constet. Quæ nunc scribam, ea de minoribus legatis tradit Iustinianus. apta tamen pleraque sunt & maioribus. quod, qui attendet, percipere facilè potest. Primùm ergo iure Romano munus ciuile personale legationem esse, traditum ab Hermogeniano est, & eleganter a Charisio explicatum in titulo Digestorum de muneribus. Atque ideo Marcianus scripsit libro duodecimo Institutionum, ordine vnumquemque cogi munere legationis defungi: nisi scilicet iusta excusatio fiet. Quæ non vna est. sed eas hîc non exscribo. Nisi etiam & prohibitus quis est, legationem obire. quod cum quibusdam contingit: qui in lege quarta Digestorum de legationibus notantur. Id recito, quod ex lege decimasexta eiusdem tituli habemus, eundem plures legationes suscipere, non prohiberi, si & sumptus suadeat, & itineris compendium: &, quod ex lege quarta est, vnius legationis obeundæ gratia mitti plures potuisse, qui tamen tribus plures non essent. Rationẽ porrò harum mittendarum legationum præscripserunt & Augusti in vltimis legibus eiusdem tituli in Codice. Dignum autem relatu est, quod is quandoq;, cui iniuncta legatio est, potest & per alium mittere legationem. *Legati* (inquit I. C.) *vicarios dare non alios*

L. 1. & l. vlt.
L. 4. p. 3. de legatio.
L. 6. 7. 8. 13. eo.
l. 12. de vaca.
l. 21. de tut. & cu. l. 6. de exc.
D. l. 1. 3. 4. C. de legatio.

L. 4. D. de legatio.
L. xi. eo.

L.xi.eo. *possunt, nisi filios suos*. Sed & si absenti iniuncta est legatio, eamque gratuitam suscepit, potest is & per alium legationem mittere. vt alter docuit. Hæc de personis legatorum. Qui quàm obstricti sint negotijs reip. suæ, clarè liquet ex eo, quod interim nec alienis se possunt, nec proprijs immiscere. Sunt tamen aliqua de quibus agere non prohibetur: quæ in titulo de legationibus signantur, & in lege secunda de iudicijs. Ratio autem ipsius definitionis est, ne ab officio legationis suscepto legatus auocetur. Quare nec alij possunt legato negotium facere. vt dictum est. Quare etiam, si nulla sequeretur ex negotio auocatio, interdictũ neutrum est. Immo nec leuis auocatio impedit. Hinc si ante legationem susceptã mota legato lis in patria fiet, absens etiam defendi debet. quod in lite mota vbi legatio agitur contra est. in patria enim defendendam caussam cognatis, amicisque mandare discedens potest: & fideliter, & sine auocatione legati ea ab his optimè defendi valet. quod non contingit alibi, & legato præsente. Si tamen quid in patria pateretur, propter quod ad auxilium restitutionis in integrum veniendum esset, competere auxilium legato, definitum est. Legato autem (id sequi videtur) tempus prodest, ex quo legatus creatus est, non ex quo venit illuc, vbi fungi legationem debet. Sed nec finitur ex eo die, quo est reuersus, at cum quodam laxamento itineris: vt perbellè libro primo Membranarum explicauit Neratius. Reuersum porrò posse pro sumptibus agere legatum, etsi gratuita legatio fuerit, quos in publicum negotium fecit, iuris esse opinor: nam legatiuo tantùm carebit, si suscepit legationem gratuitam. quod & dabitur aliàs. Repetet verò etiam damna, quæ caussa legationis sustinuit. vt est ab iuris interpretibus traditum. quãquam in eo, qui mercenariam obit legationem, contrarium respondendum videtur. Est tandem & illud legato indultum, vt si in munere legationis, antequam ad patriam reuerteretur, decessit: sumptus qui proficiscenti sunt dati, non restituantur. Contra verò, si legationem deseruerit, alitérue in ea obeunda cessauerit, eum etiam puniri, cautum est. Quid his adiungere ex interpretum commentarijs cupiam plura? Vereor, ne & hæc, licet sumpta a fontibus iuris ciuilis, sordescant in splendidiori ista, quam fecimus iuris gentium explicatione.

Marginal notes: L.8.eo. — L.2.x.xi.ii. — L.24.D.de iudi. — L.27. de legatio. l.30. ad S.C Treb. — L.16. de legat. — L.5.8.26. ex qui.ca.ma.D. & l.30.86. de ad.he. l.1. C. ex qui. ca. ma. — L.5. de legatio. — L.4. de vacatio — L.7. quod cu. vn. no. — L.26. p.6. D. manda. — L.x. de Legatio — L.1.2.D.eo. l. 2.C.eo.

CAP.

CAP. XXIII.

De iure morum erga suos legatos.

ALTERAM itaque partem videamus, quæ est ex moribus magis, quàm ex iure: spectatque ipsos legatos maiores. Demosthenes in oratione contra Æschinē docet, a legatis rationem repetendam renunciatorū, suasorum, mandatorum; & in vniuersum, incorrupténe ea facta sint omnia. nec enim ferendū illud hîc, *Pœnas verborum non dari:* quia legatis hæc tantùm tradantur verba, temporaq;. Atq; in proposito quid Plato etiā voluisset, malo suis Latinis verbis recēsere. *Si* (inquit) *legatus, aut præco ea, quæ sibi fuerint publicè demandata falsò nuntiauerit, vel falsam legationem alio quouis modo obierit, ea tacendo, quæ dicenda illi fuerant, vel aliquid a se fictum retulerit, quod minimè extiterit, siue aliter in legatione præuaricari compertus fuerit, siue apud hostes, siue apud amicos res acta fuerit: aduersùs hunc agatur, æquè ac eum, qui Mercurij, Iouisq; legationes, & mandata impiè & nefariè fuerit transgressus. cui si iudicio succubuerit, penès iudicum arbitrium esto, ecquonam supplicio plectendus sit pro delicti merito.* Hæc Plato. Sed falsam legationem, hoc est, non demandatam capite vindicarūt Athenienses, & falsò obitam. Et ista enim falsa legatio (Suida declarante) dicitur, qua aliquid contra atque iniunctum fuit, actum, dictum est; aut contra reipublicæ vtilitatem. Fuit & illa Athenis lex, ne legati munera acciperent. & multi morte damnati sunt, qui acceperunt. Immo ille, qui pacem perhonorificam, probatissimamq; Atheniensibus omnibus cum rege Persa confecit, quòd in legatione munera accepisse visus fuerat, parum abfuit quin & ipse occideretur. in referendis certè rationibus quinquaginta talenta ab eo exegerunt. Videtur & Romę moribus cautum, ne legati munera, aut pecunias caperent. nam Fabritium a Censoribus scimus admonitum, iussumque reddere rationem, si quid in legatione ad Pyrrhum acta accepisset muneris, sordium contraxisset. Dux hodie Moscouitarum (referente in Icone Basilij Iouio) auferre legatis ad se redeuntibus munera omnia solet. Veneti suis interdicunt pœnis grauissimis dignitatē accipere ab eo aliquam, apud quem legatione funguntur. Quæ e-

Lib. vlt. de Legi.

Demosth.

Xenoph. lib. 7. re. Græ.

Dionys. in Select.

Iou. in Icone Her. Bar.

Alc. præs. 18. reg. 1. go magis probo, quàm quod ab interpretibus iuris ciuilis contendatur pro muneribus legato adseruandis. At ad istam partem fusiùs dicam vbi de temperantia legatorum verba facio. Ille quidem Atheniensis, de quo erat modò sermo, non ideo puniri non debuit, quòd egregiè in pace ineunda se gesserit, si & munera aduersus legem accepit. Nam placet Spartanorum consilium, qui ob idem etiam factum eundem pœna affecerunt & præmio. Adolescens is fuit, qui quòd strenuè aduersus Thebanos pugnarit, coronatus ab Ephoris est: & simul quia armis non indutus, (vt scribit Plutarcus) vel armis insolitis (vt Ælianus refert) pugnarit, ætatéque nondum postulante: quæ contra leges erant, mille dragmarum multa affecere. Notabile exemplum, si quis prȩterea sciat, qua occasione pugnatum sit. Sed & Sylla seruum, vt is præmium promissi indicij haberet, manumisit, atque ob scelus proditi domini de saxo deiecit. Hæc laudo, quæ probata etiam Seuero, Antoninoque Augustis cognoscimus; & rationi, qua bona a malis non quasi per Satyram, sed ex se singula censentur iustiùs. Ea verò nec est prætereunda quæstio, quam Cicero libro secundo de Inuentione notauit: si viaticum datum legato non est, & is præstituto propterea tempore in legationem non ierit; an sit puniendus. Mihi (quidquid Cicero disputet) videtur pœna nulla dignus, si nihil diligentiæ in eo desiderari potest, dum non stat per ipsum, qui curauit, qui vrserit, quominus sibi prospectum de legatiuo fuerit. etenim in hoc sunt rationes exploratissimæ. Et de pœnis hactenus. Benè actam legationem remuneratam Athenis non vno modo, cognoscimus. Sacræ oleæ corona: cœna in curia: laudatio: similes haud dubiè honores probè functis legatione dabantur. Romæ ad summos honores aditus inde fuerat. Cui legatio morti erat, statuas, columnas (si ferro perijssent) posuere, publicam sepulturam fato absumptis decernebant: obtinuit tamen Cicero, vt Seruio statua poneretur, etsi is ferro non perijsset. Atq; ista satis. nec enim historiam rursus ingredior: quando illam libro superiore explicasse voluimus: & hîc iam absoluimus tractatum de ipso iure legationum. Alij & erunt forsitan copiosiores, quibus hæc morum collectio fuerit cordi magis.

In vi. Agesil. lib. 6.

Liu. lib. 77. & Plut.

L. 1. D. de his qui vt ind i.

Liu. lib. 3. Phil. 9. l. 2. D. de or. iu. Plin. li. 34. c. 6.

ALBE-

ALBERICI GENTILIS DE LEGATIONIBVS LIBER TERTIVS.

CAP. I.

Quàm multa in legato conuenire debeant, vt officium suum præstare possit.

X his, quæ hactenus dicta duobus superioribus libris sunt, ad legati officium explicādum pergimus. Quod scilicet quanti sit, aut ex eo vno liquet, quod Cyrus inter primos educandum & instruendum sibi hunc duxit, qui fungi isto munere deberet. *Xenoph. lib. 8. de pæd. Cy.* Et verò legati munus quale sit, inde fuerit primò dispiciendum, quod mores, iuráq; legationum volunt. nam prima officij pars est, iura illa, & illos mores seruare; velléque vt seruent alij sibi. Ex eo etiam, quod legatus nouerit, qui, qualisque sit, instruetur maximè de reliquo omni officio: quia alia sit vnius, altera alterius legationis persona. Iā igitur de officio isto dicamus. Sed ita, ne oratorem, quo cum nomine conuenit; ne philosophum ethicum, œconomicum, politicum, militarem, quorū non paucis instructus esse præceptis debet, ne denique aulicum, cuius arte expers noster hic esse non potest, erudijsse velle videamur. Ego enim de legato scribo. & quemadmodum M. Tullius, qui rerum omnium exactam cognitionem in oratore requirit, earum tamen ne verbum facit: ita ipse, quæ propria legati sunt, persequar, & quantùm in me est, explicabo. Hoc mihi, vel ignoranti

opus illud vniuersum conficere, vel rectè de scribendi ratione iudicanti, consilium placet. nec alios, qui diuersum obseruant, adeoque nec Aristotelem ipsum probare queo, qui, similem perscripturus artem, longè plurima, alterius quæ sunt artificis ac præceptoris, docet. Etenim responderi a Peripateticis nihil animaduerto, quod aut propositum Aristotelis rectè defendat, aut vnum hoc indignissimè non cogatur admittere, vt a libris inscriptiones sint remouendæ, si alia isti æquè habent præter id, quod operis titulus tenet. Ergo Quintilianus, Cicero, Aristoteles, Xenophon, & Itali illi Castelioneus, Casa, Guatius, similésque pro illis disciplinis cōsulãtur, qui docēt. Mihi etenim satis est, dixisse, carere earū cognitione legatum non oportere: atque verum hoc esse, non vna ratione ostendere. Cupio autem & exteriora quædam in legato, & fortunæ, & naturæ bona reperiri: sine quibus appositè agere iniunctum munus non potest, nec officium suum rectè præstare. Quæ omnia qualia sint, & quàm multa, sequentes disputationes aperient. Certè, quæ ex superfluo (vt cum Polybio de militis persona disserente loquar) sunt, & inaniter redundant, missa omnia faciam. Et nec oportere Nicephoro auscultari censeo, qui in legato rerum omnium, omniumque linguarum cognitionem, & quidem excellentem requirit. Turbida, & ridicula hæc est virium nostrarum elatio: cùm si vel in triplum vita prorogetur, ne tum quidem nos rerum plenam posse cognitionem apisci, tanta est ipsarum obscuritas; & naturali intellectu sentimus, & viri doctissimi contestantur. Atque illi ijdem tradunt, habitum pro miraculo olim, si duarum linguarum quis notitiam tenuisset. Quod tamen quale sit, mox videbimus. Nam hîc, vt verbum de rerum scientijs dicam, quid cum omni medicina faciet legatus, quæro. quid cum astrologia. quid cum astronomia. quid cum physica. Veri ne sint sensus: quæ sit mundi forma:: quæ sit Solis magnitudo: quæstiones procul & ab sui oratoris officio remotas statuit libro primo de Inuentione Cicero. quid si remotiores innumeras ego prosequerer? Quid noster cū eiuscemodi artibus faceret? Politices pars est Legatio vt Plato indicat in maiori Hippia, & in Politico non semel scribit, Tassus etiam disertè ponit, nec non certissimum videri vnicuique valet. Quæ igitur illarum disciplinarum (ostende, qui ad-

In libris Rhet.

Lib. 9.

Lib. 6.

Gale. lib. 6. de sim. me. fa. lib. 2. 3. de puls.

In Epinom. lib. 7. de legi.

adseris de cælestibus Plato) in legatione vtilitas? Sed (vt diximus) nec possibilis est comparatio. egregiè enim & verè illic Cicero: *Quibus in rebus summa ingenia philosophorum plurimo cum labore consumpta intelligimus, eas sicut aliquas paruas res oratori attribuere, magna amẽtia est.* Sed & mediocriter doctos magnos in republica, multosque viros commemorant, & nos scimus, fuisse tales, qualis numquam vllus huiusmodi enciclopedicus extitit. Verùm & alibi disputatum a nobis est pleniùs aduersùs istos, qui orbem vbique crepant scientiarum. contra quos, mirum, quàm multus, sæpéque est Xenophon, & in hoc maximè nostro Politices argumento. His itaque in præsentia omissis, ad institutum progrediamur.

Lib. 1. de Inue.

Cic. lib. 3. de legi.

Lib. 2. 8. pæd. Cy lib. 4. de fa. So. & in œcon.

CAP. II.

Exteriora quæ in legato volumus conuenire.

VAE igitur exteriora illa sunt, quæ in legato volumus conuenire, vt is munere suo rectiùs defungatur? Duo esse videntur: oportunitas profectionis, & aptus legatorum ornatus. Scitum quippe illud Tyberij est ad Ilienses legatos. Officiosa ea legatio fuit in morte filiorum Imperatoris: at cum seriùs, quàm par fuerit, aduenisset, scommate excepta illo est: *Et ego*, resumpsit Tyberius, *casum doleo vestrum, Hectorem qui ciuem fortissimum amiseritis.* Historia apud Suetonium est. *Cuiq; sua tempestas est.* inquit sapiens. Et tempus Stoici definiebant actionis oportunitatem: qua non seruata, mutari & in contrarium officia omnia, ostendit Cicero. Sic missi Roma legati ad Antiochum de rebus summis acturi pudentissimè substiterunt, luctu ex morte filij superueniente distentum regem audientes. vt apud Liuium est. Verùm nota hæc pars. Modum, ornatúmue congruum ego & ex numero metior legatorum, & ex reliqua circa ipsos pompa. Narratum enim est de Sultano quodam, quod ludibrio existimarit haberi se, si sine amplo comitatu, etiam & muneribus legati ipsum adijssent. Qua tamen in re & quid legatio habeat, & ad quem mittatur, videndum est. Nam, vt de numero legatorum scribam priùs, putauit & Deme-

Eccl. c. 3.

Lib 1. de off.

Lib. 35.

Ma. li. 2. leg.

Plut.

trius ille vrbium expugnator, contemptum se a Lacedæmonibus esse, qui vnicum misere ad ipsum. Contra etiam in multitudine peccatum esse, Tigranes, sic de Luculli pusillo exercitu loquens ostendit: *Multi, si legati, vt pauci, si hostes adueniunt*. Atque cum hæc ita sint, vnum tamen missum non infrequentissimè, nouimus, & sine indignatione exceptum. Et e diuerso, a populis Indiæ quibusdam, memorat libro nono Curtius, ad Alexandrum centum venisse. & centum aliquando inducit Virgilius. & quingenti ad Iustinianum Persæ accessisse traduntur. siue hi fuerunt legati omnes, siue etiam comites, nihil in proposito refert. Nam & semper ferè vnus est, qui agit, dicit: & legationis princeps nominatur. vt reliqui comites & ipsi appellari quodam modo, censerique posse videantur. Miserat tam multos rex Cosroes, vt vrbem quandam ingressi occuparent. Itaque nec admissi sunt, nisi viginti: & legato conquerenti responsum fuit, ex more legatorum eum sic non aduenire. Sic, legere me alibi memini, tria equitum millia in legationem quandam profecta. Sed a principe non excipiebantur, ad quē ierant, intra mœnia vrbis, multitudinem armatorum (nam & armati processerant) timente. In præsenti argumento definire certi aliquid nequeo. Sed nec valde de ea re laboro, quia non ad legatū, quàm ad legantem ipsa pertinet. Satis autem fuit indicasse: & quidem oportuit, quoniam aliquid momēti in hoc legatorum & comitum numero est; vt fungi suo officio commodiùs legatus queat: si enim rectè afficitur ex his princeps, quæ prima in aspectum incurrunt: aditus legato ad reliqua longè facilior erit. De reliqua verò pompa hoc tantùm, quod & est cum supradictis commune. spectare maximè ad dignitatem vtriusque principis, cùm res exigit scilicet, magno comitatu, magno apparatu instructos, & ornatos legatos incedere. nam vnius referunt personam, & alteri quasi pares futuri appropinquant. itaque fieri citra dedecus nequit vtriusque, si persona hæc aliter se habuerit, quàm tanti loci maiestas exigit. Equidem si histrionem exsibilaremus, qui regis partes agens, sordido comitatu, nec ipse regaliter velatus, in scænam prodiret: quid huic fiet legato, qui non breuissimi temporis fabulam agit, sed verè induit principalem personam. Laudādi autē hîc mihi essent quamplurimi, qui & alias egregiè, & partem istam excel-

Plut. App. de be. Mithr.

lib. 30. Proco. lib. 2. de be. Pers.

excellenter executi sunt: & sunt mihi cogniti. tamen nisi vnum certi negotij, & temporis vnum, omnium videlicet præstantissimos, non memorabo. Ille illustrissimus est *Henricus Standlyus Darbyensis Comes*, qui proximis his mensibus Galliarum regi insignia summi equitum ordinis a nostra Regina detulit tanto cum splendore, & pompa: vt Gallia propemodum admirata magnificentiam eius legationis dicatur. Alter est perillustris eques *Amicius Pouletus*, qui annos quattuor apud eundem regem pro regina versatus in legatione & ad reliquam partem præstantissimè, & ad istam sic est, vt prioribus multis, & multis posterioribus plurimum de hac laude detraxisse, præripuisseq́;, constanti hominum fama existimetur. Non id est minimum in legato. atque Germani in legationes non alios mittere consueuerunt, quàm qui virtute, & numero comitatus eminerent. *Tac. de mo. Ge.*

CAP. III.

Natura bonis carere legatum non posse.

CVM exterioribus illis si & naturæ dona in legato conueniant, quis plurimum accessionis fieri neget? Pulcritudinem epistola quauis commendatiorem, ferunt ab Aristotele dictam: & eundem interrogatum, *Diog.* cur quę pulcra sunt in amorem sui allicerent, respondisse, cæci hominis istam esse interrogationem. Isocrates certè supra alias res omnes extollit pulcritudinem: & quæ pulcritudine *In enco. Hele* carent, ea omnia contemni adfirmat. Sed ego neque pulcritudinis encomium institui: neq; disseruero quam hominis pulcritudinẽ exigã, legatiq;. nam, vt hac in re mittam Aristotelis minutiorem *Lib. 1. Rh.* partitionem: primo de officijs Cicero quæstionẽ soluit, qui duas facit species pulcritudinis, virilem, & muliebrem: atque hanc in venustate ponit, illam, quam nos quærimus, in dignitate. Pulcrũ itaque legatum esse velim: maximè verò is, qui ad barbaros proficiscitur. nam refutata in vniuersum est Stoicorum sententia, cui- *Cic. de fi. lib. 4.* ctumque constare hominem animo, corporéque: & hominibus *5. lib. 1. de leg* barbaris in corporum maiestate venerationem solùm etiam esse, liquet, quòd & Magnus Alexander despectus a regina Amazonũ *Cur. lib. 6.* traditur, quia non eam omnino pulcritudinem in maximo illo

rege, & sanè pulcherrimo hęc reperisset, cuius ingentis rerum gestarum famæ rumore percita ad ipsum venerat. Sic & despectus & derisus Agesilaus Magnus (quod Plutarcus prodidit) ab Ægyptijs, vir breuioris staturæ. Non id Moschus anno superiore fecit cum illustri equite *Hieronymo Boeso*, qui ab Regina Angliæ legatus ad eum fuit. vir & maximis quibusq; legationibus aptissimus, & (quod nunc scribimus) nobili corporis proceritate, & ea aspectus præstantia, quæ simul & vigorem, & comitatem (pulcritudo Aristoteli in viro commendata) hominis facilè ostendat, sic insignis, vt ipse vnus in tanta Angliæ pulcherrimorum hominum copia legari præ ceteris illuc meruerit. Alibi apud barbaros secundùm hanc ipsam pulcritudinem, alibi secundùm proceritatē honores deferri consuetum, scribit etiam Aristoteles. & faciem in illa mundi barbarie multum valuisse, Lucretius libro quinto canit. Nec verò mirum est, si id cum barbaris euenit: quoniam qui hominem ex solo corpore, vt alij ex solo animo voluerunt, constare credent, si non credunt isti, qui, vt sentit Cicero, non re, sed nomine tantùm homines existunt? Sed quid barbaros in rem pręsentem produco? Stoicus Cato in legatos populi Romani, quorum vnus, saxo quondam in caput percussus, fœdas cicatrices præferebat, alter pedibus laborabat, iocatus sic traditur: *Mittit populus Romanus legationem, quæ nec caput, nec pedes habet.* Hæc de pulchritudine. De reliquis corporis bonis quis dubitet, quin idem, immo magis non sit? Atque hæc ita se habent. non tamen vt aliquando diuersa consilia non sint meliora. Sentimus enim quàm valuerit afflictum legati Chalcidensis corpus in senatu Romano: *Chalcidensium (aiunt) legatio ipso introitu ob id, quod Miccion princeps eorum pedibus captus, lectica est introlatus, vltimæ necessitatis exemplo visa res.* &c.

Lib. 4. Polit.

Lib. 1. de off.

Plut. Liu. lib. 50. App. de be. Mithr.

Liu. lib. 43.

CAP. IIII.

Quod fortunæ bona conuenire in legato debent.

NVNC de fortunæ bonis scribendum est. Hæc ego in legatis vehementer desidero: etsi sciam tantam esse quorundam principum siue stultitiā, siue peruicaciam, vt quem omnino mittant, vix cogitent, seq; vnos mittentes respici debere opinantur. Sed nihil

nihil de principibus dico. agant, legent vilissimos quosque, siue hos viliùs redimant, siue sint hac in re gratiosi: ipsi sæpe sentiunt, quid hoc sit, faciem, & personam suam ignobilibus hominibus dare. Augustus, legatis esse in Orchestra locum, vetuit, cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Accepi, quod Ludouicus XI. Galliarum legato vti soleret quodam (o rem fœdam) barbitonsore. & homini sanè tantum exhibitum honorẽ, quanto fuerat dignus artifex vilissimus. tamen adhuc aliorũ principum ego patientiam demiror, qui vel excipere hominem potuissent, & non se contemni existimarunt a Gallo. De legato ipso dico. Virum ignobilem posse nobilis, adeoque principis personam præstare, vix est verisimile. nobilitas enim ipsa est ille stimulus, quo ad res præclaras vrgemur. & plebeium genus, quin abiectè se, & humiliter non gerat, rarum est. Et vim verò fortunę bonis connumero, quam secum eò affert legatus, quò proficiscitur, quamque aut a maioribus habet, aut nata eadem sibi est ex reliqua anteacta vita, quóue alio fortunæ beneficio. Ecce, quòd Valerij, Menenij, Horatij gratiosi apud plebem erant, cum hac efficere valuerunt, quod alij non sunt assecuti. *Placuit* (inquit Liuius) *oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam facundum virum, &, quòd inde oriundus erat, plebi carum.* Et libro tertio. *Tum Valerius, Horatiusque missi gaudio ingenti plebis accipiuntur: quippe liberatores, &c.* Quid alios memorem? Sic ad Alexandrum, ad Antipatrum Phocio ab Atheniensibus legatus, quòd regibus vir esset acceptissimus, consecutus ea ab illis est, quæ alium consequi impossibile fuerat. Idem histrionem (ars hæc non dedecori Græcis) nescio quem ad Philippum misere, & notum regi hominem ex arte, & gratum. rem confecit. Antistites Christiani a Firmo missi tantum valuere apud Theodosium fauore proprio, quãtum nesperandum quidem alijs fuit: vt ex narrante licet conijcere Ammiano. Infinitus sim, si istud prosequor argumentum. Ceterùm Sabinarum mulierum nobilem legationem (legatio fuit teste Dionysio libro secundo) quis reticeret? Inter arma, cædesque legatione defunctæ illa sunt egregiè, quam alij nulli mortales potuissent. Quis in memoriam non reuocarit aliarum mulierum ad Coriolanum legationem? Hunc non amicissimi homines, non

Suet. c. 44.
Arist. lib. 2. Rhet.
Lib. 2.
Plut. in Phoc.
Aeschin.
Lib. 29.
Diony. lib. 2.

ipsi Dij, certè non Deorum sacra, & insignia frangere potuerunt: mater autem, & legatio muliebris ab ipso reportauit, quod est desideratum. Magna profectò, magna vis est in persona ipsius legati. Quod in secundo Gonzaga disseruit Tassus eleganter: & auctor Rhetoricorum ad Alexandrum hæc confert: *Ipse quidem nō potis est, qui pro vobis legatione fungatur: hic verò, qui Spartiatarum ciuitati amicus est, facilimè apud eos, quæ vultis queat efficere* &c. Indicauit verò & hoc ipsum egregiè Annibal Pœnus, dum Scipionem sic allocutus traditur: *Vestri quoque* (vt audio) *patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negauerunt pacem. Annibal peto pacem, &c.* eòdemque spectant & illa, quę itidem Liuius scribit de Cartaginensibus legatis, *Quorum ætatibus, dignitatibusque conspectis (nam longè primi ciuitatis erant) tum pro se quisq; dicere, verè de pace agi*, &c. & quod de Asdrubale Hæduo: *Is pacis semper auctor, aduersus factioni Barchinæ eo tum plus illi auctoritatis fuit*. Verùm (vt dixi) longiori oratione istud non prosequor. Reliqua, quæ ad legati officium propriè spectant, diligentiùs examinemus.

Liu.lib.30.

CAP. V.

Præstantem ingenio legatum esse oportere.

ET quod in omnibus hominibus solet desiderari, id in legato ego requisierim maximè: atque illud ingenium est. Ac verò ne de singulis bonis, quæ vno ingenij nomine comprehenduntur longam orationem instituam: quantus quæso potest legatus esse, qui celeri animi motu non valet? Hæc scilicet ingenij dexteritas est animi quædam vehementia concitata. vt dixit in Carmide Plato. Corinthij legati ni promptum habuissent responsum, quod Alexandro aliquando dedissent, quantum aberant, quin impotens regis ira eos non tractasset pessimè? Ciuem Corinthi factum Alexandrum ei denuntiarunt. indignatus rem minimi rex. at legati, Tibi vni, subdiderūt, & Herculi istud detulimus. Quo dicto sic placatus est Alexander, vt maximè etiam ea ciuitate gauderet, quòd par Herculi visus, habi-

Cic.li.5. de fin.

Sene.lib.1.de ben.

habitusque fuisset. Leo Byzantius Athenas missus, vt in componendis, quibus Athenienses affligebãtur, discordijs operam, quam posset, nauaret: obesus autem, & ventricosus cum esset, risum huic ciuitati statim commouit. Quid Leo? ingenio adeo valuit, vt ab hoc malo potissimum & desumpserit sibi dicendi occasionem, & ad concordiam traducendi Athenienses. nam statim ita: Quid me perpinguem ridetis viri Athenienses? Vxor mihi obesior longè est. & vtrumque tamen, quia concordes sumus, lectulus vel breuis tenet. &c. Demetrio (quod retulimus) excandescenti, vnum misisse legatum Lacædemones, qui aliter os legatus obstruxit, quàm quòd quæritanti responderit: Ita, rex, vnum ad vnum miserunt. Asdrubal Hędus dum victis Cartaginensibus pacem in Senatu Ro. petit, rogatusque, si ea daretur, per quos ipsi Deos in leges fœderum iurarent, quæ toties violassent: Per eosdem, dixit, qui tam infesti sunt fœdera violantibus. Lege libro trigesimo Liuium In hac parte excellat legatus necesse est: quoniam sunt eius actiones plæræque omnes, quæ tempus ad consultandum non præbent: quæque nisi per istos celeres animi motus rectè expediri non possunt: nam hi sunt, qui momento temporis & consilia in re subita suggerunt, & ordinem, ornatumque, quò acutè excogitata proferantur. vt Aristoteles, vt Cicero, vt alij docent. Sed quid ego exemplis, rationibusque rem manifestam illustrare conor? Quin dicimus potiùs, quomodo vis ista comparetur? Sed a natura ingenium singulis ingenitum est. Credo tamen adiuuari ab arte posse, & quodammodo etiam comparari. Nam legato non deerit quod argutè & eleganter respondeat, dicat, agat, si solerti iudicio, magnaque diligentia cogitarit priùs, quid sibi, suæque obijci, dici, fieri valeat legationi. parato enim quid vmquam defuit? Illud nec iuuabit istos conatus mediocriter, quod & legatorum, & aliorum dicta, facta attentè notauerit, quæ huius argumenti sunt. Excitamur enim similibus ad similia: & fieri etiam potest, vt idem tibi sit respondendum, quod alijs dictum, hæc obseruando, cognoueris. Sic scilicet eadem dicta, factaque in ore non infrequenter legimus plurium, & a pluribus vsurpata. In summa qui rerũ, siue occasionum genera tenebit: tenebit autem qui aget, quod dictum est:

Plut.

A. lib. 1. post. et lib. 1. Rh. C. lib. 1. de ora.

is particulares, quæ teneri non possunt, occasiones moratum præcipitandarum nec formidabit, nec ab ipsis se ineptè expediet. quoniam in generis notione inerit specierum semper, & indiuiduorum sensus multus: adeo vt cum ad ista venerimus, deficere ingenio non valeamus.

CAP. VI.

Legatus vt sit orator.

NVNC de reliquis, quæ legatum habere volumus, & homini non adueniunt, sed ipsi a se aut maximè quæruntur, dispiciamus. Oratorijs excultum virtutibus legatum desideramus, & nomen ipsum oratoris commune desiderat. Neq; in adsertione adserenda est, cur tantillum trahamus moræ. Id monemus magis, quod is a me nunc legatus effingitur, qui non vni tantùm aptus est speciei legationis sed omnium obire munus rectè potest. In bellico enim legato nõ admodum requirimus oratoriam vim istam, non in alijs multis. An requirimus in illo, quem agere mutam diximus legationem? An in tali, qui conceptis verbis legationem exponit? Qui reddere tantùm litteras habet? Sed & illud in proposito tenẽdum est, quod nec vmquam cupimus sic ab oratoria arte legatum instructum, vt arculas rhetorum omnes ei reuolutas velimus. Nec enim hunc virum, quem factis excellentissimis destinamus, ad verborum, linguæque anxiam illam sollicitudinem deuocare decet. Nam neque principibus, quorum personam legati gerunt, conuenit is dicendi character, quem vbique in lucrubationibus oratorum aspicimus, sed simplex, sed nudus a coloribus, figuris, luminibus. breuitas sermoni conuenit legati, & vt sit is illustris sentẽtiarũ & rationum põdere magis, quam elaborata dictione & amplificationũ digressibus. Etenim quod Demostheni accidebat cũ Phocione, id, nisi supradicta sequimur documẽta, legato nostro continget. Quæ orator ille maximus longa sæpe dicebat oratione, Phocio ea, multum ac sæpe dolente altero, pauculis omnino verbis dispergebat. Vis dicam, quam orandi rationem in oratore legato cupio? quam non improbaret Tacitus, siue is fuit Quintilianus, qui dialogum

Plut.

de

de oratore scripsit. quam Cicero alicubi popularem rhetoricam appellat. quam Menelao fuisse, Homerus Iliados tertio tradit, non multiloquam, non vagam, sed breuem, argutamque. ac ego quidē breuem appello ex Ciceronis, qui in proposito meminit Menelai, ex Aristotelis, & aliorum rhetorum documentis, quæ in mediocritate cōsistat. Eam ego locutionem legati esse velim, quam philosophorum esse Cicero in Oratore scribit, castam, verecundam, virginem incorruptam quodammodo; & sermonē potiùs, quàm orationem. Nollem oratorem nostrum oratore Scauro meliorem Catulo filio, Ser. Sulpitio, similibus. si in legatione exponenda, & sententia dicenda grauitas, si naturalis quædam auctoritas, si prudentia, si elegās quoddam & eruditum genus orationis, & in summa tantùm eloquentiæ in legato est, vt munus illud tueri facilè possit: vltra nihil ab ipso exigendum, opinor. Hæc mea opinio est: immo legati omnium, quos ego quidem nouerim, excellentissimi certum iudicium est. *Franciscum VValsingamum* dico. Is aliquādo mihi in istam sententiam disserebat. Sed & legati illi huc concedunt, qui longas orationes missas faciendas, vt res paucis transigeretur, Belisarium aliquando monent. Hac iam dicendi ratione noster agat, oret, lenocinetur. & Tassus enim lenoni legatum, quemadmodum oratorem quendam coquo in Gorgia diuinus Plato, assimulat. & hoc ipsum Plautus alicubi intulit. nescio verò (nā id ab vltimis studijs pueritiæ memoria repeto) si etiam Iustinus scribit, dum a rege quodam missos lenones tradit, atque eosdem mox legatos appellat. Socrates certè, vno se lenocinio confidere vel maximè, apud Xenophontem in Conuiuio contestatur. ea est ars conciliandi amicitias. ea est legati ars maxima. Restat nunc vt de his verba faciamus, quæ tenēda ista in parte legato particulariter sunt, dum legationem renunciat. At executus id est Aristoteles in Rhetoricis ad Alexādrum. igitur ab opere ipse supersedebo.

Lib. 2. de fini. *C. in Bru. A. lib. 3. Rh.* *Proc. lib. 2. de be. Got.* *In Mil. glor.* *Cap. 29.*

CAP. VII.

Sermonem teneat legatus eius, apud quem agit.

LINGVAE præterea illius, apud quem legatus est, notitiā habere noster orator debet. hoc enim remouet incom-

moda, adfertque commoda multa. Et, vt hinc faciamus initium, semper is barbarus est, qui loquitur homini, apud quem verba facit, si is non intelligit dicentem. Sumus surdi omnes (vt ait Cicero) in linguis, quas non intelligimus. Quid verò si interpretis copia non est? Fieri potest, ne sit. Meminerimus quid cum interprete Themistoclem egisse, scripsimus libro superiore. Caracalla interpretes non semel necauit, vt per eos non innotesceret, quid acti fuisset. quod in selectis de legationibus ex Dione resciuimus. Esto autem, licuerit, liceatque interprete, quem & mancisca-tur legatus, vti: fidere tamen vel probitati vel ingenio eius, hoc quantum est? An & ex persona dicentis interpretis ita ille afficietur, qui audit, vt si ex legati ore digniori perciperet? Succedit verò mox & incommodum aliud, quod qualis fuerit responsio orationi suæ data, omnino ex interprete (vt vt hic probus, prudensq; fiet, benè rescire legatus nequit. Mitto quod cum Satyro histrione accidisse Demostheni, Plutarcus narrat: quæ scilicet eadem erant, visa diuersa fuisse recitante Satyro, atque cum Demosthenes recitaret. Demus interpretē (quod impossibile est: vel si ille interpres sergius sit, quem libro quarto Agathias in negotio hoc præstantissimum facit) orantem planè ac is fecit, cuius verba referuntur: illam certè vocis energiam, & latentes illas affectuum significationes inter dicendum assurgentes referre interpres nequit. Cedò, quî obseruabit eas etiam significationes affectuum, alio dicente, legatus, quas in auditoribus omnibus esse scimus, & is solus notare aptè potest, qui agit, aut qui singula sentit, quæ aguntur. Quid est, quòd prudentes medici libentiùs ipsi vident, alloquuntur ægrotū quàm si, quid quid in re est, referatur eis ab alijs? Nempe quia multa sunt, quæ percipi nisi nostris oculis nequeunt. Et est simile, quod de testimonijs ad iudices quosdam Adrianus imperator rescripsit Id tamen non refero. At hæc quoque fieri posse concedamus: quęso quæ certitudo manet legato, si ex interpretis iudicio (iudicat enim hoc loco iste, qui quod sensum excedit refert) totus pendeat? Verùm & quem statueremus illum oratorem, qui per interpretem diceret? quem legatum statuimus, si is est orator? igitur ob hęc vitanda incommoda, definimus, legatum indigere interprete non debere; atq; ideo cognitum ipsi sermonem esse oportere, quo is vtitur

Lib. 5. Tuscul.

Cap. 15.

L. 3. D. de testi.

Bal. in l. 20. p. vlt. de testa.

titur, quem alloquitur. Probo Tissaphernem Persam, qui legatum misit Spartam linguæ Spartanæ gnarum. Perseum probo, qui hominem legauit ad Gentium regem Illyriorum sermonem callentem Illyricum. Non dubito, quin Romanorum pleræque omnes legationes ab tali non fuerint lingua instructæ, qualis ipsis citra omnem interpretis opem satis ad munus obeundum fuisset. Etruscum enim sermonem, mox Græcum pleriq; omnes, qui ad rempublicam capessendam nutriebantur, discebant. Sermo autem Græcus quà non patebat? Cartagine erat benè notus, si verum est, quod interdixerint illis Romani, ne vterentur. Quis nescit de omni ferè cis Eufratem Asia? Quid Saguntum, Emporium, alios in Hispania locos, & Massiliam in Gallia memorem Græcas vrbes? quid rationes conquiram, quibus, non quidem communiter notam (id enim Cæsari refragaretur) linguam Græcam & in istis Europæ partibus ostenderem, sed incognitam non fuisse? Scripsi aliquid ex Cicerone ad rem alibi. Quid quod legatos vsos interpretibus in tota Liuij historia, aut fallor, non legimus? Scio tamen & alios, & legatos interpretibus aliquando vsos. Verùm quid quid facti sit, ego docui satis, sic fieri oportere, vt dixi. Et nunc quidem si legatus linguam Latinam teneret, benè prospectum ei opinor: quoniam longè hæc est hodie in vniuersa Europa notior, quàm fuerit Græca. Si tamen & eas cognosceret, quæ nunc viuunt, vbi futurus legatus est, magis atque magis probarem. nam, vt alia omittam, afficere, quemadmodum volet, poterit legatus regem sanè certiùs, si huius ipsum patrio sermone alloquitur. Quis isto magis non afficitur, qui congenitus nostris sensibus est? Iterum de interprete. An cum interprete hæc consequemur? Scilicet idem planè est interpres & legatus; atque quod hic dicendo nunc vnum, nunc affectum alterum in principe audiente mouendum, promouendum censeret, idem facturus interpres siet. At immutanda oratio non infrequēter venit ex his, quæ dicendo, fieri animaduertimus. quod probè Rhetores omnes admonēt. nec verò istud facere per se interpres, aut illum, vt faciat, surdus noster iubere potest, qui sentit eorum nihil, quæ fiunt. Mittamus interpretem, qui sapienti legato num-

Thucid. lib. 8.

Polyb. in select.

Liu. lib. 2. 9.
Diony. 4.

Lib. 4. lect. c. 3.

Cic. in ep. ad Therm. & in ora. pro Bal. & l. 5. de Capt.
Sall. de be. Iu.

quam adsuerit. Discat & viuentes aliquas legatus linguas, vel nobiliores, vel quæ vsui sibi ex cōmercijs gentium, vicinitate, opportunitate, alia occasione esse queunt. Onus non impono homini omnium addiscendarum linguarū. quod Nicephorus facit. nullæ enim humanæ vires id ferent. siquidem linguæ innumerabiles sunt, vt scribit Cicero; tantum abest, vt disci etiam possint. & vir optimus Manutius, totam ætatem vel vni addiscendæ linguæ Latinæ consumere homines, non vno in loco conquestus est. Illéque in hoc forsitan poëtam agit, qui vsque etiam ad eloquentiam cognitas cuidam canit linguas Hebraicam, Græcam, Latinam, Hispanicam, Germanicam, Gallicam, Italicam, Æthiopicam, Arabicam, Syriacam, Persicam, Anglicam, Chaldaicam. Mithridatem, quem duarum & viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas calluisse scribunt, scio linguas tam multas non calluisse: nec enim tam patebat in immensum eius imperium; vt liquet ex Appiano optimè. Fuerint itaque non linguæ, sed idiotismi plerique omnes. Idem de Cleopatra responderim: de qua scilicet magna etiam notata in proposito sunt. Meminerimus verò risum ducis Romani, qui Dacas, Medos, Elimæos, Cadusios, alia nomina vix fando audita Antiochi legato accensente pro rege stare: *Atqui*, inquijt, *hi omnes Syri sunt*. elegans est apud Liuium libro vigesimo quarto historia. Tres igitur cum Ennio, qui & tricor propterea dictus est, linguas teneat legatus noster, &, si potest, vnam adhuc & alteram. Nec enim admodum difficile iudico mandatum præsens hominibus, qui rerum scientias minutissimè persequi non coguntur; & abundant affatim otio, reliquisque commoditatibus, quibus ista comparari solent. Themistocles anni spatio Persicam didicit. Sit & Themistocles testimonium in definitionem nostram. nam didicit Persicè loqui cum Persis futurus, acturus. Et quoniam multa hîc diximus, caput cum Demosthenis facto concludo. Is Græciam legatus peragrans colloquendo, & instigando omnes ferè populos, & Thebanos ad bellum resides in Philippum armauit. Num tanta per interpretē effecisset? Cum interprete principium & finis.

Lib. 5. Tusc.

Gell. li. 17. c. 17

Plut. in Anto.

Thucid. lib. 1.

Plut.

CAP. VIII.

Magna in legato historiarum cognitio requiritur.

ISTORIARVM prætereà cognitionem legato nostro commendauimus. Nam vt infinitas historiæ laudes prætermittam: hoc certè ex earum cognitione legatus assequetur, quod quasi innumeras obierit ipse legationes, dum tot legatorum facta, dicta, euenta perlegerit, eruditus euadet facilè atque peritus normam componendi actionum suarum. Neque enim aliud est nostra prudentia, quàm euentorum obseruatio, rerumque præsentium ac futurarum ex præteritis tamquam ex fonte scientia deriuata. Et hoc ipsum illud est, quod apud Procopium libro tertio de be. Goth. legati Longobardorum dicunt, & passim viri prudentes adfirmare consueuerunt, eum, qui de futuris velit dispicere, præterita intueri debere. *Nam quæ* (inquit libro secundo Rhetoricorum Aristoteles) *futura sunt, plerumque paria, similiaque sunt ijs, quæ iam facta sunt.* & libro primo: *ex præteritis futura conijcientes iudicamus.* Quoniam scilicet res mortales omnes, omniumque temporum summa nexæ similitudine sunt. etenim, qui omnia faciunt, homines ijdem sunt, naturam eandem, eosdemque affectus perpetuò retinentes. quare, effecta eadem existere, necesse sit. Sed & rerum obseruatione patet, verum esse, quod dico. quantam enim videmus morum in singulis populis vicissitudinem? Sanè aut nullam, aut leuissimam. Est hoc cœli, terræque opus, vt hæ huius, illæ illius gentis sint rationes. quod Hippocrates docuit, & alij plures exscribunt, atque in persona Manlij Consulis Liuius libro trigesimo octauo elegantissimè tractat: & ex se libro quinto dicit, dum de Rhætis loquitur: ac rursus libro quadragesimo quinto de alijs. alibi etiam, licet a se diuersus, tamen & illud in nostrã sententiam, habet, quod nec terra mutata genus, aut mores mutat; & quod natura insita velut ingenio terræ vinci nequit. Hæc eadem de vi terræ, ac cœli Herodotus, Plato, Polybius, Cicero, Plutarcus, Curtius, alij (vt dixi) notata reliquerunt. Si itaque idẽ cœlum, eadem perpetuò manet terra: eædem & perpetuò ratio-

Arist. c. ij. Rh. ad Alex.

Machia. lib. 3. Obseru. in Liu. c. 43.

In lib. de ae. aq. & lo.

Lib. 37.

H lib. vlt. Pla. lib. 5. de legi. Po. lib. 6. C. de le. agr. Plu. in Pomp. Cu. li. 8.

nes populorum manebunt. Scio, educationi, consuetudiniq; deferri plurimum. Sed non vt rerum natura inuertatur: nam quod natura insitum est velut ingenio terræ vinci nequit. Quamquam ista quid diutiùs prosequor? Historiarũ peritus & præterita sciet, & cognoscet præsentia. Volo namque legatum, cùm antiquis dedisse historijs operam, tum etiam recentioribus. Quare ad eas, licet certissimas, coniecturas ipsi recurrendũ non fuerit; qui hodierna nequaquam ex anteactis, sed ipsa per sese nota probè, & explorata habebit. Quid? Potuit Lucullus, cum esset Roma profectus rei militaris rudis in Asiam factus Imperator venisse, opera simili, sed paucorum dierum adiutus, qua existere aliquem legatum posse, nos adfirmamus: & id ipsum non fiet? Age: negari illud nõ potest, instructum ab historijs euasurum in legatum optimum trihorio longè facilius, quàm, destitutus si sit ab isto auxilio, annis multis, multisque faceret. Ecce autem me ipsum do in quale quale exemplum, qui ex persunctoria, breuissimique temporis lectione historiarum hæc potui (credo inutilia penitus non fore) obseruata, præcepta explicare. Quid ergo faciet is, qui in hanc vnã curam intendet? qui propterea diligentiùs, qui plures historias euoluet? eum profectò futurum legatum summum, & antequam attingat vllam legationem, opinor. Nec enim nauta ex commentarijs (vt dicere solebat Galenus) hic noster erit: aut desipere credetur, prout & desipere & delirare Phormionem philosophum dixit Annibal, quòd de re militari, cum numquam in militia fuisset, se coram milite, & imperatore præstantissimo ausus esset disputare. Nam iste legatus, non ex fallacibus hominum siue coniecturis, siue rationibus huc accedet, sed doctus ab certissimis rerum experimentis prouinciã sibi demandatam ingredietur, animo iam perlustratam suo, totamque cogitationibus suis exploratam, immo etiam oculis subiectam, & pedibus ferè permeatã. Positus enim est quasi in specula, & summo quodam monte is, qui cum historijs est: vnde subiectos campos, vallesque, & quoscumque, qui loca hæc inferiora perãbulent, horũq; gressus omnes facilè despicit. Ergo cum descenderit ipse, inq; aliquod se dederit iter; commoda, & incommoda loca, & rectas, & obliquas vias præclarè noscet, & in itinere instituto, susceptoq; cum fructu ac laude versabit. Habet profectò hoc

Cic. in Lucu.

Cic. lib. 2. de Orat.

hoc præter alias scientias historia, vt ex ea & theoricam, & practicam simul assequamur. Atque cum hæc ita sint rationibus comprobata, quid Alexandrum ab rerum gestarum Achillis, quid maiorem Africanum ab Cyri facinorum nobilissimorum siue historia, siue fabula eruditos commemorem? Maximè vtilitatis historia legato est.

CAP. IX.

Quatenus philosophia legatum deceat.

SED ad historiarum cognitionem accedere & illam philosophiæ partem, necesse est, quæ de moribus tractat, & ciuitate. Nam ista quasi anima est historiarum: vt quæ omnium caussas cōtineat, explicétque dictorum, factorum, euentuum: atque ideo historiæ notitiam non nudam, inanemque esse sinat, sed in certos, vtilesque rerum vsus perducat. Nec verò in negotio isto verebor omnium præstantissimum dicere, & ad imitandum proponere Machiauellum, eiusque planè aureas in Liuium Obseruationes. Quod namque hominem indoctissimum esse volunt, & scælestissimum; id nihil ad me, qui prudentiam eius singularem laudo, nec impietatem, aut improbitatem, si qua est, tueor. Quamquam si librum editum aduersus illum considero. si Machiauelli condicionem respicio. si propositum scribendi suum rectè censeo. si etiam meliori interpretatione volo dicta ipsius adiuuare. non equidem video, cur & ijs criminibus, mortui hominis fama liberari nō possit. Qui in illum scripsit, illum nec intellexit, nec non in multis calumniatus est: Et talis omnino est, qualis qui miseratione dignissimus sit. Machiauellus Democratiæ laudator, & assertor acerrimus: natus, educatus, honoratus in eo reip. statu: tyrannidis summè inimicus. Itaque tyranno non fauet: sui propositi non est, tyrannum instruere, sed arcanis eius palam factis ipsum miseris populis nudum & conspicuum exhibere. An enim tales, quales ipse describit principes, fuisse plurimos ignoramus? Eccur istiusmodi principibus molestum est, viuere hominis opera, & in luce haberi? Hoc

fuit viri omnium prudentissimi consilium, vt sub specie principalis eruditionis populos erudiret: & eam speciem prætexuit, vt spes esset, cur ferretur ab his, qui rerum gubernacula tenent, quasi ipsorum educator, ac pædagogus. Ceterùm hæc disceptatio vlteriùs haud ducitur. Si fauere scriptoribus volumus, multa & in hoc vitia emendabimus: aut illa saltem feremus in eo, quæ in Platone ferimus, & Aristotele, aliisque, qui non dissimilia commisere peccata. Feremus autem, quia meliora deterioribus longè plurima & is habet. Hoc habet, quod in præsentia quærimus, vt in lectione historiarum non grammatizet, sed philosophetur. Eget profectò altera alterius scientiæ cognitione. Nam absque historia philosophus talis mihi esse videtur, qualis qui rectam quidem ingreditur viam, sed quòd in tenebris ambulet, certò cognoscere nequit, vbi sit: nec ea bona colligere potest, quæ Sole exorto solùm apparent. Historicus contra ambulat ipse quidem in luce & splendore rerũ gestarum: at quoniam eundi viam non ideo tenet, quòd prospectus sibi vndique patet; temerè incedere, casuque cum oportet. Si enim in re aliqua peragenda is velit cum suis, quæ multa obseruauerit, exemplis progredi, cedò quæ sequetur? Non proferet exemplum, cui exemplum contrarium desit. vt vel ex his, quæ superiore libro tractata a nobis sunt, cognosci facilè licet. Philosophia ergo est, quæ de exemplis iudicabit. & iuris scientia (philosophiæ pars) fuit, quæ de iure legatorum dum disputaretur, exempla subtili trutina æstimauit. æstimabimus, si quid in nobis huius virtutis plus erit, & in reliqua omni disceptatione. quoniam & Socrates dicebat, turpes absque scientia opiniones esse: & id esse si aliena quidem facta, sententiasque producere, quid autem nos sentiamus, & rectum existimemus, fari minimè valeamus. Philosophia id faciet, vt possimus. Philosophiæ iunctam historiam cum encomio illo admitto, vt haud secùs quàm domina, nec nutabunda, nec adulatrix iubeat, planéque constituat, quibus nam adhærere, quæ fugere nos oporteat. Non fero aliàs. Philosophũ legatum sine multa historiarum cognitione non fero. puer enim hic a Cicerone diceretur. Nuda, tenuiaque eiusdem bona appellaret Plato. Docent periti, & ipsos politicos homines philosophiæ paulò familiariores factos, ad reip. gubernationem inutiles prorsus euadere, omnique

P. lib. 8. de re

A. lib. 5. Polit.

Pla. lib. 5. de rep.

Agath. lib. 1.

Isocrate.

In Phædro.

nique intellectu destitui, & communi etiam sensu carere, reliquis certè ineptiores ad res gerẽdas, experientia ipsa quotidiana comprobari. Nec his sanè, quæ in Socratem in re præsenti aliquando Callicles dicit, aut his, quæ ipsemet dicit Socrates, video ego, quomodo responsum sit. Sit enim vel in vulgo vitium, quod vti philosopho nolit, vel in eorum imbecillitate ingeniorum, qui philosophiæ dediti pares etiam publicis rebus esse non possint; sit in re alia: nos perspicimus satis, putum putum philosophum ineptum curis huiusmodi esse. Ridiculi igitur illi sunt, qui Alexandri, similiumque exemplo omnem philosophiam viro in rep. versanti discendam, penitiúsque demandant. Et nesciunt vani homines, Lunæ ecclypsim regi ignotam, fluxum, & refluxum Oceani prorsus inauditum, aliasque haud dubiè similes rerum historias. nec enim de caussis, etiamnum philosophos summos latentibus, iuuenem coarguerim. quod & me contra facerem: qui nihil istorum in viro politico exigi velim. Aliud in Imperatore requiri, ait Pollio, cùm inter litteratos emicuisse Gallienum narrasset. atque idem oratione Marij verissima apud Sallustiũ, & alterius apud Liuium libro nono (ne plura appellem testimonia) liquidò confirmatur. Nominem præstantissimos viros vel vlla absque litterarum cognitione? Carolus V. nostra ætate, Consaluus Magnus, Sfortia Mediolanensis, innumeri & bellicis, & politicis artibus clarissimi viri extitere tales. Sfortia, quòd nec scribere sciebat, se, dicere consueuit, qua manu ensem tractare didicerat, eadem calami ductiones discere non potuisse. Et politicus noster eleganter adfirmet, licet, se studia rerũ publicarum sectatum, vacare alijs cogitationibus, & contemplationibus nequijsse. Est verò eadem & de legatis ratio, quæ de politicis illis, principibusque est: nam & politicus est legatus, & principis etiam personam tenet.

Pla. in Gorg. & in Theæt.

Pla. lib. 6. de rep. & in Hip. ma.

Cur. lib. 4. 9.

Iou. in vi. Adr. 6. in lib. 3. vi. illus. in vi. Sfo. c. 81.

CAP. X.

De litteratis legatis.

IVVAT in præsenti argumento paulùm adhuc immorari. Quid tu, dicent, huc viros benè litteratos venire non sinis, si litteratissimi admodum multi munus legationis peregerunt? Accipe ex omni ferè ge-

nere philosophantium. Theologi legatione funguntur. Augustinus, Chrysostomus, Grægorius, alij, vt ipsimet, & ecclesiasticæ historię narrant. Philosophi, quos communi nomine appellamus, legationes gessere ex cunctis pænè sectis. Archelaus, Critolaus, Menedemus, Xenocrates, Arcesilaus, Theodorus, Crates, Aristoteles, Carneades, Diogenes: & hi vltimi duo, Ciceronis testimonio, e scholis excitati, cùm nullam vmquam reip. partem attigissent. Quid plures memorem? Rhetores, Sophistas, Grammaticos, Medicos, Iurisconsultos vocem? Nullum litteratorum genus fuit, quod isthæc munera non attigerit. Testimonia autem auctorum singillatim proferre, molestum. Ita dicent, opinor, qui aduersarij esse volent sententiæ, quam nos inducimus. addéntque pro colophone vulgatam illam Platonis sententiam, quæ septima in ipsius epistola habetur, & libro quinto ac sexto de rep. Philosophantes rectè in his administrationibus versaturos, non alios. Huic sententiæ & rerum experimenta adiungent: Epaminūdam, reliquosque Thæbeos philosophos, & remp. illam, philosophis clauum tenentibus, fœlicem: item Dionem, & philosophorum exercitum eius: similia exempla adgregabunt, quibus sua hi dicta confirment, nostra refellant. Ceterùm neque nos longè hinc iubemus litteratos facessere, sed literaturam exquisitam non requirimus, &, si placet, etiam improbamus. Et nostræ stant rationes. Nam horum omnium, quos appellauimus, philosophorum legationes aut tales fuerunt, quales ab talibus (Num & mulieres functas legationibus ignoramus?) hominibus tractari etiam poterant? Nos optimum legatum cogitamus, qui omnibus est legationibus aptus. Vir in libris perpetuò abditus an est huiusmodi? Scilicet & in lucem noctua dimissa oculis non caligat. Notatus in re politica & Aristoteles est: atque erratorū eius caussa illuc refertur, quòd minimè in rerumpub. rectionibus versatus fuerit. Quid alijs fiet studio litterarum penitus addictis, siue obeunda legatio est, siue id generis aliud peragendum? Sed neque ego dum philosophos a legationibus vacare iubeo, philosophos omnes intelligo. Seruium, veterem illum iurisconsultum, nostros Bartolū, Buttrium, Iasonem, Budæum, Guicciardinum, alios, qui legationes obiere, ineptos huic rei fuisse non iudico. Non Ciceronem ineptū

Diog. App. Plu. Poly. Zos Proc. Gell. Xenoph. Pla. Cic.

Bod. me his. c. 4.

tum legatum existimassem, quem Senatus Romanus aptissimum opinabatur. Demetrium Phalæreum, Hermolaum Barbarũ quis legatos optimos non censuisset? De illo Tullius, de hoc testimonia recentissima adfirmant, & doctrinæ studijs, & ciuitate regenda viros excellentissimos extitisse. Istos ego a communi definitione sepono, & alios eiusdem rationis. isti enim vt qui in Sole ambulant colorantur, sic cum litteris suis traduci animis semper in rerum curam publicarum valent: maximè si litteraria studia ea sint, quæ diuersa ab cura ista non sint. Ea fuerunt Phalerei, Ciceronis, Seruij, reliquorum, quos vltimò nominabamus. Studia fuere Ethica, Politica, Legalia. & illa nos adprobauimus. hoc tantùm ex consilio Neoptolemi (dissentiat, vt velit, Cicero) additum cupimus, ne omnino sit incumbendum vel istis siue cognoscendis, siue vsurpandis precognitis. Nam quid aut in iure ciuili penè innumera velit legatus cognoscere, quæ priuati iuris sunt, quæ sunt forensis exercitij, quæ sunt administrationis certæ cuiusdam personæ? Si cognita & hæc dein velit vsurpare, an non cum Scæuola ridebitur, cuius in Graccana seditione ineptissimum a iure ciuili sumptum consilium Valerius libro tertio capite secundo notat. Ridiculo & Iulianus Imperator fuit, quòd iuri innixus ciuili cum Seuero tamquam ex interdicto contendere de imperio voluisset. Fori aliud ius est, aliud regni. Ius ciuile, quod vestigia etiamnum multa iuris huius publici tenet, & rationes vbique, optimasque ad vtrumq; habet ius; in his scilicet legato inseruiet. Hæc nouisse, satis: cetera inutilia, etiam & vsurpatu inepta. Disciplina Peripatetica, quá sectatus Phalereus est, ipsa non minoris fuerit vtilitatis legato. disciplina enim est, quæ non ex inanibus speculationibus prodijt, sed ex ipsis rerum experimentis: vt rebus agendis sit aptissima. itaque rectè Cicero, ab hac claros instructos viros rempublicam sæpe gessisse, non semel memorat. Reliquæ sectæ nihil omnino huc conferent. Non vides Muloniunm illum, qui legatus Vitellij, Senatusque permixtus Flauianorum manipulis dum bona pacis, ac belli discrimina Stoicè, quorum philosophorum placita æmulabatur, disserit, ludibrio, tædio fuit cum sua sapientia intempestiua. Quid Coriolanum, qui natura Stoicus fuit, quid Catonem dicam? illius

C. lib. 2. Tus. Gell. lib. 15.

Spartia. in Nigro.

In Luc. & lib. 5. de fini.

Tac. lib. 5. hist.

duram istam sapientiam benè improbat libro octauo Dionysius: & alterius seueritatem stultam quoque alij faciunt. Aptus an est reip. tractandæ Academicus, qui, quid agendum sit, numquam definiet? De cæteris scholis nihil est cur aut verbum fiat. iacent enim solo prostratæ, conculcatæ ab omnibus sapientibus. Epicurei genus hoc vitæ etiam auersabantur: sed & Stoici. Legalem itaque, Ethicum, & Politicum, at e Peripato, philosophum legatum volo; at etiam sobriè. Volo non ex vmbra earum scholarum educi, sed educatum in consilijs rerum, atque in imperiorum administratione versatum. Volo, studia litteraria huc sua omnia, semperque relata fuisse. nam & Plato ineptissimos suos illos philosophantes ducit, qui aliter egissent. Ac (vt ad alia progrediamur) tales fuisse Epaminundam, Dionem, reliquosque istorum existimo. Ita Aristotelem accipio, qui libro secundo Rhetoricorum ex philosophiæ studio homines ad prudentiam fieri acriores contestatur.

Eras. in mor.

Plu. adu. Colo. & in rep. Sto.

Lib. 7. de rep.

CAP. XI.

De fide Legatorum.

Eò nunc peruenimus, vbi disputandum de his virtutibus est, quas in legato præcipuè (omnia enim superiora elegantias, atque vrbanitates dixerit fortasse Plato) reperiri oportere existimamus; fidem, fortitudinem, temperantiam, prudentiam. Ad istas virtutes legati animus conformandus est, atque instituendus: nimirum ad fidem veluti corpus ad pulcritudinem: ad fortitudinem veluti ad robur, & vires: ad temperantiam veluti ad sanitatem: ad prudentiam verò veluti ad sensuum subtilitatem. Harum verò virtutum primordia quidem sunt ex natura: media verò & fines ex diligentia: ac sicut illa in corpore gymnastices adiumento, & medicinæ; ita in animo ista eruditionis, & philosophiæ beneficio cōparari dicuntur. Et de fide quidē ita statuimus, vt ea virtute nihil in legato illustrius, nihil magis formosum, decorumque reperiri posse existimemus. Ea virtute debet maximè abundare legatus, nam in ipsius fidem

Epist. x.

Pla. de ani. im.

princeps

princeps se totũ commisit. habita autẽ fides ipsam (inquit vir vel Liu.lib.22.
barbarus) obligat fidem. Atque id validè contra Æschinẽ intorsit Demosthenes, dum virtutem hanc in legato non ex semisse requirit, cui fides adiuncta in totum a mittentibus est. Sic efficiet, vt Sapiens laudet ipsum, dicens: *Legatus optima fidei medicinam facit*. iterumque: *Vt frigus niuale tempore meßis legatus fidus mittẽtibus ipsum: nam animam dominorum suorum restituit*. Prou 13. & 25
Quo etiam oppositum virtuti vitium maius est, ex eo, quàm minimè liceat ab ipsa virtute declinare, clarè perspicitur. At proditione quid grauius, tetriusque? Legatur Xenophon rerum Græcarum libro secundo, Cicero in oratione pro Sex. Roscio, Dionysius libro secundo, & octauo Antiquitatum. Sed pœnas quoque infideliter gestæ legationis percensere, inutile haudquaquam fuerit. nam ita ostendetur, curæ Deo maximè hanc curam esse, qui non vltam, & seuerissimè quidem, esse perfidiam, haud facilè patitur. Plut. in Lucul
Metrodorus igitur, qui a Mitridate ad Tigranem missus, vt regem arma Romanis inferre persuaderet, cùm a Tigrane, quidnam hac de re ipse sibi consuleret, rogatus esset, responderítque, se vt legatum rem expositam suadere, vt consiliarium improbare, redactus in Mitridatis potestatem supplicio merito affectus est. Plut.
Alexa legatus Antonij ad Herodem pari delicto pares & ipse pœnas persoluit. Necatus ab Atheniensibus Timagoras eandem ob infidelitatis occasionem. Xenoph. lib. 7. re. Græ.
Sed quid singula exscribam? In Logobaso Selgensium legato diuinæ iræ iudicium vehementer enituit. qui quòd legationem prodiderit, Polyb. lib. 5.
non ipse solùm, sed stirps eius tota crudelissimè, inopinatoque trucidatur. Vindicatur scilicet ius istud legationis sic seuerè, vt & in filijs vindicetur. Accipe in diuersa parte exemplum. Filij Ilia. ij.
Antimachi nequidquam Agamemnoni supplicantes necantur, quòd pater Menelaum ad Troiam legatũ profectum interficiendum monuerit. Verissimè igitur sapiens: *Nuncius improbus incidit in malum*. Nescio autem, si inter istos referam Attilium Regulum, qui supplicijs exquisitis interfectus a Cartaginensibus est: eam proculdubio ob caussam, quòd legationem in contrarium egit, pro qua fuerat Romam dimissus, & quam ipse se obiturum receperat. Laudetur sanè Reguli fortitudo, Ap. de be. Pu. Flor. lib. 2. A. Vict. alij. Cic. li. 3 de off

& hæc ipsa fides, dum reuersus Cartaginem est, sicuti promiserat: certè in eo vituperandus videtur, quod contra suscepta mandata disseruerit: & propterea genere pessimo mortis enectus iustissimè fuerit. Prodidit legationem. At patriæ caritatem ius omni iure potentius aliquis fortassè ad Reguli fidem excusandam nobis obijciet. verùm is rectè videat, si excusatio procedit. ego enim potiùs non suscipiendam, quàm vllam ob caussam prodendam susceptam legationem existimo. Nam quod ipsis hostibus data fides seruanda sit, nec in dubium reuocatur. Cetera, quæ de fide legatorum dicenda supersunt, ibi explicabimus, vbi eam a prudentia expensam ostendemus. Nunc enim de istis virtutibus simpliciùs disputamus.

CAP. XII.

De fortitudine Legatorum.

ALTERA virtus, qua præditum esse oportere legatum diximus, fortitudo est. Nec verò est ratio, cur intrepidè munus suum non obeat, tanto iure munitus, tutusq. Sed tamen fortem præstare se virum legatus debet, etiã si quid contingat secus. Nam vt potuit multis sibi propositis exemplis cogitare, fieri istud posse, ne iura legationis inuiolata sibi illic sint, quo proficiscitur: ita & aduersus omnem vim præstaturum se officium suum pollicitus existimabitur. Neque enim verum puto, quod M. Tullius quandoque protulit, sine vllo mortis metu ceteros legatos semper profectos, vno Seruio Sulpitio excepto, qui ad Antonium missus erat. Cur enim omnes non vereantur, quod sciant legatis non rarissimè solitum euenire? Sed iste supra mortales omnes immanem Antonium esse volebat. Non eam ergo confidentiam sibi legatus noster adsumat: at cogitet se vel ad regem Eleorum ire, qui quàm sęuus esse in legatos consueuisset, Heraclides nobis recenset. illos admodum multos cogitet, quos capite decimoquarto retulimus proximi libri, quique non vno modo ius legationis sanctissimũ violarunt. & cogitet Marcum (vt nominat libro primo Paterculus) siue (vt appellat Ci-

Philipp.9.

In li. de Polit.

cero, Liuiusque) Caium Popilium Lenatem, qui longè minus præclaré se gessisset, si priùs & non cogitasset, mortem sibi ex tanta asperitate obtingere potuisse, & vitam, forti facinore, reip. non deuouisset. Non hoc est Popilij nisi ingentis fortitudinis factum, quod longè superat opera omnia confidentiæ. Hunc cogitet virum legatus; quem nouit etiam interfectum, cogitet alios: cogitet & reliqua pericula; & animum aduersus cuncta obfirmet. Nam iuri tantùm confidere, maximè periculosum est, cum quid secius contingit: quoniam turbamur a rebus non cogitatis, animis non paratis. *In eo*, ait Dio, *quod accidit præter conceptam opinionem, defitit mens, & perturbatur consilium sic, vt omnes tum temporis pessimè soleamus deliberare.*. Et Plutarcus: *Gignit quidem audaciam, hæc non cogitare, sed tantùm ius: at aufert etiam fiduciam.* Et Socrates (vt est apud Xenoph. lib. 4.) inquit: *Fiducia negligentiam parit. & rebus. improuitis turbamur*. ipsius Xenophontis testimonio in Hipparchico. Ad hæc verò agenda & legatum inuitare alia multa debent, & fortissimorum, laudatissimorumque legatorum exempla, & honores habiti legatis, qui in legatione fortiter gesta, vel mortem, vel aliam iniuriam passi sunt. Interfectus Popilius est? At (quod ait Cicero) pro breui vita diuturnam homini ciues sui memoriam, columna in Rostris erecta, rediderunt. Errat enim Plinius (vt ad illum Barbarus scribit) factum hoc non Popilio esse, sed Octauio narrans. Octauio statua posita est. reddita (inquit Cicero) est Octauio a maioribus statua pro uita: quæ multos per annos progeniem eius honestaret. De alijs alibi, & de alijs honoribus diximus, qui fortibus legatis more omnium gentium tributi sunt semper. Quare eosdem, similésue expectare omnis meritò legatus potest. Iustus enim hic honos est: & iustitiam sperare a suis vir benè meritus optimè valet. Age igitur, legate, pro iure tuo sanctissimo, pro ea fortitudine, quam debes, pro ijs honoribus, quos expectas, tot imitare fortissimos legatos, fortiter æmulare. Age, en alia tibi exempla commonstro. Iphiclem memineris Epirotam legatum ad Valentinianum, Epaminondam ad Agesilaum, Clodium ad Tigranem, Casperium centurionem ad Parthorum regem Vologesem, & alterum centurionem Cornelium, qui cunctanti Senatui petitum Octauiano consulatum deferre, re-

C. Phi. 8. lib. 43.

Lib. 42.

In com. Peri. & Fab.

Lib. 34. c. 6.

Amm. lib. 30. Plu. in Age. in Luc. Tac. lib. 15. Suet in Aug.

iecto ſagulo, manuque ad gladij capulum admota, Hic (dixit) faciet, ni vos feceritis. Agidem reminiſcere Perſam, qui Craſſo, diſpecturum ſe Seleuciæ neſcio quid minitanti, ſublata manu mediamque palmam oſtendens, In hac priùs (ait) palma ſeræ naſcentur. quàm tibi Seleuciam conſpiciendi poteſtas fiet. Sed nec plura legatorum fortia facinora tibi legato noſtro enumero. Tu, quem peritiſſimum hiſtoriarum ſcimus, hanc ipſemet tibi operam nauabis. Nunc ego de temperantia ſcribo.

Plut. App.

CAP. XIII.
De temperantia legatorum.

ARISTOTELES libro Nichomachiorum ſecundo, & magnorum moralium primo temperantiam circa voluptates medium quoddam eſſe docet: non quidem circa omnes, ſed corporales, atque eas maximè quæ in tactu exiſtunt; immo circa has ſolas: vt in magnis moralibus loquitur, & eorundem Nichomachiorum libro tertio. Cicero autem paullò accipit latiùs pro ea virtute, quæ rebus decorum imponere modum videtur, ſiue id ſit in corporis quibuſque, ſiue in animi voluptatibus moderandis, & cohibendis. Et Plato in Conuiuio: *Illud inter omnes eſſe conſtat temperantiam, voluptatibus, & cupiditatibus dominari.* quam habet & in Phædone definitionem. Sunt qui matrem, & normam cæterarum omnium virtutum eſſe contendunt. Et quæque bonis rationibus ſtat. Itaque liceat mihi Ciceronem ſequi, aut etiam Platonem, qui libro tertio ac nono de repub. planè ſic accipit virtutem iſtam, vt hîc ego acceptam velim: pro ea ſcilicet, quæ ab auaritia, nimijs cibis, venereque, alijſque oblectamentis nos retrahit, ac, in ſumma, concupiſcibili multiplicis, variæque rationis parti frenum adhibet, & dominatur. Sic quod vix benè referri ad liberalitatem poſſe viſum Ariſtoteli eſt, nos huc retulimus, abſtinere, & temperare ſe a muneribus accipiendis. Temperare autem legatus debet: quoniam munera qui ſemel acceperit, & largitionibus eſt corruptus, is (vt exclamabat in Æſchinem alter) non iam conſtans manere iudex commodorum publicorum poteſt. immo vt vt obierit rectè legationẽ

Lib. 1 de off.

Scal lib. 3. Poet.

Lib. 4. Ethi.

gationem, probat ille, nec id credi oportere, nec fieri omnino posse. Præceptum verò huiusmodi personis illud Dei est. *Ne suscipito munus, quia hoc oculos excæcat sapientum, & verba iustorum peruertit*. Qui a quocunque pecuniam recipit, sui ipsius dominum illum constituit. vt ex Socrate libro primo de eius factis, dictisque Xenophon refert. Abstineo ab alijs testimonijs cōquirendis. Sic itaque ille idem orator in Æschinis concionantis (vt credo) morē acerbissimè inuectus, *Non cōcio*, inquit, *habēda est, Æschines, manu in sinu condita, sed obeunda legatio est manu in sinu condita*. Et verò cur ita legatus non faciet? Refert Valerius, legatos quosdam Romanos munera quidem accepisse, sed detulisse etiam in ærarium, & quidem priùs quàm ad senatum legationem referrent existimantes de publico ministerio nihil vmquam præter laudem benè administrati officij debere priuatis accedere. Sed non ij solum sic iudicarunt. In summa, temperare se a muneribus accipiendis legatum debere, id docet maximè, quod omnium gētium legislatione cautum est. vt capite vltimo libri proximi adnotauimus: & hîc Corinthios addimus, quorum ibi mentionem non fecimus. addimus & illud ex re Romana, quod rogationem Romæ latam Sallustius scribit in eos, qui pecunias in legationibus a Iugurtha accepissent. Temperandum & a voluptatibus legato est. Quid enim (ne quid de vitio intemperantiæ absolutè dicam) si in Philippum aliquem, aut in aliquem Bonosum legatus inciderit? Legatos Thebanorum, quorum temperantiam Demosthenes laudat, an putamus abstinere a muneribus potuisse, deincepsque incorruptos manere, si inter Philippi pocula temperātes, dolente rege, non extitissent? Bonosus ad ebrietatem legatos pellicere cōsueuerat, vt arcana pectoris eorum palàm omnia nosceret. Sed & Persæ legati ab filio Amyntæ interfecti documento omnibus legatis sunt, vt a vino, vt ab illicitis cupidinibus sanctè abstineant. Habet Herodotus historiam. Nec tamen ego adolescentis factum tum temporis improbatum probo: sed iusta pericula ostendo. Simile quid Arabum apud Herodem legatis accidisse, Iosephus libro decimosexto, capite septimo antiquitatum narrat. Quæ vel similia Xenocrates Atheniensium legatus cum incurrere nollet, dicitur nec quidquam voluisse aut gustare priùs

Deut.16.
Lib.4.c.3.
Plut.in Apo.
Vopiscus.
In Terpsic.

quàm legationem suam exposuisset. ea erat ad Antipatrum de redimendis captiuis. igitur ad cœnam a rege inuitatus talia protulit carmina.

Quis cupiat Circe prudens, vel sanior vmquam
Sustineat bibere, atque cibum gustare priusquam
Soluantur socij, mihi vel reddantur ad vnum?

Refert etiam Laertius, hunc & ad Philippum cum alijs legatione functum & a conuiuijs, muneribusq; (Philippo etiam fatente) solum Athenas incorruptum redijsse: ac ibi maximis propterea honoribus honestatum. Gabinij legati Romani extat exemplum non absimile; & Antalcidæ aliud apud Ælianum. Verùm de temperantia hoc loco satis. neq; enim huius virtutis partes percurrere omnes decreui: neque exempla omnia recitare, quæ de temperantibus, & intemperantibus legatis tradita sunt; nec illud quidem, quod de Celtiberis ridiculũ scribit libro quadragesimo Liuius. Temperantiam sic sectari legatũ volumus, vt nec facto, nec dicto vllo decoram minus aliquando reddat personam, quam sustinet. Scripserunt Cicero, Plutarcus, Castelioneus doctè, plenéque de liberalibus, & illiberalibus dictis, facetijs, iocis, salibus. Illud certè flagitiosum etiam fuit, quod in Demetrium a legatis suis prolatum est apud Lysimachũ. Huic cicatrices, quas ex morsibus Leonis, quo cum Alexandri iussu aliquando pugnarat, ostentanti, Et noster quoque (retulere legati) rex graues in collo gerit morsus, quos ab Lamia (hæc mulier Demetrio adamata) fera accepit. Homines in principem contumeliosi, qui iocum de eo sumptum voluerint. De prudentia sermo consequitur.

App. de be. Mith.

P. Symp. lib. 2. q. 1.

Plu.

CAP. XIIII.
De prudentia legatorum.

DE prudentia verò quam hoc loco virtutem dico in perspicientia veri, sollertiaque versantem, sic statuo, vt ea ad legatũ pertinere maximè videatur. nec enim nuncius tantùm verborum legatus creditus est, sed & rerum iudex appellatur: & (quod nobilis Venetus monuit) aures, & oculi imperiorum legati sunt. Quod aliud profectò non est,

Cic. lib. 1. de off.
Pla. in Hipp. ma.
Demost.
Guicc. lib. 15.

est, quã summæ prudentiæ partes legato de mãdatas asserere. Prudentis enim est hominis acutissimè videre quid in re quaque verum sit, non labi, non errare, non decipi, non nescire. Et Ægyptij sic per depictam aurem intentum hominem significabant, & per oculum vigilantiam, atque prudentiam. Adde, quod Sapiens facit nuncium imprudentem tamquam si sine pedibus ire deberet. In hoc igitur genere virtutis vt excellat legatus, maximè ei fuerit enitendum. & excellet facilè ni ingenium ad res subitas deest: & si incognita pro cognitis numquam habeat; non his temerè assentiatur, sed adhibebit ad considerandum & tempus & diligentiam. nam omnia (vt dicebat Fabius) non properanti clara, certaque fiunt: & festinatio improuida, ac cæca est: scientiæ nouercam dixit Plato in Politico: & ille Ætolorum prætor, Consilijs nullam rem tam inimicam, quàm celeritatem; celerem enim pœnitentiam, sed eandem seram atque inutilem sequi; cum præcipitata raptim consilia neque reuocari, neque in integrum restitui possint. Vbi igitur tempus datur, illic nihil temerè. Quum enim quid facto opus est, illud certum ac persuasum iam esse debet. vt Socratẽ Crito admonebat. Hi sunt sapientiæ nerui. Videndum tamen, ne cunctatio sit atq; si sit nihil. Nam vt sapientis est non præcipitãter credere, ita omnino haud credere, rebus agendis (quod alter dixit) aptum non est. & ineptè alioqui Senator ille præstantissimus auribus legatũ comparasset; quæ & intentum hominem, & ad aliquid agendum intentũ ostendebãt. Ni scilicet innuere magis volebat, legatũ etiam exploratoris munere defungi oportere. Quod a verisimili non longè positũ est. audimus etenim legationibus multis & hoc iniunctum, vt specularentur, explorarent res eius, ad quem ibant. Nec fortè indecorum est: si Plato exploratores omnino in rep. sua iubet esse. Sensit verò ita se rem habere Henricus VII. Angliæ, quem propterea passum numquam temporarios apud se esse legatos, narrant. Et sanè quid non palàm vel profitentur legati Veneti, qui nihil non narrare a legatione reuertentes solent, quod ad rem spectet publicam, in qua fuere legati? Ceterùm ipse hoc in legatis non adprobaui. & alieni regni arcana non scrutanda, Honorius ac Theodosius Augusti monuerunt. Ergo de prudentia, vera virtute, sermo sit noster. Atque vt prudens legatus

Orus. *Prou. 26.* *Liu. lib. 22.* *Liu. lib. 31.* *Epicarmus.* *Polyb. lib. 8.* *Liu. lib. 22. 27. 38. 42.* *Eur. i. Ilia. a.* *Lib. 13. de legi.* *L. 4. C. de comm. & merc.*

ſit, nec iuuenem eum ego velim, nec talem, qui exteras regiones numquam frequentarit, præter id, quod diximus, eſſe ipſum oportere iam olim in rerum negotijs publicarum verſatum. Ac in eo, quod de ætate ſcribimus & Græca conuenit appellatio, qua idem ſenibus, legatiſque nomen tributum renunciant, & iuuenum natura certiſſima, vt ſimplices ſint, creduli, ac facilè decipiantur, imperitique actionum vitæ meritò iudicentur: ex quibus tamen rationes conficiuntur, & tota prudentia informatur. Alterũ quid attinet dicere? peregrinationes eſſe perutiles, ait libro primo Rhetoricorum Ariſtoteles, nemoque non adfirmat: & Vlyſſem cum vellet Homerus prudentiſſimum fingere, virum ipſum cecinit, qui multorum hominum mores, & vrbes nouiſſet. Quid exterarum rerum imperitiſſimum mittemus ad exteros? Illum autem pregrinatum dicemus, qui peregrinationis ſuæ teſtimonium tale habeat, quale rerum peregrinarum peritum virum oſtendat. Nec enim quidquam mouet, ſi peregrè fueris, & huic ſcientiæ operam non nauaſti. Itaque nec adoleſcentes crediderim fructum huiuſmodi referre poſſe. quod omnino ſcilicet ſenſit Plato, qui annis quadraginta minorem peregrinari prorſus vetat. Chalcidenſes autem (Heraclide in Politijs narrante) legem habebant, ne quis annos infra quinquaginta natus legationem obiret. Ego certè vt nollem ætatem adeo prouectam expectari: ita, quid in legatione ſit, ſic cenſeo videndum, vt ex eo iudicium de re iſthac tota fiat. Nam adoleſcentes ad Iugurtam legauere Romani. & duos ego pænè pueros egiſſe legationes præſtantiſſimè ſcio: *Georgium Khiſl Baronem a Kaltenprun, Germanum, & D. Philippum Sydneiũ Anglũ:* pares mehercule præſtantibus animis, virtutibuſq; viros. Nam etſi cum Barone Khiſl verſatus non ſic, vt cum altero, ſiem: quid tamen de illo a Matthæo patre non audio, qui etiam familiariſſimè, dum medicus vtriuſque Ducatus Carnıolani fuit, & cum illuſtriſſimo ipſius parente, totaque familia nobiliſſima, & annos quidem ſe plures habuit? quid non fama prædicat? quid edita ingenij ſpecimina non oſtendunt? quid & ego, tamquam leonem ex vnguibus, vno, & altero congreſſu virtuoſiſſimum virum non agnouerim? Eius, Sydneique legationes in officium fuerunt. Has cur etiam adoleſcentes non agant, ratio non eſt. Ad reliquas certè, quæ

Ariſt. li. 2. Rhe. & lib. 1. Eth.

Odyſſ 1.

Lib. 12. de legi.

quæ iudicij maturitatem quandam requirunt, etsi de Guicciardini ad regem Aragoniæ legatione, aliáue quis exciperet, nisi eum, qui trigesimum annum excesserit, aptum adfirmare non ausim: nec hominem iuniorem censeo peregrinari rectè posse. Supra illum annum ætas est, quæ Aristoteli probatur, nec improbatur Platoni. Sed non est præsens locus statutus, vbi de prudentis legati rationibus exquisitè dicam. statutus est, vt ad eam virtutem legatus excitetur. In id igitur addo, quod ab legatorum imprudentia contingere mala maxima possunt, solentque: quare vel ne istud fiat eniti summopere, vt prudentissimè omnia attendat, & agat, legatus debet. Num proferam enunciati historias? Sunt eæ non paucæ. Spartani legati Athenas pacis gratia ineundæ missi, consilio Alcibiadis fraudulento auscultantes per imprudentiam, bellum pro pace, quam quærebant, & iam habebant in manibus, retulere. Adi Plutarchum. Legati quidam Cartaginenses (idem auctor scribit) lapsi fœdè sunt, cum non cognoscerent actiones eò tendere Timoleonis & Andromachi, vt illorum resp. rebus Siculis prospicere statim nequiret, & Timoleonis resistere conatibus. Delusi præclaram rerum Siculatum occasionem suis præciderũt: & frustra mox iactarunt minas; in quibus relatum eis par est. Ceterùm longissimus fuero, si ista vel attingo leuiter. Imprudentia legati Romani bonam benè agendę rei rationem præstitit Persis. quod recenset Procopius. & legatorum ab Alba imprudentia eam occasionem regi Romano dedit, quam cupierat. vnde & cecidit Albana ciuitas. Hæc satis. Nunc de prudentia dicemus, quæ (vt apud Platonem in Critone est) non vna est virtutis species, sed reliquarum dux, & mater: & ad cuius præscriptum omnes cõstituuntur. Istam Plato, & Cicero definierint, scientiã oportunitatis idoneorũ ad agendum temporum, & caussam, vt rectè agantur omnia: arbitram, & normam cunctarum virtutum. Ipsa fidei modum præscribet, ne ad superstitionẽ, aut huic contrariam impietatem labatur. ipsa ostendet tempora, mensuramq; fortitudinis, ne temeritas, feritásue fiet. ipsa rationẽ temperantiæ docebit, ne in rusticitatem, similéue aliquod vitium euadat. ipsa denique medium illud exhibebit, in quo omnis virtus consistit. ipsa sui moderatrix est, ne versutia meritò existimetur.

A. lib. 2 Rh. Pla. ep. 2.

In vi. Alc. & & in vi. Nici.

Lib. 2. de be. Pers.

Liu lib. 1. Dionys. lib. 3.

Diog. in vi. Pla. Cic. lib. 1. de off.

CAP. XV.

De prudentia Legatorum, & fide.

ET verò vt cœptam disputationem ex ordine resumamus, agitedum, quæstiones de fide examinemus ad istum lapidem. Illa autem, quæ incurrit prima, nullam habet difficultatem, Si legatus, vt fidum se domino præstet suo, a fide potest discedere, quam Deo debet. Sceleratorum hominum, mancipiorum turpissimorum, Orco deuotorum pectorum voces illæ sunt, illi animi sunt dicentium, nutum principis suam esse in Deum fidem, suam religionem. Itaque nec temporarius legatus audiet, si quid ipsum agere princeps velit, quod fidei Deo deuinctæ vel tantillum derogare videatur. Quid enim in obligatione omni, qua quis homini obstrictus est, sic obligatio non excipitur, qua Deo tenemur, vt in fidelitate sit feudali cum rege & Imperatore? Rescribat ergo legatus principi, obedire ei se per religionem suam non posse. quam debuit & notam illi fecisse, maximè si caussa sit, cur aliud, diuersumque de legati sui religione princeps potuerit cogitare. Nam vt nullam subibit legatus notam, qui notus principi est, si is quidquam mox petat, quod religioni suæ aduersetur: ita iustam non euitabit reprehensionem, si legationem suscipiet rege de ipso aliter opinante. Sed nec alius vllus legatus adeo amens fuerit, qui in diuinam fidem peccare, quàm in regiam malit. Is tamen, quicunque erit, aget pessimè, si certam suscipit legationem, cui lex Dei sui impedimento est, quominus illam conficiat. Alter fidem principi tantopere non violabit. Violat tamen vterque. Tamen vt violet, maior ratio facit. Et ad rem Claudius apud Dionysium pulcrè illa: *Iuramenta rei malæ seruare impium, non seruare pium est: Deus enim se ad pulcros, iustosque consensus adhiberi gaudet, non ad iniustos, & turpes.* Quæ eleganter, ac multis vtriusque iuris, ceterorumque testimonijs auctorum confirmantur. Atque hæc in tanto nostrorũ temporũ religionis dissidio inutilia nullo modo sunt. Velim autem, tantum esse superni numinis respectum, vt si vmquã, hîc maximè cogitaret legatus, rationẽ eius distinctionis non habendam, An quid vt legatus, vel vt Fabius agat. Vanum enim

Feud. li. 2. tit. 7

Lib. xi.

p. 1. Auth. sce. non so. Vide de reg iu. in VI.

enim documentũ & rustico illi visum est, cuius ea quæstio fertur, Quid Fabio fiet, legato in Tartara demisso. Mixta est in legato persona, non duæ personæ sunt: in qua ius Dei cum sit potentius, trahi ab hoc alterum omnino debet. Non ignoro quid de Syro, *2 Reg. 5.* quid de alijs nostræ ætatis regeri queat. Sed horum facta consensu mox omnium reprobata facere negotium definitioni nostræ nõ valent. Altera quæstio est, si principi parere legatus debeat in his rebus, quæ suam lædunt admissæ famam, existimationem, dignitatem. Fingite, iubere principem, legatum suum mentiri, fidẽ fallere, simile quid probrosum admittere. Et ipse hanc eadem definitione excipio. Quid enim si ista licerent in principis gratiam, non licerent & reliqua? furem esse? adulterum esse? paricidam esse? belluam esse? hoc est, vitijs omnibus inquinatum. Fortunas, sanguinẽ ipsum principi debemus. & vtrumq; effundet legatus libẽter, quo se fidum domino suo probet. Sed religionem, sed virtutem non deserat. Equidem scio, quàm ista sint ab vsurpatis moribus dissita. Sed ego legatum fingo, non qui esse solet, at qui esse debet. Num verò probem legatos vel millies missos speculatores? perfidos? fallaces? Sed proditores iurisgentiũ isti sunt. Num Romanos laudem, qui legatos miserunt, pueri in speciẽ regis Demetrij regni *Polyb. in Select.* constituendi, reapse vt infirmarent, Macædoniæq; Græciæque res vt specularentur? Num Syracusanos feram, qui, vt Plato (si eius est dialogus) in Eryxia tradit, legatos in hoc vnum misere Athenas, quò istam ciuitatem fraudibus circumuenirent? Sexcenta huiusmodi sunt. non me fugit. Sed iustitia quid constans est, nec motabile prauis vllis hominũ institutis. Certa hæc sunt. Modò quæstionem propono: in quà paullò magis sit desudandum.

CAP. XVI.

Vtrum legatus, si e re esse credit, fallere debeat principem.

QVAESTIO est, si principi imponendo, dum eiusdem commodum quæritur, malè, & contra fidem legatus faciat. Et sanè quidquid excellentissimus distinguat Tassus, ego in ea sententia sum, ne aliquod tale a legatis vmquam committi debeat. Si enim quod optimè etiam *Liu. lib. 4.* cessit, voluit siue Posthumius, siue Manlius,

aut & hic, & ille præstantissimorum filiorum mortibus punitum, quoniam contra imperatorum patrum præcepta pugnassent; & in Fabio mox pro renouato habitum exemplum iustissimum est: atque similem de Epaminanda quæstionem libro primo de Inuētione recitat M. Tullius: quid istas laxamus nos legato habenas? Illic de re benè gesta iam non dubitabatur. hîc vel si certus spondeatur euentus, non deest hæsitationi locus. vtrobique contemnitur præceptum non contemnendum. Ac Athenienses quidem licentiam hanc legatis esse minimè opinabantur, qui legatos in Arcadiam missos, quoniam alia via, quàm imperatum erat, profecti fuerant, mulctarunt morte: mandata etiam si perfecissent. Et ijdem quid mandatis subijciebant, *Legati præterea quidquid boni possūt, agunto*: si credidissent, ex fide facturos isthæc legatos? Quod si nec de omissis cogitarūt interponere se legatū posse, quid in quęstione nostra censuissent? Grauius profectò est, contra voluntatem, aut expressa mandata facere, quàm id facere, de quo cautum non est. Et verò quid possit legatus absque mandatione tentare? Procurator certè, cui sic est similis legatus, vt pænè idem videatur, nihil agere huiusmodi valet. Legatus interpres est. an interpres est, qui diuersa refert ab eo, quod interpretatur? Huc morem aduocemus, cuius Seruius meminit, vt a legatis superflua quoque renunciarentur: id quod omnino significat, nihil prorsus celatum principi esse oportere. *Nuncium* (dicitur Ilia. 9.) *renunciate: hoc enim munus est legatorum*. & Plato in Politico sic: *Preconum genus obsequijs addictum, vbi alienam sentētiam accepit, eandem indicit*. Nec quidem, si in certo mandato versamur, dubito quin non legatis liceat vel transuersum ab illo vnguem secedere. Et Homerum, quem Tassus notat, quòd legatos eodem verborum contextu loquentes facit, quo dictata illis legatio est, ego potiùs adsertorem nostræ huius laudo opinionis. Nam quæ ea fuit & Virgilij religio? Quæ sua Tassi? Hi certè etsi non adeo præcisè, vt Homerus, valdè tamen sunt in formula retinenda & ipsi. Loci Homerici sunt Ilia. 2. 7. 8. 9. alibi. Quod si Homerus idem in hominum legationibus seruat; nec est tamen improbandus. quia in heroibus non diuersa fuerit ratione procedendum. Plato quoque omnium legationes (quod retulimus) hac in parte a Ioue facit. & de legatis

Aelia lib. 6.

Aeschin.

Lib. 11. Aeneid.

Lib. 4. Aeneid.

Lib. 1. Hierus.

Romanis

Romanis Tarentum aliquando missis sic Valerius: *Legationem quibus acceperunt verbis peregerunt*. Atque Valerio Appianus non aduersatur in re ista, etsi diuersa quædam (vt non multò post dicemus) in reliquo habet. Simile autem de Q. Fabio tradit libro vigesimo primo Liuius. Ait. *Et Q. Fabius nihil vltra quàm vnum, quod mandatum erat, percunctatus*, &c. Ergo nihil nec falsi legatus renunciet, nec reticeat veri, eiusue quod quod gestum, dictumúe fuerit. Non principi reticeat, apud quem legatus est: quoniam iustam capiet molestiam ille, quandocunque ista rescierit. & non aliter atque matrimonia multis vltrò, citroque iactatis mendacijs contracta existere sæpe parùm grata, parumque concordia solent; ita proculdubio & cum negotijs sic transactis eueniet. Ferendum id minus cum legati principe. qui quòd certam formam legationis præscripsit, certè omnem huiusmodi licentiam legato ademit. Scio, quid mihi responderi, aut obijci possit. fallendos amicos scilicet, qui errarent aliàs: adq; eorum vtilitatem multiplici etiam mendacio, varioque errore abutendum. quæ Plato lib. 2. & 5. de rep. ac Xenophon lib. 4. de fac. Socr. alijque scribunt, cum id generis alijs. sed ea legatum non attingunt. Igitur hoc vnum legatus sciat, officium se suum maximè agere, cùm intra suum se officium continet: neque voluntatis dominicæ arbiter esse volet, ac moderator. *Obedientiam* (dixit Deus: cuius imaginem principes in terris tenent) *non sacrificium volo*. Legati officium (legatus Iustiniani ait Proc. lib. 1. de be. Go.) est suum cum fide ministerium exequi. Atque his, quæ probata satis existimo, illud adijcio: quod nec de re alia agent legati, quàm de ea, quæ vna ipsis demandata est: idque licet nec de mandata possint, si de altera agere nolint. Exemplum præbent legati a Philippo rege ad Titum; quod in fragmentis Polybij est: & Fabius, de quo monuimus. Et si omnino nihil dicere mox iussi sint, & reuerti: hoc quoque fideliter præstare debent. vt bellè sanè cum Ludouico Moro actum a Florentinis legatis recitat libro tertio Guicciardinus. Non hæc egent latiori confirmatione.

Lib. 2. c. 3.

Xenoph. lib. 1. de fac. & de Socr.

1. Sam. 15.

Lib. 17.

CAP.

CAP. XVII.
De liberi mandati vi.

DIFFICILIVS est iudicare, quales sint legati partes, iussi agere, quod sibi videbitur. Neque enim dubium est, legationes huiusmodi solitum mitti. Romam misere Cartaginẽses, Achęi. Roma missæ ad Coriolanũ sunt, & ad plebem, quæ secesserat. Ab singulis Latij ciuitatibus venisse ad concilium quoddam, memorat Dionysius. Ab Athenis ad Lysandrum, Xenophõ lib. 2. re. Græc. Ab Olynthijs spartã lib. 5. Athenas a Lacedęmone lib. 7. & Plut. in Alc. Et sæculo proximo missus a Duce Britanniæ legatus tanta cum potestate ad principes in Ludouicum XI fœderatos est, vt purum acceperit folium, cui inscribendum curaret, quod factum ipse cum principibus a suo Duce voluisset. Postulat ita aliquando res, ne quid certi legato præscribatur: sed vt ei amplissima potestas tribuatur agendi, quod e re esse crediderit. Sic Athenienses apponebant: *Legati præterea, quidquid boni possunt, agunto.* Sic Demosthenes verba, dixit, temporáque legatis tradi: hoc est, potestatem rei, quibus vellent verbis, agendæ, & quo tempore vellent. quia scilicet notũ hoc fuerit: multa contingere solere, de quibus præstitui nihil in mandato possit. Illa certè, in quibus præsens tractatio rerum certiora subijcere consilia valet, committi legatis prorsus oportet. In his legatis prudentia maxima requiritur. His legationibus omnes ex æquo homines fungi non possunt. His legatis habendis diligentissimè incumbitur a principibus. Quæ erant Tassi rationes, vt legato liceret verba, aliaque non pauca in mandatis mutare. Nam quid hæc omnia, si legatus nihil nisi mandata, præscriptaq; renunciare deberet? Et veræ rationes sunt, nisi in mandato certo versemur. iuuanturque (si inde scilicet non desumpsit Tassius) ex his, quæ in oratione pro Fonteio Cicero de officio iudicis disserit elegantissimè. At verò huius etsi sit tanta legati potestas. semper tamen sapientissimi Menenij exemplum meminisse eum oportet, vt si quid præter opinionem omnem accidat, auctoritati non indulgeat suæ: sicut nec Menenius, collegæque indulserunt, qui summa potestate a Senatu donati pro pace cum plebe incunda

Polyb. & Ap. in Select. Diony. lib. 3. 6.

Commin. lib. 1.

Liu. lib. 45.

da, tribunos, postulata plebis, concedere, æquum eis visum non fuit: quoniam (vt dixere) id præter omnem opinionem peteretur. Et fortasse facit iuris nostri documentum, ne mandato vtcunque generali vmquam id veniat, de quo mandator cogitare haud potuerit. Certè consilium Menenij contrario Cassij facto egregiè comprobatur. de quo scilicet sic Dionysius scribit: *Leges fœderis cum Hernicis Cassium consulem instituere suo arbitrio, & rata esse ipsius placita, Senatus decreuit. Tamen huic non placuit factus hominis, qui accepto à Senatu honore, non vicißim patribus honorem habuerit, vt communicaret cum eis consilium, sed, vt ipsi visum est, conditiones pertulerit.* Scio autem, & hoc præceptum, variari ex occasionibus posse, quæ moram illam a Menenio interiectam non ferrent. Sed nos diximus, quid fides, & prudentia non præceps acta reposcat. Et documentum proculdubio verissimum est, ne quisquam quantauis potestate instructus rem quamlibet peragat, inscio, nec auctore principe suo, eóque, qui rem mandauit. Nam alia sunt in eam definitionem exempla Herculis Ferrariensium Ducis, Philippi Austriæ Archiducis, Antipatri, Agrippæ, Ioabi: quorum duo primi, quòd vsi sint data potestate, illaudati; secundi probati sunt, qui peractæ rei nomen dominis reseruarunt. In Guicciardino, in Curtio, in Dione, in sacris libris legat, qui cupit, historias istas. ego indicaui. Dico ad fidem legatorum pertinere, vt ita agant. nam ei, qui tibi dederit totum, par est aliquid asseruare. Quod si præcipitandæ sunt moræ, nihil est, cur legati fidem princeps desideret: etsi faciat ille vel aduersùs ea, quæ iste cogitarit, monueritque. quoniam mandatorum supremum fuit, vt ex arbitrio ageret legatus suo. Sicut autem hi legati abstinere se a quibusdam debent, quæ permissa ipsis sunt: ita ex aduerso agere multa possunt rectissimè, de quibus ne verbum quidem factum est. Ecce in legatione P. Villij ad Antiocum regem quantum fuit, quod regi scierit (Polybio ego & Appiano potiùs credo) suspectum Annibalem facere? De ea re nec cogitatum a Romanis existimo: nam Villio in mandatis non datum, certissimum est. Quid egit Clodius Luculli ad Tigranem legatus, vt Mitridatem deposceret? Multos interea potentissimos principes Romanis etiam conciliauit. Legatorum Atheniensium rogatu interce-

Lib. 8.

G. lib. 4. 6. D. lib. 4. 9. Sam. 2 c. 12. C. lib. 6.

Plut. Liu. lib. 35. P. lib. 3. A. de be. Syr.

pti a Sitalce illi Lacedæmones, quorum libro secundo meminimus, capite tertio. & de re ista omnino vel suspicari populus Atheniensis nō potuit. Legati Athenienses, Spartæ cum alia ob negotia diuersarentur, legatis Corinthijs ibidem Atheniensi populo maledicentibus egregiè responderunt. & longam eorundem Atheniensium cum Melijs disceptationem retulit & in dialogum lib. 5. Thucidides. Habet similia Liuius, & legatorum orationes fermè gèneris cuiusque. Xenophon & multus est in hac Agesilai virtute extollenda, quòd legatione defungens, & alia egregia patrare solitus fuerat. Sed an hæc facere licet? Diximus libro superiori. Nec sanè licet, si hostile quid admittatur in eum, ad quem legatio est. Etsi enim de eo, qui ad hostes mittitur, dici aliud posse videtur; quia inimicorum mala procurare, hisque lætari, neque iniusti, neque inuidi hominis ducitur: tamen quòd legatio non sic admittitur, vt præter ea, quæ cum illo agenda sunt, ad quē iuit, alia etiam agere possit (nam non est in alijs legatus; cùm is ad quem missus in alijs sit, non sit omnino) contra officium certè, immo & contra ius fiet, inimicè si quid (vt dixi) fiet. Videat legatus præterea, ne dum fidem summam, diligentiamque in rebus domini præstare contendit, aut minus commodū aliquid, aut honorificū minus principi curet. Nam Quinctius (si ijs non credimus, qui mandatum Senatus fuisse dicunt) pro Romani populi maiestate indignissimè egit, apud Prusiam legatus, de Annibalis nece. Et Victor quidam, Vrbiciusq; libro trigesimo ab Ammiano, hisque verbis traducuntur: *Legatio ad Parthum missa, vt rex Armeniam non concupisceret: recta quidem & libera, ni deuiasset in eo, quod absq; mandatis oblatas sibi regiones in eadem Armenia suscepit exiguas*. At id non cōtra officium modò actum ab his legatis est, qui fidem istam, & sollicitudinem intempestiuam esse non iudicarunt: sed in ius etiam legationis peccatum. nam hostilis ea susceptio fuit. & in itu, redituq; legatus muneris sui meminisse debet. An duplex admisissent hoc facinus, si iura legationis calluissent & historias? Clodius ille id sanè noluit. amicitias si inijt quasdam: id nulla potest ratione iusta reprehendi. Hæc habui, quæ de fide prudentis legati notarem. Scio autem lucida ex ipsis dogmata stare: quare, ea vt ego explicatiora faciam, non laboro.

Pla. in Phile. Xenop lib. 4. de fac. Socr.

Plut. Liu. lib. 39. App. de be. Syr.

CAP.

CAP. XVIII.

De prudentia Legatorum & fortitudine.

SEQVENS tractatio est & de prudentia legatorum & fortitudine. In qua illud primò monendum venit, vt qui aduersùs omnem vim, omnemque euentum pectus imperterritum nõ gerit, is saltem cognoscat hoc, & non suscipiat legationem: imiteturque Ciceronem magis quã Demosthenem. Ille ista ratione legationem ad Antonium prudenter deprӕcatus est, & refugit. iste imprudenter egit, qui ad Alexandrum destinatus, & vsque in aliquam viӕ partem progressus, dum subinde regis impotẽtem iram reformidat, deserta legatione retrocessit. Legatione suscepta, consideret legatus mox, quando vtendum fortitudine est, quandóue tempori cedendum fuerit. Fortis fuit Pòpilius, prudensque, qui nullam omnino moram sibi ab Antioco fieri passus est. nam impubes Ægypti rex, pro quo Romanus legationem agebat, nullam saluti suӕ moram non perniciosam poterat sustinere. Recolamus quid Masanissӕ nepoti acciderit, quòd legati Romani iusta acerbitate cum Iugurta non egerint caussam adolescentis, & suam legationem. Itaque Polybio adsentiendum non est, qui graue & superbũ vult hoc Popilij factum fuisse. Ecqui isti reges erant, quos & cum imperio alloqui legatus populi Romani non posset? De Annibale, qui eodem modo, quo illi reges, Romanis parebat, dixit consul, eum & vectigalem, & stipendiarium, & populi Romani seruum esse. astipulatur autem & Cic. lib. 4. in Verr. vbi seruos pariter istos appellat. Etiámne opinabimur, loquacem & temerarium (sic nominat Polybius) grammaticum Isocratem rectè dixisse, factum superbè & per impudentem licentiam, quod alij legati Romanorum ex lege fœderum naues exussissent, occidissentque elephantos Antioco Eupatori: & Octauium propterea principem legationis iustè a latrone cӕsum Laodiceӕ? Si iustè agitur, si pro auctoritate mittentis agitur, si agitur prudenter; an nõ agitur fortiter? At iustè, & pro auctoritate, & prudenter isti Romani. Sed etsi inferiores sunt longè, qui mittunt legationem ijs, ad quos mit-

Philip. 12.
Plut.
Sal. de be. Iug.
In Select.
Liu lib. 21.
In Select.
Ap. de be. Syr.

titur, poterit tamen legatus forti quadam elatione vti, si magnanimi sint illi, quibus exponetur legatio. Ecce, cum Romani nihil moderati, æquique Cartaginensibus legatis respondissent, Anno vnus legatorum dum liberè multa, & apertè in Romanos dicit, concluditque orationem ita: Nisi pacem nobis dare vultis, Sardiniam & Siciliam reddite; quibus non ad tempus aliquod, sed æternam a vobis emimus amicitiam: verecundiores, & æquiores Romanos effecit. Præclarè & legatus Priuernatum, cuius libro octauo Liuius meminit, in duriori adhuc patriæ conditione. Adi, lege illam historiam. Liuio adsentiri caueas, qui Priuernatis ferociam non admodum probat: nam & rectè processit legatio; & de Romanis vera monuit Consul: habetque similia planè Diodorus. inquit: *Romani etiam hostes a virtute magnanimos, & victoriæ cupidos diligunt.* Exempla in id plura non desunt. & ait in fine libri primi de Inuentione Cicero: *Sæpe virtus & magnificētia, in quo grauitas, & auctoritas est, plus proficit ad misericordiam commouendam, quàm humilitas & obsecratio.* Ceterùm oportet animaduertere, vt alia non repugnent. nam ferocia Ætolis obfuit legatis Romæ. Arrogantes hi, perfidique in populum Romanum fuere. itaque ferociter agendum victis non erat: cum altera Romanorum virtus in debellando superbos consisteret. Sic prudentiùs Cartaginenses more adorantium adeunt Scipionem. Sic imprudenter Spartani, qui a Gelone aliquando auxilia petentes agūt tamen cum tyranno insolentissimè. quæ est ab Herodoto scripta historia libro sexto. Cauendū, ne quid nimis. Cymbros enim legatos nō fortes, sed feros & stolidos dixerim, qui cum victa ea gēs esset, & in angustias redacta a Mario, huic tamē minitabātur. Nec enim probris incessere, sed orare necesse est, & præcibus, non criminibus placare id, quod est potentius. Quorum legatorum non ferociter agentium, sed demississimè etiam supplicantium plura occurrunt exempla, & dicta a nobis sunt, quàm vt vel vnum hîc præterea proferatur. At id sanè reticendum non est, quod a legato Veneto nostrorum auorum memoria gestum est. Armis totius Europæ Veneti præmebantur, cum pro regulo Mantuano apud istos captiuo sic verba Baiazethes Turcarum Imperator cum eo legato fecit, & nullam omnino admitteret excusationē, quin promitteret

Dio in Select.

In Select.

Liu. lib. 30.

Plut.

mitteret legatus sibi, futurum prorsus, vt regulus liberaretur. nec enim legato auscultabat barbarus referenti, rem haud suæ potestatis esse; & se tamen spondere audere, Venetam remp. Imperatoris petitioni facilè, ac libēter assensuram. Acerbitate igitur, & iniustitia hominis perculsus ipse id legatus promisit, quod nec potuit, nec, si rem consideres simpliciter, spectesque, debuit polliceri. Verùm alieno illo, pessimóque reip. tempore fortissimi legati fuit fortitudinem obliuisci totam, & cauta magis, quàm elata consilia sequi. Idq; virorum prudentissimorum testimonio probatum est. *Guicc.lib.9.* Æschines verò generaliter inquit: *Temporibus accommodare se publicè & priuatim omnes necesse habent*. Hoc capite dicendum de iuniore illo legato esset, qui iussu Teucæ reginæ obtruncatus fuit: libro enim secundo Polybius, quòd ei suorum latrocinia ex regijs consuetudinibus excusanti, comprobantique legatus, Dabimus, dixerit operam, vt non longè post regias istas consuetudines emendare cogaris; magnanimum quidem responsum, sed non satis pro tempore dictum scribit. De illis Romanis videndum foret, quorum parrhesiam tulisse egerrimè Cartaginenses, idem auctor nobis recenset. *Lib.15.* Disceptare de alijs oporteret. Sed & alibi hāc partem executi sumus; & ex hîc dictis, prudentiam immo neque in iuuene illo rectè desiderari, liquidò liquet. Magis igitur illud dicamus, quod a paratis præcibus decurrendum aliquando ad hāc animi ferociam legato est. vt ostendit Veturia Coriolani mater: & relatum a Liuio est. *Lib.2.* Et is fortè potest casus vnus esse, in quo vel a certo mandato resilire legatis liceat: quando scilicet rem aliter inuenit legatus, atque creditum fuerat, cùm mitteretur: aut se sanè habuerit res aliter sed mutata sub aduētum legati sit. Nouis enim rebus noua consilia aptanda sunt. Dogmati certè alterum quoque adstipulatur exemplum, quod de Luculli legatis ad Parthum missis Plutarcus habet. & alterum, quod habet Xenophon lib. 4. re. Græc. de Bœotijs ad Agesilaum. Atq; quod de præcibus in indignationem vertendis diximus: idem & contra valet. eadem quippe est disciplina contrariorum. idem in omni alio immutando mandato obtinet. Si etenim nullum esset in mora periculum: quin legatus non possit ad principem suum rescribere, eumque monere de his, quæ sibi videntur contra eius mandatum, ego non video.

CAP. XIX.

De asserenda legationis dignitate.

NEc verò in magnis solùm, sed & in omni re magnum, dignumque gerere animum legatos volo; nec, vt tantillum de sua dignitate vllo modo imminuatur, pati. En quidam legati Germanorum aduertentes cultu externo quosdam in sedibus Senatorum Romæ; & quinam forēt rogitantes, postquam audissent, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute, & amicitia Romana præcellerent, nullos mortalium armis, aut fide ante Germanos esse exclamant, digrediunturque, & inter patres considūt. Et hoc quidem est, in quod valdè, rectéque incumbere legati solent, ne alijs supra se locum digniorem esse, si non postulet ratio, patiantur: aut quid huiusmodi fieri. nam videmus Martium noluisse transire amnem; & ratione, iocoque ad se Perseum pellexisse *Minor*, inquit, *ad maiorem, & filius* (Persei pater Philippus, quod cognomen Martio fuerat) *ad patrem transeat*. Orobazum videmus regis Parthorum legatum necari a rege, quoniam Syllæ imperatori Romano nobiliorem in consessu sellam concesserit. Videmus Demagoram mulctatum Athenis, quia Persarum regi more gentis cultum exhibuisset: & Demadem quoq; , qui Alexandro similes honores, Græcis auersos, præstitisset. Quid agendum? Venetus legatus clauo sensit capiti affixum pileum, qui Moscho Duci id honoris non detulit, vt ipsi aperiret caput. ego pilei gestādi consuetudinem potiùs sinerem longé ante, quàm, si de summo iure nihil remittendum censerem, in hæc mala me, principemque meum conijcerem. Prudenti legato consilia minimè deesse possunt, quibus se ab istiusmodi omnibus expedire queat. Alter, quo Persicam adorationem non exhiberet, accusari tamen non valeret de non exhibita, dimisit e manibus nescio quid, quod vt reciperet, se flexit, atque ita barbaris visus est, morem ipsorum tenuisse. Aliquando etiam dignitas isthæc facienda non tanti est, quin non sit curæ (id pro sua prudentia metietur legatus) recta ratio magis, qua legatio perficitur expeditiùs. Sic fortè legatus Theodosij non malè ex equo descendit regi Persæ obuius factus. nam & obstupuit

Tac. lib. 15.

Liu. lib. 42.

Plut.

Val. lib. 6. cap. 3.

Athen. lib. 6.

Sigis. in his. Musc.

Proc. lib. 1. de be. Pers.

puit ad tantum honorẽ barbarus, & legato petita indulsit. Quod tamen alij Romani legati adsentando, & demulcendo Cosroem item Persarum regem postulata confecerint, minimè ex dignitate Romana egisse notati sunt. Illud igitur confirmat certè, quod monui, quod legatus itidem Romanus in Ætolorum concilio dicere primum Atheniensem legatum voluit, quia immania Philippi hic erat explicaturus; vnde inflammari Ætoli ad bellum poterant, quod volebat Romanus. Sed quid si per principem, apud quẽ est, legatus non potest dignitatem suam retinere? Quid facto opus sit, principem consulat suum. interim se sic contineat, vt vitet, quãtum potest, omnem indignitatem. & quidem si nequibit effugere, quominus contumeliam aliquam tulerit; id sciat primùm, grauissimam omnem iniuriam esse nullam penitus, quod attinet ad personam propriam. atque tantùm docuit Zeno, qui rogatus, contumelias quemadmodum ferret, Quomodo legatus, qui sine respõso dimittitur, dixit: & leuissimum iniuriæ genus nominãs, & quod legati personam omnino nihil attingeret, sed tantùm legationem Et idem in omni iniuria est. Ego ita Zenonem accipio ex suæ sectæ instituto. Pelagius tamen ad Totilam legatus aliter sentire visus est, dum ait: Iniuria legato fit, non tantùm si vapulet, sed & si re infecta dimittantur. Ceterùm huius ego dicta magis deduxerim ad Zenonis sententiam. Atque hîc illud facit, quod responsum ab altero legato est. rogatus, vtrum publicè, an priuatim adesset: *Publicè*, respõdit, *si quod volumus adipiscimur, sin minus, priuatim*, ostẽdens, non ei iniuriam istam fieri, qui agit legationem, sed omnino ei, cuius nomine agitur. atque is piè contumeliam in se omnem cadere voluit. Quemadmodum deinde in contumelia vel vindicãda, vel ferẽda se gerat, arbitrij sui non est, sed sui principis. Et hinc laudatur Tarentum ab vrbe legatio missa, quæ sordibus illic repersa, nihil de re ista dicitur quæsta, at mandatum tantùm exposuisse. Nam si legati iniuria non est, quid eam legatus prosequitur, aut mittit? ignarus penitus quatenus ad animum suum illam princeps, cui facta est, reuocet. Ait tamen in Selectis Appianus, respersum in theatro vrina legatum Romanum non sine plausu multitudinis, vtque barbarum loco eiectũ, magnanima hæc protulisse verba: *Accipio omen, plura enim datis, quàm petimus: & vestem hãc*

Liu. lib. 35.

Diog.

Proc. lib. 3. de be. Go.

Plut. in Lycur

Val. lib. 2. c. 2.

sanguine lauetis. nunc gaudete, Tarentini, breuiter; nam longùm lugebitis. Ceterùm non aduersantur ista prioribus, & definitioni nostræ. Et hanc animi præstantiam in legato ipse quoque requiro: verùm illud dico, non spectare ad legatum mox, quomodo iniuriam persequatur. Ast tempus iam, vt ad temperantiæ etiam redemus tractatum.

CAP. XX.

De prudentia legatorum, & temperantia.

DE temperantia orationem resumentes, vetus hîc prouerbium censeo tenendum, quod de muneribus accipiendis est. *Neque omnia, neque passim, neque ab omnibus. nam* (vt Seuerus, & Antoninus Augusti elegātissimè complexi sunt) *valde inhumanum est, a nemine accipere: sed passim, vilissimum est: & omnia, auarissimum.* Ego hoc loco de muneribus pleraque omnia dico, quòd nihil aut occurrat frequentiùs, quàm de corruptis munere aliquo legatis sermo, aut faciliùs obrepat & officium ista in parte legatorum contaminet, quàm si animus ipsorum intemperans ad munera factus est. Nec enim vt in reliquis voluptatibus fit, dici res improba potest donorum acceptio, si in liberalitatis partē vocatur: & propterea decipere apta est maximè. Ea accipere non debet legatus munera, quæ propterea dantur, vt corrumpatur. & accipere a Pyrrho Fabritius noluit. non enim honoris gratia a rege delata (quidquid attestetur Plutarcus) sunt: sed mercandi gratia Romanam beneuolentiam, & sceleris ergô. vt Liuius, Valerius, alij rectiùs tradunt. Dona isthæc dolosa prudens legatus facilè agnouerit; agnouerunt Thæbei illi, alijque, quorum capite decimotertio fecimus mentionem: temperans refutabit, ijdemq; refutarunt. *Ab impuro capere munera neq; bonum virum neque Deum decet*, Quæ honoris & beneuolentiæ caussa dantur, ea aspernanda non sunt quod res ipsa docet; & probatissima exempla confirmant. Sic videlicet Pelopidas legatus apud Artaxersem dona ea tantùm, dimissis reliquis, accepit, quæ eiuscemodi erant. idem & legatus Luculli apud Tigranem Clodius. Immo quędam munera sunt, quæ velle legati debent, tantùm abest

L. 3. D. de off. procons.

Eth. lib. 4.

L. lib. 13. 35. V. lib 4 c. 3. Vict. de vi. illus.

abest, vt nolle debeant. Ista sunt ordinaria quædam. Sunt, quæ legatis discedentibus dari consueuerunt. Atque Germani (quod habet Tacitus) hæc ostentare etiam solebant. & maximè indignabantur, si quando consecuti non fuerant. vt additum ab Ammiano est. Non est hîc a corruptione periculum: nam res ferè debita soluitur, vt propter ipsam nulla legatus obligatione muneratori obstringatur. Si in commodum quoque reip. suæ oblata munera velit legatus ab munifico principe verti, laudabile proculdubio facinus faciet. nam id iactitat se fecisse apud Philippum Demosthenes. Aliæ etiam caussæ esse possunt, propter quas legati munera non refutent. Sed præceptis moralibus eruditus legatus noster, & benè ab historijs instructus quid operam nostram exigit longiorem? Initiandus quasi a nobis erat, quod fecimus: relinquendus mox ingenio, iudicio, sapientiæ, virtutibus suis est: & statim relinquetur. Plura quoque, quàm offerantur, si dono sibi legatus desumat, id potest aliquando elegantis hominis factum esse. & exemplum in Plutarco est. Missas ad legatum Atheniensem stolas duas commemorat, vt vnam, quam vellet, filiæ donum acciperet, illum verò vtramque sumpsisse sub hoc elogium: *Filia eliget melius*. Hîc tamen præter quàm quod videndum est, ne pretia rerum arguant auaritiam accipientis, debet & illud inspici, si gratius donatori factum continget. quod cum liberali, amico, & verecundo, subuerenti plura offerre, eueniet. Ac satis de muneribus. Aliud quid? Si sordidus alibi legatus sit, temperasse sibi a muneribus accipiendis non est satis. Liberalitas, quo est nomine minus vir princeps laudandus, ita si legato viro principi absit, infamem eum penitus, prorsusque reddit. non enim acquisititium quid id est in supremis viris, sed insititium, propriumque. atque hoc qui illorum caret, esse illorum non potest. Et hîc tamen aduertere prudenter oportet, ne dum timet legatus auari ac sordidi nomen, non dico, prodigus fiat; talis enim persona fieri prodiga nequit: sed ne in legationem, & ius eius per nummorum contemptum malè aliquid admittat. Casum petis? Do ex historia exemplum luculentissimum. Missi Romam ab Ætolis legati intercipiuntur in itinere a Romanorum socijs Epirotis. Fit illis copia redimendi se, si singuli talenta exsoluissent quinque: mox & si

De mo. Ger.

Lib. 16.

In Lysan.

tria; paupertatem scilicet caussantibus. hæc omnes soluerunt; atque adeo dimissi sunt, vno, qui solus ditissimus erat, & quidquam præstare renuerat, excepto. tanta (inquit Polybius) in eo vis auaritiæ inerat, vt tabe potiùs confici, quàm tantula pecunia lui vellet. Certè si respectum pecuniarum præ se tulit, in eo sordidus: at si ius legationis inuocabat, prudenter egit. & subdit quidem Polybius, magnæ fuisse laudi hanc rem homini: quoniam litteræ allatæ mox Roma sunt, quæ legatos dimitti imperabant. & dimissus hic est; & solus functus legatione est. Cetera iam præsentis virtutis petēda a philosophis sunt. Ego ea dixi, quæ legationibus maximè accidunt. Nisi ad relatam modò historiam omittendum non est, quod si legationis occasio per moras conseruandi iura illius corrumperetur, ferendum potiùs sit, eripi ius legationis sibi, quàm legationem totam perire. & id quidem exploratum est, nec necesse habet, vt argumentis probetur. Sordes alias, quæ manifestò sordes sunt, legato quid narrem, & fugiendas proponam? Quis est non prorsus sordidus homo, qui facinus sordidissimum non sentiat, quod tres, & quidem viri patricij, Florentini legati non admodum pridem egerunt? Ad Carolum V. & Clementem VII. proficiscentes Bononiam merces secum eò aliquas deuehebant, quas a vectigalibus immunes, vt legatorum supellectilem, in vrbem inducerēt. sed res scrutati publicani, & indecoram legatorum fallaciam deprehenderunt, & patefacientes, risum Imperatori, bilem Papæ Florentino ciui commouerunt. Ipsi legati inauditi dimissi sunt cum infamia. Hæc, similiaq. quis non norit? quis, vt a nobis præmonstrentur, requirit? Claudo istum tractatū cum ea Platonis sententia, *Et dicere, & facere ea, quæ decent, ad sobrium & prudentem hominem tantùm pertinet.* est in Timæo. Ad id, quod de prudentia restat dicendum, pergo.

In Select.

Iou. lib. 28.

CAP. XXI.

De prudentis Legati rationibus.

PRVDENTIA legati (quantum quidē mihi videtur) vel in consilijs excipiendis est, notandisq. actionibus aliorū, vel in explicandis proprijs, rectèq. componendis versatur. Ad aliena quod attinet, siue ea cōsilia sint ad se delata, siue sint actio-

actiones negotijs suis coniunctæ, duo legatus, ne fallatur, diligēter considerabit, personā consulentem, agentem, & quod consulitur, agitur. Auctorem enim intueri solum (quod tamen sit) leue est, & periculi plenum. ac rursus, nihil nisi rem æstimare, quid erit aliud, quàm delectum tollere personarum? & dignis æquè atq; indignis fidei testimoniū communicare? Auctori vni attēdere, quàm leue sit, Liuius ibi ostendit, dum Accio Tullio Volsco sit creditum a Romanis memorat, vt hi per summam contumeliam ex vrbe Volscos eiecerint. Qua ex re concitatum illud bellum fuit, quo, ni fortuna muliebris obstitisset, Romanum potuit nomen, imperiumque succumbere. Et leue igitur fuit in auctorem tantùm oculos defixisse, & perniciosum. Sed & quòd auctoris humilitatem, & propter eum monita quoque Deorum mox ijdem spreuissent, an non captam a Gallis vrbem sensere? Si Pythius Apollo illis eisdem Romanis non accurrisset, qui leuem, nec satis fidum auctorem censuere vatem Veientem in eo, quod vnicum erat remedium expugnandi Veios, an potiti ciuitatem hanc nobilissimam vmquam fuissent? Quid pluribus opus est? Sapientissima Hannonis oratio haud multos Cartagine mouit. nam (inquit Liuius) & simultas cum familia Barchina (contra Annibalem Barcham loquebatur) leuiorem auctorem faciebat. Perijt Cartago. Ego in persona consulentis & vitam omnem anteactam attendendam existimo, & magis quæ ipsius in re præsenti mens esse possit, ac verisimiliter siet. Generalis enim illa prior coniectura non adeo certa est, vt hæc posterior, quæ ipsi agendæ rei coheret. Ergo quòd vir probus, innocensque habitus is sit, cui præstamus aures: si tamen singularis subest ratio, ne in præsentia fidamus: viro huic prudens legatus non credet. Nam certum illud est a malis nec posse, nec solere nobis imponi, sed tantùm ab ijs, quibus fidendum esse existimamus. nec verò, nisi bonæ famæ hominibus dari istud oportere, censemus, aut damus. Et vt bono viro fidem non adhibendam iudico, si eius persona nunc ipsa sibi deneget fidem: ita hominem improbum, cúmue, cui aliàs non crederetur, si in proposita re talis sit ipsius persona, vt a narratis, suasisque non discrepet, sed conueniat cum illis potiùs, audiendum esse opinor. Numidarum gens fallax sæpè pro-

Lib. 2. (beside "sit, Liuius ibi ostendit")
Liu. lib. 5. (beside "an non captam a Gallis")
Lib. 23. (beside "Hannonis oratio")
Xenoph. lib. 7. de exp. Cy. (beside "ijs, quibus fidendum")
Liu. lib. 25. 28. (beside "tiùs, audiendum")

missi fidem præstitit hac, quam nos dicimus, occasione. Masinissa & Numida, & hostis Romanorum acerrimus summa fide iniit, coluit, retinuit amicitiam Romanam: nam rei qualitas vincebat hominis ingenium: & tutissimè ei creditum est. Hæc sunt & legationum præsenti argumento apta. Si enim in legatione fœliciter peracta verteretur etiam salus, magnúmue commodum hominis, qui consilium affert: indignus certè vt hic sit alias omni fide, nunc leuis auctor haberi non potest. Ast in re ipsa, quæ proponitur magis multò est. *Numquámne vos res potiùs, quàm auctores spectabitis?* Appius plebi aduersus tribunitiam quandam rogationem clamabat. Res verò & loco, & tempore, & reliquis adiunctis, quæ non modò rem comitantur, sed variant quoque diuersimodè, debet diligenter expendi. Res magna neque creditur facilè, neque sperni solet. si maior sit, quàm ipsius auctores, & horum opera peragenda est, prudentiùs spernitur, quàm arripitur. Et in huiusmodi casu Annibal postquam dubitarit diu, fideritque, & diffiderit his, qui Capuam se ei prodituros pollicebantur, an, vt tandem crederet, moueri sapienter potuit ante cladem Cannensem? Sed quà etiam credidit? Inspiciendus libro Liuius vigesimo secundo. Quod si persona, résque vnà suadeant consilium suscipiendum, non hæsitabimus. Verùm si aliò nos personæ existimatio, aliò existimatio rei ducit: electio difficilis reddita est. certior tamen est ex re coniectura. rei namque nihil coheret magis, quàm res ipsamet. & si coniectura ex personis sumpta illa præfertur, quæ agendæ rei propiùs iungitur: certè coniectura ex re ipsa accepta reliquis omnibus anteponetur. & cognatos, & familiares infidos esse æquè ac ignotos posse, notat Plato, siue quis est Demodoci auctor, & rem ipsam præcipuè intuendam, si consilium nobis detur, ostendit. Martius ille, qui duobus Scipionibus extinctis rem Romanam in Hispania restituit, quid aliud ad animandos in maximum facinus milites potuit afferre certius, quàm quod dixit: *Nec huius occasionis spem, milites, fortè, temerè, sed ex re ipsa conceptã habeo.* Difficilis tamen (vt dixi) optio est. Nam quid si rem visam, sensibus subiectam narret legato is, cui fides alias præstaretur: num fidere legatus denegabit, quoniam narratæ rei ratio repugnare videtur? At res plures & præter opinio-

Liu. lib. 6.

Liu. lib. 37.

Liu. lib. 25.

opinionem, & præter rationem omnem accidere solent. nam vt multa hominibus credibilia sunt, quæ sunt falsa: ita multa, quamuis sint incredibilia, vera tamen esse, decet existimare: vt Aristoteles libro secundo Rhetoricorum ait. Id semper legato suaserim, ne sic fidat vnquam, vt non putet & aduersùs omnem benè iactam sententiam cedere rem posse: vtque malo huic non studeat paratum, prõptum habere auxilium, quod potest melius. Nihil enim adeo certum est, quod non frustrari nos queat: turpe autem semper illud, *Non putaram. Quorum ego* (dicebat Scipio) *fidei ita innitor, vt veriturus perfidiam sim.* Dicebat de Syphace, ac Masanissa. Liu.lib.28. Habet iam & alienarum actionum dijudicatio non dissimilem rationem. Tenenda hîc tamen præcipuè sententia Liuij est: *Fraus fidem in paruis sibi præstituit, vt, cùm operæ precium sit, cum mercede magna fallat.* eo. Omni standum facto non est. Quid rursus indicem deceptorum legatorum historias? Addo, inanibus colloquijs frustratos a Cæsare legatos Pharnacis ipsos imperatori Romano App.lib.2.de be.ciu. expeditissimam adtulisse victoriam illam de rege suo, quæ tribus est præscripta verbis. Legatos Atheniensium a Lysandro delusos notat lib.2.rer.Græc. Xenophon: & inde Athenarum seruitutem Quod autem est, si quis vel legatos audire procrastinetur, aut eis responsum dare, vel frustretur aliàs: idem & in responso, aut quo alio facto ambiguo est. Quid enim ambiguum a nullo distat? Egregiè igitur Fabius Æquis ambiguè respondẽtibus talem se prębuit, ac si iniquè respondissent. Diony.lib.9. & ille eiusdem gentis cum tergiuersissantes Pœnos in re petita videret, indigna, quam illi propo- Polyb.lib.3. nebant, disceptatione refutata, bellum eis extemplo indixit. Egregium exemplum: quo legatus instruitur, & indecoras loco, quem tenet, altercationes, & inexpedita respõsa, alia refutare. Illi ab istis cunctationibus bellè se vindicarunt, quibus mora iniecta cum iugiter esset, ne regem alloqui possent, & huius inualetudo semper obtensa: *At locuturi*, hi retulere, *venimus non luctaturi*. Agesilai regis astum vt astu superarint legati Thebanorum, Plutarcus docet. ego non recenseo: neque alia, quæ huc adduci valerent. Dixi satis multa. Et quod restat de proprijs consilijs a legato explicandis, & proprijs actionibus componendis, exponi ipsum potest ex ijs, quæ dicta latè sunt tota hac vltima istius uoluminis parte. Il-

Pla. in Phædro.

lud hic est caput, principiumque, vt id, de quo cõsilium initur, benè intelligamus, vel omnino necesse est, deliberãtes prorsus aberrare. Achaicus ille quantum erratũ admisit, quòd legatus ad Ptolomæum, vt cum eo rege fœdera quædam confirmaret, nec dispexerit in fęderum varietate, quæ illa essent, de quibus confirmandis mandatum acceperat, atque omnia adeo confirmarit: quãtum, inquam, erratum iste admiserit, & nosse omnes valemus, & recitat in Selectis Polybius. Turpe erratum. Nec tamen & errata alia non sunt, etsi adeo turpia, crassáque non sint. Intelligenda autem non generalia modò, sed & singularia sunt. Cauendum maximè ab imperitorum medicorũ vitio, immo (vt in Phædro dicit Plato) ab amentia: qui scilicet quum ex quodam medicorum libro aliquando quidpiam audierint, & medicamentorum nõnullorum vsum temerè didicerint, medicandi tamen viam, rationemq; nequaquam intelligant, se medicos euasisse arbitrantur. Vir prudens & legatus noster cognoscere præterea debet, quibus, quando, quatenus hoc, illudue consilium fuerit adhibendum: siue habeat ex se consilium, siue petitum ex historijs est. Sic enim fiet, vt alterum quoque vitium vitemus, quod puerorum appellat libro decimo de rep. Plato. Inquit: *De his rebus, quæ acciderunt, consilium ineundum est, & tamquam in talorum iactu, prout fors recidit, ita res cõponendæ quomodocunque ratio rem meliùs, oportuniúsue futuram edixerit: non verò, sicut solent pueri, inhærendum est ei rei, ad quam impegeris.* Et id tamen, quod de mutandis consilijs dicitur, non sic est accipiendum, vt si quid non ex animi sententia cesserit, confestim a suscepta deliberatione discedẽdum opinemur: immo tamquam in naui moderari nos oportet, quousque aura sequundior flare incipiat. id enim si non fecerimus, quo pacto vmquam, quò tenditur, poterimus peruenire, si re quapiam leui impediente, ilico in contrarium volumus nauigare? Quæ Critias vnus triginta tyrannorum Atheniensium prudenter disseruit. Magna, & difficilis ad docendum hæc pars est. dixisse nos tamen aliquid, opinamur. Omnia verò prosequi velle, & operis immensi foret, &, quemadmodum in Hipparchico scribit Xenophon, mandare litteris, quæ facienda sunt omnia, non magis facile est, quàm omnia futura scire. Genera quædam attigimus, & summa quasi capita rerũ: a quibus

Xenoph. lib 2. re. Græc.

bus non leuissimam specierum cognitionem legatus (arbitror) potis fuerit deriuare. Tamen res ipsæ, quæ consilia magis dant hominibus, quàm homines rebus, virum prudētem rectiùs in legatione tota instruent. Quoniam verò nec quisquam est, qui sapiat semper, & fidis, prudentibusque consiliatijs, nisi Deum (vt doctissimè libro octauo exprimit Dionysius) fingas, aliquando non indigeat: ac illud verissimum sit, oculos quàm oculū videre magis: suadeo sanè, vt legatus noster comites sibi præstantes viros adsciscat, quorum in arduis negotijs vti opera possit. Exempla summorum omnium virorum, qui id fecere, non commemorabo. vnum Scipionis sat fuerit. Hic, dum nobilissimam obit ad reges legationem, Lælium illum sapientem habuit secum, siue (vt tradit Cicero) Panætium. Ceterùm pigro, & inerti sæculo hoc nostro legati hanc partem (at quam plerique?) curare minimè solent. Nec tantum sapientes, doctosque in comitatu suo viros legatus ducet, sed & qui grati eo loci esse valent, vbi peragenda legatio est. quod scilicet probato exemplo Dinocratis Messenij (habet in selectis Polybius) fiet. Ac quidem, vt in summa dicam, tales adesse sibi comites, legatus studeat, qui vel singuli legatione defungi quirent non minus, quàm de exercitu Fabiorum scriptum est, vnumquemque in eo militem potuisse partes imperatoris obire.

Liu. lib. 22.

Vict. in vi. ill. C. in Luc.

Liu. lib. 2.

CAP. XXII.

De perfecto legato.

HAEC mihi esse omnia videntur, quæ perfectum constituere legatum possunt. Nametsi singillatim nisi de quibusdam virtutibus diximus: eæ tamen illæ sunt, quæ ducunt, tamquam familias suas, cæteras omnes. Perfectus legatus, qui negotia & officia demandata, aut quæ ipse sibi incumbere nouit, aptè conficere valet. Cuius itaque generis legatus sit, teneat oportet: ne alteram personam pro altera induat. Consuetudines, morésq; indutæ personæ & seruet ipse semper, & seruari sibi prospiciat. Iura legationum quanta, qualiaque sint, sic didicerit, vt in numerato penitus habeat, ac retineri sanctissimè, religiosissiméque velit. Splendore circa ipsum

apparatus, comitumque pro eius, qui misit, dignitate ornatum, & honestis ortum natalibus, & nunc loco agẽtem honesto eum esse oportet. Valere etenim nobilitatem, quam etiam Cicero blandam conciliatriculam dicit, non parum, rationi consentaneum est. Apta quoque in rem præsentem si alia adsint fortunæ, naturæque bona, pluribus exemplis commoda commonstrauimus. Quanta erit in ingenio vis? Quanta in sermonis, & actionum comitate? Magno hîc opus ingenio est. nihil enim videtur difficilius, quam grauitati facilitatem morum, res scilicet longissimè distantes, adiungere. Neque sanè cuiusuis est, in comitate dignitatem retinere, sed eius tantùm viri, qui summis præditus virtutibus est, quique magis atque magis æstimari, quo cognoscitur magis, solet. Inertes barba (quod alicubi peritissimus Galenus notat) ad pectus promissa, ceteraque mirè tetrici grauitatis consequi nomen conantur; ad alteram virtutem aspirare non possunt. quia si explorari se sinerent, ab omni prorsus caderent bona (nam multos ea specie fallunt) opinione, quam de ipsis homines habent. Et alter tamen vir egregius in istis virtutibus coniungendis negligens esse non potest; sed quæ prudentissimi in proposito docuere, ea diligenter seruabit. neutra carere legatus potest. nam principali personæ grauitatem debet: & hæc sine comitate facilè solitudinem legato pariet: qui scilicet nunc cum suis non viuit. Qui verò (vt optamus) apud legatum erit in solitudine splendor? Gratia, quæ omnes humanas actiones (Dionysio præclarè docente libro octauo) exornat, desiderari in legato nostro haud debet. Nec debet legatus adeo principalis personæ meminisse, quin non recogitet etiam clarissimos viros, principesque, qui summa ex comitate sic summam consecuti sunt laudem, vt ad reliquam gloriam nihil istam obfuisse ipsis lenitatem, sed multum quoque profuisse, non dubitetur. Suam etiam personam legatus intuebitur, quam quidem vt tectam quodammodo habeat, non habet tamen extinctam: itaque exerat se & ista aliquando, necesse est. Sed & si exempla requirat, exemplis profectò res non carebit laudatissimis. atque ego illud vnum in memoriam reuocabo, quod Spartanis oratoribus accidisse Athenis, & Cicero, & alij litteris consignarunt. Illi Athenis cum in theatro ad spectacula sederent, senem, a nullo suorum ciuium receptum

In ora. pro P. Sex. — *Cic. in orat.* — *Lib. 2. de puls. diff.* — *Pla. ep. 4.* — *C. de senec. Val. lib. 4.*

ceptum

ceptum consurgentes, & in suo loco susceperunt, & a cuncto consessu plausum multiplicem ipsi propterea exceperunt. Ea, quæ de duabus Macedonicis legationibus referuntur, etsi hinc non longissimè abeant, iuuat tamen, aliud si documentum legato præstant. quod est, vt hæc etiam facere legatus sciat, quæ mandata sibi non sunt, nec etiam rectà spectant legationem, sed tamen & ipsi legato, & principi suo esse, si fiant, vtilia queunt. Hoc indicat & Tassus præceptum, vt legatus omni studio, omnique opera amicis sui principis semper adsit. Et ita actum ab Macedonibus est. nam in funus P. Æmilij viri & clarissimi, & de Macedonia benè meriti, incidentes; funebri lecto sponte se subiecerunt. Altera legatio quid egerit, audi Ciceronem pro Plancio. *Missi ob aliam caussam, tamen huius repentino periculo commoti, huic adsident: huic si præsto fuerint, gratius ciuitatibus suis facturos sperant, quàm si legationem, & mandata sua confecerint.* His documentis & ea, quæ pluris sunt, addere oportet. Dicere non quidem de omnibus posse, sed de his sanè legatus benè debet, quæ sub artem politicã, & ciuilem cadunt. Loquetur autem philosophica magis, quàm oratoria oratione. Sed hæc patria illi sit, apud quem loquitur. Historijs omnibus curam magnam impendet. Adiunget iuris ciuilis, & probatioris philosophiæ aliquam cognitionem. Fidem eximiam sentiet se debere, & præstet: nec vlla vmquam cauillatione a prima hac sui muneris parte declinet. Scelerata enim facta Metrodori; & Alexæ notauimus. & legati officium est non nuncium modo exponere, sed & illud suadere. quod Homerus alicubi indicauit Neptuni voce, & libro octauo de rep. Plato. Egregiam fortitudinem, insignem temperantiam, prudentiam singularem in legato requirimus. Prudentes verò Romanos illos haud fuisse, quis opinabitur, qui Dionysia agentes Tarentinos adierint, quare & turpi illic fuerunt contumelia affecti. quid enim homines temulentos adeas, quibus legationem exponas? Temulentos fuisse, non dubitamus. Illi egregium legatis omnibus exemplum præstant, qui apud Ptolomeum dum essent magnificentia summa excepti; non istud, non ipsis ostentata gaza, non cetera regia, non sumptuosa conuiuia eorum oculos, aut animum detinuere, sed vrbs, sed regio, quam diligentissimè perlustrarunt. Sentin',

Val. lib. 2. c. x.

Ilia. 15.

App. Dio in Select. Pla. lib. 1. de legi. Diodor. in Select.

Legate noster, documentum? Ceterùm quid te pluribus moror? Quid iterum quasi admoneam, vt hæc humanitatis officia, quæ legatis præstari solent, tu rectè consideres, si quid extra ordinem habent, & id ipsum quid fiet? Dicam legatos Rhodios in perniciem ciuitatis suæ ineptijsse, qui ingentem ipsis Romæ præstitam humanitatem referri illuc voluerint, quasi Rhodios vererentur Romani? Alia huius generis narrem? Scribam, e legationis dignitate non fuisse, quod Plinius de legatis Cyprijs narrat? Erat illorum vnus ex ea familia, quam a venenatis non lædi perhibent. itaque a Coss. in dolium serpentium coniectus experimenti caussa. Non, etsi fuerit legatio prouincialis, id ille debuit. nisi enim Græcæ licentiæ hîc aliquid demus, legationis personam turpiter habitam, quisque cognoscit. Iam dicendi finem aptè cadere opinor. Copiosiùs de Legato (vt arbitror) scripsi, quàm scripserit Crates, aut Phalæreus: Tassi certè testimonio latiùs, quàm ab Hermolao factum perhibeatur; &, quod ego scio, ab ipso Tasso factum est. De alijs (non ignoro, alios adhuc in isto argumento elaborasse) dicere, meum non est, qui ipsorũ libros non legi. Dicẽt alij & de re isthac, & de alijs, quas quidem a me tibi, Legate, pręstitas desideraui. Optimi legati formã latissimis, siue expressam, siue adumbratam disputationibus, quantum in me fuit, tradere conatus sum: & eam minutiori mox ista tabella, nec tamen sine emblematũ adiectione, reddere studui. At neque priùs te dimitto, quàm, quod Socrates iucundius adhuc existimabat, tibi etiam imaginem istam, speciemque viuam perfecti legati exhibeam. ad quam scilicet rem nec mihi Zeusis artificio, nec alterius cuiusquã, qui quid simile sunt executi, censeo opus esse: in vno enim viro excellentem hanc formam inueniri, & ostendi posse confido: nam is omnia sic habet, quæ ad summum hunc nostrum oratorem constituendum requiruntur, vt cumulatioria etiam habeat, & ampliora. Is est

PHILPPVS SYDNEIVS.

Poly. in select. — *Lib. 27. c. 3.* — *Diog.* — *Xenoph. in Oecon.* — *Cic. lib. 2. de Inu.*

Erratorum Correctio.

Pag.11 lin.1.Tullius.&.lege, Tullius Philipp.12.quique in Vatiniana cùm belli, tum pacis nuncios nominat.&.P.12.l.15.gessisset.Mittuntur.L.gessisset: quamque veritam Tacitus lib.15 scribit.Mittuntur.P.17.l.2.numerum.L.munerum.P.21.l.32.suis. L.tuis. P.ea.l.34.Terræ.l.Terra.P.ea.in fi.adde.Etsi alij aliter.P.23.l.9.Genialium.Et.L.Genialium. standum verò est:quia habet illud Plin.lib.15. c.29. atque is eleganter nostram hanc rationem confirmat.Et P.ea.l.33.sunt.Porcum L.sunt. Quamquam si fœminam volumus interuenisse,laudo Ciceronem,qui eo in genere victimæ huius bis meminit lib.2.de Inu.Porcum.P.28.l.14 eam.L.eas.P.47.l.31.legati.L.legatorum.P.49.l.14.erat Si.L.erat.Habet verò lib.2.Thuc.planè simile Atheniésium factum. Impio homini interdici posse legationem opinor:atque atheum Theodorum, cum Lysimachus illi interdiceret,ne iterum ad se veniret,non benè respondisse dicentem:*Non reuertar, nisi me Ptolomæus iter-m mittat.* Quā in vita Aristippi Diogenes historiam tradit. Si. P.42. l.23.violassent.Et.L.violassent.Superfluè quoque(si tamen in re certiori faciéda quid sit superfluè)Gothos inter & Romanos conuentum,vt si quid datum iniuriarum esset inducijs stantibus,legati tamen tutò irent.quod recenset Proc. lib.2.de be.Go.Et.P. 55.l.14.Quam.L.Quando.P.58.l.33.Secundum.L.Secundam.P.68.l.21.An.L.aliàs an P.69 l.28.legatione.L.legationes.P.90.l,23.sordidus.L.sordibus.P.77.l.1.Iustinianus. L.Iustinianeus.P.80.l.2.postulari.L.postulare.P.ea.l.28.pugna.L.pugno.P.87 in margine pen.Falci.L.Aquil.P.98.l.29.exemplo.L.extemplo.P.112.l.26. poterant? L.poterant.P.124.l.14 sit.L.fit.P.132.l.vlt &.L.vt.P.135.l.21.dimittantur.L.dimittatur.